

Aposil

Bi Jisas manö ud arep gau kale nan nihön nihön gila

Luk Diopilas nip kauyan kali kliñ rika

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kali kliñ riknö u, Jisas nip yag daulö majö göm, wög il göm mid damöm, nan nihön nihön göm, manö nihön nihön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kali kliñ riknö. * ² Hainö, God Jisas nip dam ap ran jak kumi kabö lañ au ud ara. Pen nipe kumi kabö adö lañ au arnig ga magö u, nipe gö Ana Ut nipe manö nipe ud arep hag la bi gau kalip hag ñi aij ga. Manö anibu magöñhalö nöd kali kliñ rikem nöp ñinö u. * ³ Jisas uma pen kauyan uraköm, ñin unbö ñinjuöl mihöp (40) añ u ñin iru nöp waiö löm, manö nipe ud arep bi nipe gau aip midöm, God nibi bi udöm abad mideinab manö u kalip hag ñimidöp. Anig gö, kale amgö magö kale ke niñla nipe kamij mideia. * ⁴ Pen umöm uraköm, minöñ naböñ adö il i midmidöp ñin añ anib au, ñin ap bi nipe anib gau aip nan magö ñinjom haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nihön kalöp ñinabin a ga u, Jerusalem aui nöp midmim, abad midaimim. * ⁵ Jon ñig pak ñeb bi u nibi bi kalip ñig u nöp pak ña, pen

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41
* **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33

ñin mihöp nöp ap arö, Ana Ut u apöm kalöp pak ñinab,” a ga. *

Jisas nipe ram minöŋ kumi kabö adö laŋ au ap ran jak ara

⁶ Pen ñin ap Jisas nipe bi nipe anib gau mideila aŋ au waiö lö, nip hagla, “Bi Kub, ne miñi kiŋ hon midö, hon Isrel nibi bi ram minöŋ hon i kauyaŋ ke abad midun, ram minöŋ rimnap abad midun ginabun aka?” gila. * ⁷ Hageila, kalip haga, “Ñin mai ginab u, Bapi gasi nipe ke niŋöm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen Ana Ut nipe kalöp auö, kale pidöŋ udmim ammim, Jerusalem nibi bi, Judia nibi bi, Sameria nibi bi, nibi bi ram minöŋ gau gau magöŋhalö gau, yad niñön niñön gipin u kalip hag ñinabim,” a ga. *

⁹ Anig hagöm, bi nipe gau niŋmidlö niŋöl gi, God nip dam ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud arö niŋöl gi, kumi bad ap apöm nip harika.

¹⁰ Pen nipe areia, kale kumi kabö laŋ niŋ midlö niŋöl gi, magö anibu nöp bi waij rud yimlö miñau ap kalip pig urak midailö. ¹¹ Bi anib miñau haglö, “Bi Galili nibö gai i, kale niñön ginig kumi kabö laŋ niŋ midpim? Kale niŋöl gi midpe niŋöl gi, God nipe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud aröp u, hainö nipe ke unbö rö nöp ado gi aunab,” a glö. *

Judas uma u Madaias kuö nipe uda

* **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27

12 Olip Dum laŋ mideila u arö göm, Jerusalem ado gi arla. Adan milö wasö, Olip Dum Jerusalem nibö sö; Juda God niþ sabe gep ñin u kale ajmidal rö nöþ.* * 13 Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laŋ miŋan u arla. Bi mideila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñi niþe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñi niþe Judas u.* 14 Kale pör pör magum göm, God niþ sabe gi midal. Jisas niþe Maria u, Jisas niþmam bi gau, niþi riþnap halö pör aniŋ gi midal.

15 Pen ñin aŋ aniþ au, niþi bi ñinjuöl unbö kagoŋ jŋ (120) rö ap magum gi lö niþjöl gi, Pida uraköm kalþ haga, 16 “Añ mam bi niþim. Ana Uþ niþe hadame nöþ Depid niþ gasi ñö, Judas Jisas niþ mumug niþa bi u gi nab rö niþjöm kali kŋiñ rikö, haga haga rö nöþ ga.* 17 Jisas bi Judas aniþbu udö, hon aip midöm, wög niþe u jþm ñöl gi midun,” a ga.

18 Pen hainö niþe Jisas niþ mumug niþjöm, mani uda u damöm, miþnöŋ naböŋ ap rauöm, mid damöm, ñin añi ap ap lug paköm, mudun niþe u pabu göm, hibur magöŋhalö liþ gi höŋ hañauö uma.* 19 Aniŋ göl umö, Jerusalem niþi bi magöŋhalö niþjöm, miþnöŋ naböŋ rauöm uma aniþbu, hib Akeldama a gi la. Akeldama hagla manö iŋ u, “Hagape Luga Miþnöŋ Nabö?,” a göm hagla.

* 1:12: kilomida añi ap nöþ rö * 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13:
Mad 10:2-4 * 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mad 27:3-8

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adiŋ Sam a gipal u kali kliñ riköm haga, ‘Ram nipe cög nöp midainim;

Nibi bi rimnap ram nipe am midagaiöl,’ a ga. Depid manö ap pen haga,

‘Wög nipe u bi ap udnim,’ a ga. *

21 Haga anibu, bi hon ke ap niŋun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajmidun u, bi hon aip pör ajmidöp bi ap niŋun udnabun. 22 Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas nip ñig pak ña u niŋöm, mid damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö laŋ ara niŋa bi ap niŋun udnabun. Bi anibu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñi aij ginab,” a ga. *

23 Pida anig hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kalip mihöŋ hag lila. Pen Josep ñin rimnap hib nipe ap Basabas, ap Jasdä, a gimidal. 24-25 Bi anib mi hau kalip anig göl hag löm, God nip sabe göm hagla, “Bi Kub, Judas nöd gi naij göm umöm, ram nipe midainim au ara u, kuö nipe u an udnim, a gun, bi mihöp i hag libun. Anib u, ne nibi bi magöŋhalö gasi niŋöm gipal rö niŋban u me, nöp hag niŋabun, ne ke bi u a gö, hon niŋun udnabun,” a gila. 26 Anig hagöm, bi anib mi hau ilöŋ cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agip laŋ aip jim ñöm, kauyaŋ bi unbö miŋan laŋ la.

2

Ana Ut nipe aua

* **1:20:** Sam 69:25; 109:8
15:27

* **1:22:** Mad 16:19; Mak 1:9; Jon

¹ Nibi bi Jisas nip niη udla gau, Pedikos ñin kub u miñi, a göm, ap ram raul miηan añi ap mideila.

* ² Anig göl midlö niηöl gi, adiη gu kub kumi kabö adö laη nibö hagöm, yigön rö udöm, ram raul miηan asik mideila au yaη aua. ³ Pen magö anibu nöp niηla, mab miηaη ugan rö u apöm, pilajik ke ke pa gi dö gi amöm, nibi bi nabic cög adö laη añi añi am mideia. * ⁴ Am midö niηöl gi, Ana Uη apöm, ana kalip aη daη ajmaη raua niηöm kale manö yabiη adö ke ke hagla. *

⁵ Pen ñin anibu, Juda nibi bi gau, kale miηan ke ke, ram minöη gau nibö gau nibö apöm, Jerusalem magum gi mideila. Nibi bi anib gau kale God Manö haga rö niηöm gimidal. ⁶ Gu kub anibu hageia niηöm, nihön gab a göm, nibi bi iru nöp yiηid ram anibu apöm niηla, manö yabiη adö ke ke kabö göl nöp hageila. ⁷ Kale niηöm, aiö waiö göm hagla, “Nibi bi gai i magöηhalö Galili nibö. ⁸ Pen aige göm manö yabiη hon ke ke hagpun rö kabö göl hagaböl niηabun? ⁹ Hon rimnap Padia nibö, rimnap Midia nibö, rimnap Ilam nibö, rimnap Mesopodemia nibö, rimnap Judia nibö, rimnap Kapasodia nibö, rimnap Podas nibö, rimnap Esia nibö, ¹⁰ rimnap Prijia nibö, rimnap Pampilia nibö, rimnap Ijip nibö, rimnap ram minöη Libia, Sairini daun goη gau nibö, rimnap Rom nibö auno. ¹¹ Nibi bi Rom nibö aua u, rimnap Juda nibi bi yijig göl, rimnap Juda nibi bi wasö pen uri Juda nibi bi giηal rö adö u giηal. Rimnap Krir nibö, rimnap Arebia nibö auno. Pen

* **2:1:** Lep 23:15-21; Dud 16:9-11

* **2:3:** Mad 3:11

* **2:4:**

Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

hon niŋ midno niŋöl gi, manö yabił hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God niŋe nan unbö ke yabił göp, a göm, hib niŋe haglö adö arab, niŋabun,” a gila. ¹² Anig hagöm, gasi iru niŋöl gi, pen hag niŋö, pen hag niŋö göm hagla, “Ke yabił gab anibu niŋön ginig gab,” a göm, gasi iru yabił niŋla.

¹³ Niŋi bi riŋnap pen kale niŋniŋon li hagla, “U niŋ wain iru nöp niŋöm, hauł alöp hagaböl,” a gila.

Pida manö hag ña

¹⁴ Pen Pida bi Jisas manö ud arep bi unbö agip laŋ aip uraköm, meg miŋgan dap ranöm, niŋi bi iru nöp mideila gau kalip haga, “Kale Juda niŋi bi hon abe, kale niŋi bi Jerusalem aui hanmidim abe, aui niŋön gajip u yad kalöp manö hagnig gabin i niŋ aij gimim. ¹⁵ Kale riŋnap hagpim, ‘Bi gai i niŋ wain iru nöp niŋöm, hauł alöp hagaböl,’ a gipim u, pen kale niŋ wain niŋlö hauł alagöp. Miŋi sidö gisön nöp auöp magö u nöp me. ¹⁶ Pen manö yabił ke ke hagaböl niŋabim anibi, bi God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalı kliñ rıka rö nöp gab me u. Niŋe manö anibu kalı kliñ riköm haga,

¹⁷ ‘God hagöp, “Niŋ hain u,
niŋi bi magöŋhalö gau kalip Ana yad yun-
abin.

Niŋ pai kale gau God Manö niŋi bi kalip hag
niŋnaböl.

Bi praj kale gau nabön niŋnaböl.

Bi majö kale gau hon niŋnaböl. *

* 2:17: Joe 2:28-32

18 Ñin anibu, nibi bi yip wög gi ñibal gau, nibi gau abe bi gau abe,
kalip Ana yad yunö, manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ñinaböl.

19 Pen kumi kabö adö lañ nan ke gagep rö rimnap gem,
minöñ naböñ adö it i nan niñeb niñagep ke nibö rimnap ginabin.
Hagape göm, mab inöm, hadu adpıl kub göm ginab.

20 Sidö mailö gagnab;
rakın hagape bö lınab.

Anig geinab, hainö ñin unbö ke nibö waiö lınab.
Bi Kub mailö aij unbö ke halö aunab.

21 Pen nibi bi an an, Bi Kub yip ud kamıñ yuañ, a göm, hag niñaböl gau,
kalip ud kamıñ yunab,” a ga.

22 Pida nıpe Joel kalı kılın rıka manö anibu hag pıs göm haga, “Kale Isrel nıbi bi, manö hagnig gabin i niñ aij gimim. Jisas bi Nasared nibö u bi yıharıñ wasö; God nıpe ke nip yuö aua. Ñı yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan niñeb niñagep iru nöp göm ginab añ kalip au niñöm, bi anibu God nıpe ke hag yuö aua u niñlañ, a göm, nip yuö aua. Jisas nıpe nan gagep rö añ kale ga u, kale ke hadö niñbim. ²³ God kale ginabim rö nöd niñöm, Jisas nip ud ñımagö adö kalöp u lö, kale dam nıbi bi nan si nan naij gıpal gau kalip ñıbe, nip mab ba lañ al pak lılo uma. ²⁴ Nıpe ilön kub yabıl udöm uma u pen böñ nöp wıp rıgöl au mıdöm, hij gi lug li arnım rö laga. God gö kauyañ

uraka. ²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas nïp manö kali kliñ riköm haga,

‘Yad nïñbin, Bi Kub yad aip pör pör mïdöp.

Nïpe ñïmagö yïjig yad lau adö mïdöp u me, yad piñinï gagnabin. *

²⁶ Anig göp u, hibur mïdmagö yad pïlaiöp; yad ñïñi lem hagabin.

Hañ romanï yad umnig gab pen gasi halö mïdem piñinï gagnabin.

²⁷ Ai ginig? Ne yïp wïp rigöl mïgan arö gagnabön.

Ne Bi U† ne arö gö, hañ romanï nïpe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yïp kamïñ mïdep adan u yamna.

Yad ne aip mïdem, mïñ mïñ yabi† ginabin,’ a ga,” a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anïbu hag pis göm haga, “Añ mam bi, yad kalöp manö kabö göl hagnö, nïñ aij ginabim. Bac itan Depid umö rigöl gila ulöm mïgan u mïdöp; ulöm mïgan anïbu mïñi hon u rö nöp nïñbun. *

³⁰ Pen Depid nïpe God manö hag ñeb bi mïdmïdöp u me, nïpe nïña, God hadame nöp manö hag löm haga, ‘Ne ñi riknabön rik damöm rik linaböl ñi ap nïpe ka ne udöm, kiñ mïdeinab,’ a ga. *

³¹ Depid nan hainö ginab u nïñöm, Mesaia u* nïpe umöm uraknab, a göm, haga, ‘Nïp wïp rigöl mïgan arö gaga. Hañ romanï nïpe hij gi lug li araga,’ a ga. *

* **2:25:** Sam 16:8-11 * **2:29:** 1Ki 2:10 * **2:30:** 2Sa 7:12; Sam

89:3-4; 132:11 * **2:31:** Grik manö “Krais u” abe, Hibru manö

“Mesaia u” abe it añi ap nöp mïdöp: “God hag la Bi u.” * **2:31:**

Sam 16:10

32 “Miñi God gö, Jisas nipe uraköm kamiñ midöp. Nipe kamiñ midöp u hon magöñhalö amgö magö hon ke niñbun. 33 God Jisas niþ dam ñimagö yijig adö nipe lau la. Löm nipe Ana Uþ ñinabin a göm haga u, Jisas niþ ñö, nipe pen hanip ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i niñabim. * 34 Pen Depid manö haga anibu, nipe ke hagaga. Depid nipe minöñ naböñ iþ i midöm, kumi kabö adö lañ araga. Pen nipe haga,

‘Bþ Kub nipe Bþ Kub yad u niþ haga,

“Ñimagö yijig yad lau adö asik midaimön me;

35 yad giñö kauaþ mauaþ ne gau,

raþa miñgan ne gau mideinaböl,” a ga,’ a ga.

* 36 “Anib u, kale Isrel niþi bi magöñhalö niñ aij giñim: Jisas bi mab ba lañ al pak liþe uma bi anibu nöþ, God gö Bþ Kub yabiþ midöp. Nipe nöþ Mesaia pör abad midmidun me u,” a ga. *

37 Pida manö anibu hagö, niþi bi mideila gau niñöm ñaul ara. Anig gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep bi gau abe, hag niñöm hagla, “Anib u, mam bi, hon miñi niñön gun?” ö giþla.

38 Hageila, Pida haga, “Kale añi añi magöñhalö midpim rö, nan si nan naij giþim adö u, niñön giñig anig giþun, a giñim, arö giñim, Jisas Krais niþ niñ udmim, ñig pakmim. Anig geinabim, God nan si nan naij giþim u niñöm arö göm, Ana Uþ nipe u kalöp ñinab. 39 God hadame nöþ haga, ‘Ana yad kalöp Isrel niþi bi ñem, ñiþ pai kale yag

* 2:33: Ap 5:32; 7:55-56 * 2:35: Sam 110:1 * 2:36: Ap 5:30-31

daunabim gau kalip ñem, nibi bi mlö gau kalip abe ñem ginabin,' a ga. Anib u, hon nñbun, God nibi bi an an aulan a ginab gau, kalip magöñhalö Ana U† u ññab,” a ga. * 40 Pida kalip mög nññöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, “Nibi bi uri midpal rñmnap hañwawö gi naj gñpal rö arö gimim, m+d aij gimim. Wasö u, ilön kub udnabim,” a ga. 41 Nibi bi iru nöp Pida manö haga u nññöm, Jisas Krais nñp nññ udöm, ññg pakla. Ññn anñbu nöp, nibi bi dri dausan (3000) rö Jisas Krais nñp nññ udöm, Jisas nibi bi nñpe aip jñm ññl mñdeila. *

42 Anib u, kale pör pör apöm, bi Jisas manö ud arep bi gau aip se göl mñdöm, God Manö hag ññila u nññ aij gun, a göm, hag amñl apñl göl gi, bred ud jö göm se göl ñññöl gi, God nñp sabe göl gi mñdmñdal. *

Jisas nibi bi nñpe gau gimñdal rö

43 God bi Jisas manö ud arep bi gau kalip pñdön ññö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nññeb nññagep iru nöp göm gñlö, nibi bi gau nññöm, aiö waiö gñla. 44 Nibi bi Jisas nñp nññ udla gau, se gi mñdöm, nibi bi nan mñdageia gau, nibi bi rñmnap kalip nan hañwawö ññla. * 45 Mñnönj nabö?, nan gau u rö nöp sñkim göm, mani udöm, nibi bi nan mñdageia gau kalip nñme li ññla. 46 Kale pör pör, ññn aññ aññ, God sabe gep ram u am magum gimñdal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, mñdmagö apen löl gi, ññññ löl gi, nan se göl ñññmñdal. 47 Pen nibi bi mñdeila gau magöñhalö,

* 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7

* 2:44: Ap 4:32-35

Jisas n+ŋ udla n+bi b+ kal+ŋp n+ŋlō, aij a ga. Pör pör, ñ+n añ+ añ+, B+ Kub n+pe n+bi b+ r+mnap halō ud kam+ŋ yuō, kale Jisas n+ŋ udōm, ap Jisas n+bi b+ n+pe nōd n+bö gau aip m+dm+dal. *

3

B+ ma naij ga u, Pida gö, kam+ŋ la

¹⁻³ B+ n+me yag daua ñ+n u nöp ma naij ga ap, n+ŋp ñ+n añ+ añ+ pör pör dapōm, God sabe gep ram ajōŋ it, Ajö? Kññ Aij, a g+im+dal u, goŋ au l+lō as+ik m+dm+döp. M+döl g+, n+bi b+ God sabe gep ram raul m+gan ap arm+dal gau, kale mani nan y+ŋp ap ñim, a g+ as+ib g+im+döp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip s+dö gam+ŋ ga dugo magö u, God n+ŋp sabe gep magö u, God n+ŋp sabe g+n+g, ap padilō n+ŋöl g+, b+ ma naij ga an+bu kal+ŋp m+hōŋ n+ŋōm haga, “Y+ŋp mani r+mnap ñ+l,” a ga. ⁴ Hageia, kalpe m+hōŋ n+ŋp n+ŋ ij halō l+ m+dmil, Pida haga, “Hal+ŋp m+hōŋ nōŋ!” a ga. * ⁵ Haga, y+ŋp nan ap ñ+n+g gabil, a göm, kal+ŋp m+hōŋ n+ŋ m+dö n+ŋöl g+, ⁶ Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad m+dagöp u pen nan yad añ+ ap m+döp u nöp ñ+nabin. Jisas Krai Nasared n+bö u, hib n+pe hagem nöp hagabin, ‘Urak aru!’ ” a ga. * ⁷ Pida an+g hagöm, ñ+magö y+j+g lau n+ŋp udōm, ud urak ñō n+ŋöl g+, magö an+bu nöp ma abe, ma goŋ abe aij la. ⁸ Aij gö, y+ŋ+id urak amöl g+, raŋa raŋa göl g+, God n+ŋp aij a göl g+, kal+ŋp m+hōŋ aip God sabe gep ram raul m+gan u ara. ⁹ God n+ŋp aij, a göm, abö göl göm ajeia u, n+bi b+ m+deila gau n+ŋōm, ¹⁰ b+ ma

* **2:47:** Ap 6:7; 11:21 * **3:4:** Ap 14:9 * **3:6:** Ap 4:10; 16:18

naij pör apöm, God sabe gep ram ajöñ ił, Ajö? Kliñ Aij, a gımıdal u, goł au asık mıdöm, mani nan gau asıb gımıdöp bı anıbu, aigöl göm ma yabıt abö gı auab, a göm, gası iru nıñöm aiö waiö gıla.

Pida manö hag ña

¹¹ Bı anıbu nıpe, God sabe gep ram höñ adö, Solomon Ram Bada, a gımıdal, mıgan u mıdöm, Pida aip, Jon aip kalıp mıhön an an lı ud mıdö nıñöl gı, nıbi bı magönhalö aiö waiö göl gı, gı dö gı aula. ¹² Nıbi bı aueila, Pida nıpe nıñöm haga, ‘Isrel nıbi bı gai i, kale nıhön gınıg gası iru nıñmim halıp bı mıhön nıñ ij halö gabim? ‘Kale mıhön bı klö, bı kamın aj mıdmil gajıl, bı anıbi adan aj aij gab,’ a gımim, gası u nıñabim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aisak, Jekop, bac itan hon bı gau sabe gımıdal God anıbu nöp nıpe ke gö, bı wög gı ñeb nıpe Jisas urakö, nıbi bı gau nıñöm, nıpe mailö aij unbö ke halö mıdöp a göm, nıñbal. Kale pen Jisas nıp udagpe. Pailod, Jisas nıp hubık yuın a ga u pen kale ke, nıp dam mab ba lan al pak lılan, a gıpe. * ¹⁴ Jisas nıpe Bı Ut; nıpe Bı Kamın Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nıpe bı nıñeb hon wasö; bı wip alıdöp u hanıp hubık yu, a gıpe. ¹⁵ Anıg gımim, Bı kamın mıdep magö ñöb u nıp al pak lıbe. Pen God gö, nıpe uraka u, hon amgö magö hon ke nıñul hagabul. ¹⁶ Bı ma naij pör nıñbim i, mıñi kamın lajıp nıñbim. Jisas klö nıpe gö me, kamın löp. Jisas nıñ udul, hib nıpe haglo, nıpe gö böñ nöp kamın löp.

* **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23

17 “Pen m+deimam yad gai. Kale ke abe, b+ kub kale gau abe, hauł halö m+dmim, Jisas n+p an+g g+pe. * 18 Pen God n+pe b+ manö n+pe hagep gau kal+p hadame nöp gas+ ñö hagla, ‘Hainö God Mesaia n+pe ilön kub yab+ł udöm umnab,’ a g+la u me, hagla rö nöp g+pe. 19 An+ib u, nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, God n+p ado g+ aube, n+pe nan si nan naj g+pim pr+ u +k g+ yunab. * 20 An+g g+pe, B+ Kub n+pe ana kalöp an dan klö n+pe ñöm, Krais u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Krais u Jisas me. 21 God n+pe hadame nöp hagö, b+ manö hagep uł n+pe gau hagla rö, Jisas n+pe ram m+nöñ kumi kabö adö lan au m+idöp rö m+idö n+nöł g+, God nan magöñhalö kauyan g+ l+ aij g+nab ñ+n u aunab. 22 Mos+is haga, ‘Hainö B+ Kub God kale, n+pe b+ manö hagep yad rö, b+ il kale ke ap, hag yunab. N+pe apöm, manö hagnab u magöñhalö n+n aij g+mim. * 23 N+bi b+ manö n+pe udagnaböl gau, n+bi b+ n+pe m+dageinaböl; kale böñ nöp höñ adö yan amöm, umnaböl,’ a ga.

24 “B+ God manö hagep Samyuel abe, b+ God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab n+nabun u hadö hag ñ+la. 25 God hadame nöp nahai itan kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim n+p g+nabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, ‘Ñ+ pai ne r+kö, kale r+k dam dap+ł göm r+k naböl gau, b+ ap m+idöm me, n+pe gö n+bi b+ gau magöñhalö m+ñ m+ñ g+naböl,’ a ga. * 26 Pen

* 3:17: Luk 23:34; 1Di 1:13 * 3:19: Ap 2:38 * 3:22: Dud 18:15,18-19 * 3:25: Jen 22:18

God Bî Wög Gî Ñeb nîpe Jisas ram mîñöñ il i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel nîbi bî nan si naj naj gîpal u, nîhön gîñîg anîg gîpun, a göm, adö anîbu arö göm, mîd aij gîlan, a göm, kalöp Isrel nîbi bî gai i nöd yuö aua,” a ga. *

4

Pida aip Jon aip kalîp manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip nîbi bî kalîp manö hag ñîlö nîñöl gî, bî God nîp nan sabe gep bî gau abe, God sabe gep ram polisman bî nabîc kale u abe, bî Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö anîbu apdi nîñla. ² Jisas umöm uraka rö, nîbi bî Jisas nîp nîñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, nîhön gîñîg hag ñabil, a gîlö, mulu luga. ³ Anîb u, kale Pida aip Jon aip ud sîsî göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalîp bî mîhön dam nagî lîla. ⁴ Pen Pida Jon bî mîhau manö aij anîbu hag ñailö, nîbi bî nîñöm, iru yabîl nîñ udla. Anîb u, nîbi bî Jisas nîñ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda bî kub ram mîñöñ anîbu abad mîdmîdal abe, bî manö ud asîkep gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jerusalem gau ap magum gîla. ⁶ God nîp nan sabe gep bî kub yabîl Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bî Jon u, Aleksada u, bî yam kale rîmnap halö apöm, anîb au mîdeila. ⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kalîp mîhön u† gî dap anîb au lîlö, kalîp mîhön hag nîñöm hagla, “Bî ma naj ga u aigöl gî gajîl kamîñ

* **3:26:** Ap 13:46 * **4:4:** Ap 2:41

löp? P+dön gai n+bö udmil, hib n+hön hagnmil, an+g g+pil?” ö g+la. ⁸ Hageila, Ana U+ n+pe am Pida an dan ajman rauö n+ñöl g+, Pida haga, “Kale Juda b+ kub abe, b+ manö ud as+kep abe, manö hagabin i n+ñim. ⁹ B+ mög gep ma naij ga u gailo kam+ñ la u n+ñmim, ‘Kale aigöl g+ gaj+l kam+ñ löp?’ ö g+mim, hal+p manö kub hagabim ar? ¹⁰ An+bu u, kale manö hagn+g gabin i n+ñ aij g+mim. Isrel n+bi b+ gau magöñhalö u rö nöp n+ñ aij göl. Jisas Krais b+ Nasared n+bö hib n+pe u nöp n+ñ udul, hib n+pe haglo, n+pe gö, b+ an+bi n+p böñ nöp kam+ñ lö, aj aij gab n+ñabim. Kale Jisas Krais n+p mab ba lan al pak l+be u pen God gö kauyan uraka. * ¹¹ B+ Jisas an+bu n+p me, God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘Kale b+ ram gep gau, kabö m+lö ap, u kabö naij, a g+mim, arö g+pe u, uri ram padö an yan b+n+g ñöl m+döp,’ a g+la.
*

¹² God n+pe Jisas hib n+pe nöp han+p haga n+ñöm Jisas n+pe nöp han+p ud kam+ñ yun+m rö löp. M+nöñ naböñ it i b+ ke n+bö ap han+p ud kam+ñ yun+m rö lagöp wasö yab+l,” a ga. *

¹³ Pida Jon kale b+ m+hou urakmil, p+ñ+ñ gagmil, ha+öwa+ö kabö göl nöp haglö u, b+ kub an+bu gau n+ñöm, aiö waiö göm hagla, “B+ m+hai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip m+dml an+g g+mil g+pil,” a g+la. ¹⁴ B+ ma naij ga kam+ñ la u an kale au m+dö n+ñöl g+, kal+p m+hön manö hag göl rö laga. ¹⁵ An+bu u me, kale hagla, “Kansol ram i höñ yan am m+dai+l,” a g+la. Höñ yan am m+dlö

* **4:10:** Ap 3:6,13-16 * **4:11:** Sam 118:22 * **4:12:** Mad 1:21

n+ñöl g+ , kale ke hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, ¹⁶ “B+ m+hai i hon n+hön gun? Kale nan gagep rö u g+lö, Jerusalem n+bi b+ magöñhalö hadö n+ñbal. An+ib u, kale m+hön nan gagep rö ap gagpil a gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö an+bu n+bi b+ r+gon r+mnap haglö, kale u rö nöp n+ñöl rö löp. An+ig göp u, hon kal+p m+hön manö klö hagun hagun, ‘Jisas hib n+pe u hainö n+bi b+ r+mnap hagagmil, wasö yab+ ,’ a gun,” a g+la.

¹⁸ An+ig hagöm, kal+p m+hön haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; n+bi b+ r+mnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yab+ ,” a g+la. * ¹⁹ An+ig hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö n+p u arö gul, manö kalöp u udlo, God n+p aij g+nab aka wasö? Kale ke n+ñim. * ²⁰ Pen Jisas n+hön n+hön ga, manö n+hön n+hön haga u, hol n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ arö gul rö lagöp,” a g+lö.

²¹⁻²² An+ig hagailö, Kansol b+ kub gau gas+ kale ke n+ñöm, ‘B+ i m+ ñ+njuöl m+höp (40) m+idöm, uri kam+ñ löp i, n+bi b+ gau n+ñöm magöñhalö God n+p aij a gaböl. Hon b+ an+ib m+hai i kal+p nan ap geinabun u, n+bi b+ gai i kal aunaböl,’ a göm, kal+p m+hön y+har+ñ manö klö hagöm, hag hön yula.

N+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau God n+p sabe g+la

²³ Pida Jon kal+p m+hön an+ig göl hag hön yulö, kale am Jisas n+bi b+ n+pe gau kal+p n+ñmil, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, manö n+hön n+hön hagla u kal+p hag ñ+lö. ²⁴ Hag ñeilö, kale n+ñöm magöñhalö God n+p sabe göm hagla, “Ne B+ Kub añ+ n+bö m+idpan.

* **4:18:** Ap 5:28 * **4:19:** Ap 5:29

Ne kumi kabö adö laŋ gi lîmön, mîñöŋ naböŋ
iŋ i gi lîmön, ñîg solwara gi lîmön, nan nîhön
nîhön mîdöp gau magöŋhalö gi lîmön, gi lîna. *

²⁵ Hadame nöp ne gö, Ana Uŋ nîpe bac hon Depid
nîp gasî ñö, manö nöp u hagöm haga,
'Juda nîbi bî wasö gau kale nîhön giñîg kal jubal?
Nîbi bî gau nîhön giñîg gasî nîŋ aij göm wasö,
manö adö añî hag löm mumug manö hagpal?
*

²⁶ Kiŋ ram mîñöŋ ke ke abad mîdpal gau abe,
gapman bî kub ram mîñöŋ ke ke abad mîdpal
gau abe,
manö adö añî hag löm hagla,
"God Bî Kub aip, Mesaia nîpe aip, kalîp aip
pen pen gun," a gîla,' a ga.

²⁷ Kiŋ Herod abe, gapman bî kub Podias Pailod
abe, Juda nîbi bî wasö gau rîmnap abe, Isrel nîbi
bî gai i nîbö rîmnap abe, Jerusalem i apöm, Bî
Wög Gi Ñeb uŋ ne u Jisas, Mesaia hag lîna u nöp,
manö hag adö añî lîla. * ²⁸ Pen ne Bî klö nöd gasî
ne ke nîŋmön hagna, Kraiŋ nîp anîg anîg giñaböl
a giñna u me, kalîp göl rö la; yiñharîŋ u klö kale
mîdagaiböp. * ²⁹ Bî Kub, miñî hanîp manö klö
naij yabiŋ hagaböl u ne gasî nîŋmön. Hanîp nîbi
bî wög gi ñeb ne abad mîdmön, piñdöŋ ne hanîp
ñö, hon piñkagun, klö yabiŋ gun manö ne nîbi
bî gau kalîp waiö hag ñun. * ³⁰ Nîbi bî nan göp
gau, ne gö, hon Bî Wög Gi Ñeb uŋ ne Jisas hib
nîpe hagno, kalîp kamîŋ lîñîm. Ne gö, hon Jisas

* **4:24:** Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * **4:25:** Sam 2:1-2

* **4:27:** Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * **4:28:** Ap 2:23

* **4:29:** Ep 6:19

hib nipe hagno, nan gagep rö rımnap, nan niheb niņagep rö rımnap gun,” a gıla.

³¹ Pen kale God niþ anig gi sabe göl gi midlö niņöl gi, ram mideila u munmon rö udöm, Ana Uþ nipe ap aņ kalıþ daņ ajmaņ rauö, piñiņ gagöm, God Manö u kľö yabiþ göm hag ñıla.

Jisas niþi bi niþe nan niþe li ñi aij gıla

³² Pen niþi bi Jisas niþ niņ udla aniþ gau, manö adö añi hagöm, gasi adö añi niņöm, nan kale nan niþhön mideia gau, nan kale jım ñöl nöþ midö, nan hon halö a göm niņagla. * ³³ Bi Jisas manö ud arep gau, niþi bi gau kalıþ manö kľö gi hagöm hagmidal, “Jisas niþ al pak lılö, umöm uraka, niþ amgö niņno,” a gimıdal niņöm God kalıþ magöñhalö mög yabiþ niņöm ud aij yabiþ gimıdöp.

³⁴ Kale bi nan lugep midageia; magöñhalö nan mideia. Niþi bi miþnöñ naböñ aka ram rımnap mideia gau, sikim gi mani udöm, * ³⁵ bi Jisas manö ud arep gau kalıþ ñimıdal. Kale pen udöm, niþi bi nan midageia gau kalıþ niþe li ñimıdal.

³⁶ Pen bi Lipai il rik damöm rikla bi ap hib nipe Josep. Ram miþnöñ nipe Saıpras niþö. Bi aniþbu nipe niþi bi rımnap kalıþ manö hain hagöm hag ñi aij gö, kale niņöm gasi halö midmidal rö, bi Jisas manö ud arep gau niþ Banabas a gıla. ³⁷ Josep miþnöñ naböñ nipe ap hagö, niþi bi rımnap raula niņöm mani aniþbu dap bi Jisas manö ud arep gau kalıþ ña.

* 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45

5

Ananias ber pir allö

¹ Pen bî ber ap mîdailö. Nugmul hib u Ananias, nîbin nîpe hib u Sapaira. Ber mîhau kale mînön nabön kale ap haglö raula. ² Raulö, Ananias nîpe mani anîbu böñ lau kale ke nîme löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep bî gau kalîp ña. Nîbin abe nîja. *

³ Pen Ananias mani anîbu anîg göl dap ñö, Pida haga, “Ananias, Seden nöp gasî ñö, ne pir almön hagpan, ‘Mînön raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gîpan. Manö pir alban anîbu, Ana U† nîp u rö nöp pir alban. Mani mînön nabön raubal anîbu böñ lap pi gîmön auban. * ⁴ Mînön nabön anîbu, mînön nabön ne. Sîkim gînîg, sîkim gîbnap; arö gînîg, arö gîbnap. Pen mînön sîkim gö, mani raula anîbu, magöñhalö daunîg, magöñhalö daubnap; rîmnap nöp daunîg, rîmnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arîk aunîg, arîk aubnap. Manö mîdagböp. Pen ne manö pir alban u, hanîp bî nöp manö pir alagpan; God nîp u rö nöp manö pir alban. Ne ai gînîg anîg gîpan?” ö ga.

⁵ Pida anîg hagö, Ananias nîñöm, magö anîbu nöp ap lug mînön yan paköm böñ nöp uma. Anîg gö nîñöl gî, nîbi bî gau ga anîbu nîñöm, anîñin gö piñîñ gîla. ⁶ Pen bî praj gau apöm, wip he mîlö u walîj wam wam göm, dam rîgöl gîla.

⁷⁻⁸ Pen nîbin, nugmul nîpe umö dam rîgöl gîla u nîñaga. Nîpe yöp söl magö ap mîdöm apjakö,

* 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

Pida nɪp haga, “Mɪnɔŋ nabɔŋ kale ber u sɪkim gɪlɔ, mani anɪg unbɔ rɔ nɔp raubal aka?” ga.

Hageia, nɪbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nɪp haga, “Kale ber nɪhɔn gɪnɪg hag nɪŋmil anɪg gɪpɪl? Bɪ Kub Ana nɪpe manɔ pir anɪbu nɪŋagnab a gɪmil anɪg gɪpɪl? Nɔ?! Nagamul umajɪp, dam rɪgɔl gɪpal bɪ gau mɪdpal ajɔŋ ɪl aui. Nɔp u rɔ nɔp ud arnɪg gabɔl,” a ga.

¹⁰ Anɪg hagɔ nɪŋɔl gɪ, magɔ anɪbu nɔp, Pida ma ɪl au ap lug mɪnɔŋ yaŋ pakɔm uma. Bɪ praj ugan nugmul nɪp dam rɪgɔl gɪla anɪbu apɔm, nɪbin u rɔ nɔp hadɔ bɔŋ nɔp uma u nɪŋɔm, nɪp dam nugmul nɪp rɪgɔl gɪla bɔŋ lau rɪgɔl gɪla. ¹¹ Krais nɪp nɪŋ udla nɪbi bɪ gau abe, nɪbi bɪ rɪmnap gau abe, nan ga anɪbu nɪŋɔm, magɔŋhalɔ anɪnɪn gɔ pɪŋɪŋ gɪla.

Nan gagep rɔ rɪmnap ke ke gɪla

¹² Bɪ Jisas manɔ ud arep unbɔ mɪgan laŋ nan gagep rɔ iru nɔp nɪbi bɪ mɪdeila anɪ au gɪ mɪdeila. Pen nɪbi bɪ God Manɔ nɪŋɔm Krais nɪp nɪŋ udla gau, magɔŋhalɔ ap magum gɪmɪdal God sabe gep ram hɔŋ adɔ “Solomon Ram Bada” a gɪmɪdal u. *

¹³ Nɪbi bɪ rɪmnap gau, Krais nɪp nɪŋ udla nɪbi bɪ gau kalɪp nɪŋlɔ aɪj a ga u pen, Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal anɪbu, hon aige gun am kalɪp aɪp magum gun, a gɔm, pɪŋɪŋ gɪla. ¹⁴ Pen pɔr pɔr nɪbi bɪ hain nɪbɔ iru yabɪl nɔp, Bɪ Kub nɪp nɪŋ udɔm, nɪbi bɪ nɔd nɪbɔ gau aɪp ap magum gɪmɪdal. ¹⁵ Jerusalem nɪbi bɪ, bɪ Jisas manɔ ud arep gau gɪla rɔ nɪŋɔm, nɪbi bɪ mɪŋa ga gau dap adan majɔ goɪ au lɔm, kɔp yad mɪgan mɪgan lɔm hagla, “Pida padiɔ, sɪdɔ

* 5:12: Ap 2:43; 14:3

mimtaŋ nipe u kalip pak ñö, kamij linab,” a gila. ¹⁶ Nibi bi yöp ram minöŋ Jerusalem söl au mideila gau, u rö nöp nibi bi nan ga gau udöm, nibi bi kijaki aiön pi halö mideila gau udöm, daula. Daueila, kalip gilo, magorhalö kamij la.

Jisas manö ud arep bi gau kalip gi naij göm nagilila

¹⁷ Anig geila, bi God nip nan sabe gep bi kub yabit u abe, bi niheb nipe bi Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö anig gilo hib hon lugnab, a göm, bi Jisas manö ud arep gau kalip niñlö mulu luga. ¹⁸ Kalip mulu lugö, bi Jisas manö ud arep gau kalip ud sisi löm, dam gapman kai kalip ñilö, nagilila. ¹⁹ Nagilila u, pen ñin anibu nöp sibön yaŋ, Bi Kub hagö, ejol ap apöm, ajöŋ u hiiköm, kalip ut gi dam höŋ arla. * ²⁰ Höŋ arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, nibi bi gau kalip, God gö pör pör mideinabol manö aij u magorhalö hag ñi aij gimim,” a ga.

²¹ Hagö, ram rua niñöl gi, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nibi bi gau kalip it göm manö hag ñila. Anig göl hag ñilö niñöl gi, God nip nan sabe gep bi kub yabit u abe, bi niheb nipe gau abe apjaköm, bi manö ud asikep gau kalip magorhalö wiñ allö, ap Kansol kub u magum gilo, bi God sabe gep ram abad midep bi gau hag yuöm hagla, “Bi Jisas manö ud arep gau nagilibun u miñi am ut gi dauim,” a gila. ²² Hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi gau nagilep ram u amöm niñla, bi Jisas manö ud arep gau midageila. Kale ado gi apöm hagla, ²³ “Hon am

* 5:19: Ap 12:7-10

nin̄bun, ajön u giñibal rö midajip, bi abad midep bi gau u rö nöp ajön it u nin̄ midajal u pen hon ajön hiikun, ram raul migun yan amun nin̄bun, bi ap midagajip yabił,” a gila. ²⁴ Anig hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u abe, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, manö anibu nin̄öm, anig göp nihön ginab, a göm, gasi iru nöp nin̄la.

²⁵ Anig göl gasi iru nin̄ midlö nin̄öl gi, bi ap apöm kalip haga, “Bi nagi libe gau, kale am God sabe gep ram u midöl göm, nibi bi gau kalip manö hag naböl,” a ga. ²⁶ Anig hageia, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u, bi nipe rimnap kalip ut göm, bi Jisas manö ud arep anib gau kalip udnig arla. Amöm, Jerusalem nibi bi gai i hanip kabö ju paknaböl, a göm, kalip hag gagla; agamij ut gi daula.

²⁷ Jisas manö ud arep bi gau kalip agamij ut gi Kansol ap magum gi mideila an au daulö, God nip nan sabe gep bi kub yabił u kalip haga, ²⁸ “Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö klö gi hagun hagpun u pen hag wasö nin̄jun arö gipun. Kale pen am Jerusalem nibi bi kalip magöñhalö Jisas manö u hag nöl gi, hanip hagpim, ‘Kale nöp Jisas nip al pak libal,’ a gipim,” a ga. *

²⁹ Anig hageia, Pida bi Jisas manö ud arep rimnap aip hagla, “Nibi bi manö hagpal u udagnabun; God manö nipe u nöp udnabun! *

³⁰ Jisas nip mab ba lan al pak libe uma u pen, apis bac bi sabe gimidal God u nöp gö, kauyan uraka. ³¹ Uraköm, God nipe gö, am ram minön

* 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19

kumi kabö adö laŋ au amöm, God ñimago yijig lau adö midöp. Anib u hon niŋbun, nipe nöp Kiŋ midöm, hanip ud kamih yunab. Nipe hanip Isrel nibi bi mög niŋöm, nan si nan naj gipun u, nihön ginig anig gipun, a gun, arö gino, nipe niŋöm nan naj gipun u arö göm, hanip ud kamih yunab. *

³² God göp anibu, hon amgö magö rimid migan hon ke niŋun, nibi bi gau kalip hag ñabun. Nibi bi manö nipe niŋ udöm hagöp rö nöp ginaböl gau, God nipe Ana Uŋ u kalip ñö, nipe kalip u rö nöp manö aij anibu hag ñi aij gö niŋnaböl,” a gila.

³³ Bi Jisas manö ud arep gau anig hageila, bi manö ud asikep ap magum gi mideila anib gau kal juöm hagla, “Kalip böŋ nöp al pak lun,” a gila.

³⁴ Anig hagla u pen, aŋ anib au bi ap mideia, hib nipe u Gameliel. Nipe bi Perisi, lo manö hag ñeb bi kale ap. Juda nibi bi magoŋhalö nip niŋlö aij a gimidöp. Bi Gameliel anibu uraköm haga, “Bi ugan anibi kalip hagpe höŋ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñin,” a ga. Anig hagö, bi anib gau hag höŋ yula. ³⁵ Bi anib gau hag höŋ yulö niŋöl gi, Gameliel nipe bi Kansol gau kalip haga, “Isrel bi gai i, kale bi gai i kalip nihön ginig gabim u, gasi niŋ aij gimim gimim. ³⁶ Kale niŋbim, nöd bi Dudas, yad bi kub a göm hagö, manö nipe hagdödöp u nibi bi iru nöp, po hadred rö, niŋ udmidal. Pen hainö bi rimnap nip al pak lölö, nibi bi manö nip niŋ udmidal gau ke ke arla pis ga. * ³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñin u, u rö nöp bi Judas Galili nibö u haga, ‘Hon gapman gau aip pen pen gun, kalip ridik gi yunabun,’ a

* **5:31:** Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * **5:36:** Ap 21:38

ga. Anig hagö, nibi bi iru nöp manö nöp udöm, urak gapman aip pen pen gila. Pen mid damöm, bi anibu nöp u rö nöp al pak lilo, nibi bi manö nöp niñ udmidal gau ke ke arla pis ga. ³⁸ Anib u me, yad kalöp hagabin, bi manö kub hagabun gai i kalip gi naij gagmim. Kalip yiharñ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub ginim a gi wasö niñöm ap lagnab. ³⁹ Pen God nipe ke hagö ginaböl u, kale ke nöp nan ap gimim rö lagnab. Kalip gi naij gun, a ginabim u, kalip aip pen pen gagnabim; God aip pen pen ginabim,” a ga.

⁴⁰ Gameliel anig hagö, bi gau haga rö niñöm, bi Jisas manö ud arep gau kalip haglö aueila, kalip nagit ud rapin pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yabit,” a göm, kalip hag yulö arla.*

⁴¹ Pen bi Jisas manö ud arep gau, hanip nihön ginig anig gipal, a göm, niñagla. God hanip Jisas bi nipe kabö göl a göm gö, hanip anig gaböl, a göm, aij a gö niñöl gi, Kansol kub anibu arö göm arla. * ⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höñ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas nipe Krais u manö aij u hag ñimidal.

6

Nan balu ñeb bi unbö mudun jñ hag lila

¹ Pen mid damöm, nibi bi Jisas nöp niñ udla gau iru yabit mideila. Pen Juda nibi bi Grik manö nöp niñla gau, Juda nibi bi Aremeik manö yidun göl niñla gau, kalip hag göm hagla, “Nibi adu kale gau kalip mani nan magö nan gau nime li ñi aij gipal

* **5:40:** Ap 4:18 * **5:41:** Mad 5:10-12; 1Pi 4:13

pen nibi adu hon gau kalip nime li aij gagpal,” a gila. * ² Anig hageila, bi Jisas manö ud arep unbö migan lan gau niñöm, nibi bi Jisas niñ udla gau magöñhalö wiñ allö aueila hagla, “Añ mam bi. Hon God Manö hag ñibun u arö gun, nibi bi gau kalip nan nime li ñinabun u, kabö rö gagnab. ³ Anib u, kale bi unbö mudun jñ niñmim hag libe, kalip wög anibu hag lino, wög anibu ginaböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gasi aij ñöb bi gau nöp niñmim hag limim. ⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ñöl gi, gi mideinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila anibu niñlö, kalip magöñhalö aij a gö, bi unbö mudun jñ hag lila. Bi anib gau me: ap Sidipen u. Sidipen nipe God nip niñ ud pidöñ yabıl gimidöp. Ana U† nip ajman rau midmidöp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok nibö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda nibi bi gasi niñla rö niñ uda. Pen hainö nipe Jisas nip niñ uda. ⁶ Bi unbö mudun jñ anib gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, ñimagö nabıc kalip adö lan lila.

⁷ Pen kale God Manö hag ñlö, arö niñöl gi, Jerusalem nibi bi iru yabıl nöp Jisas nip niñ udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabıl nöp Jisas manö aij u niñöm niñ udla. *

Sidipen nip manö kub hagla

* 6:1: Ap 4:35 * 6:7: Ap 2:41; 16:5

⁸ God nipe Sidipen nip ud aij yabił göm, pidöŋ nipe nip ñö, Sidipen nipe nan gagep rö gau, nan niŋeb niŋagep gau, iru nöp niŋi bi mideila aŋ gau gimidöp. ⁹ Pen Juda niŋi bi ram minöŋ ke ke gau niŋbö rımnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nip sabe gimidal; Juda magum gep ram anıbu, “Miñi Nagı Midagpun Ram” a gimidal. Bi Juda anıb gau, rımnap Sairini daun niŋbö, rımnap daun kub Aleksadria niŋbö, rımnap Silisia Propins niŋbö, rımnap Esia Propins niŋbö. Kale Sidipen ga rö niŋöm, kłö yabił göm nip manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana nipe Sidipen nip gası aij yabił ñö niŋöl gi, bi Juda gau nip manö niŋhön hagla u, gası niŋ aij göm pen u rö nöp manö aij yabił hagö, nip pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale Sidipen nip hag wasö niŋöm, am bi manö pir alep rımnap kalıp agamıj hag aij gıłö, kale apöm hagla, “Hon niŋbun, bi i nipe Mosıs manö kalı kłiñ rıka u hag juöm, God nip hag juöm göp,” a gıla.

¹² Kale manö pıral anıbu hageila, niŋi bi yiŋariŋ gau löm, bi manö ud asıkep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hıbur kalıp u naij gö, Sidipen nip manö kub hagnıg dam Juda Kansol kub mideila gau ud arla. ¹³ Damöm, bi manö pir alep rımnap halö daulö, kale hagla, “Hon niŋbun, bi anıbi pör nöp God sabe gep ram uł i hag juöm, Mosıs lo manö kalı kłiñ rıka u hag juöm göp.

¹⁴ Pen nipe manö ap pen haga niŋno u, haga, ‘Jısas bi Nasared niŋbö u, hainö God sabe gep ram i gi naij göm, geinab, Mosıs manö hanıp hag ña gıpun

* **6:10:** Luk 21:15

u arö gun, manö hain n+bö udun hain g+nabun,' a ga," a gila.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub m+deila bi gau, S+idipen n+ip n+ij ij halö löm n+ijla, mulu ad+ij n+ipe u ejol mulu ad+ij rö la.

7

S+idipen Juda Kansol Kub bi gau kal+ip Kraiss manö aij u manö haga

¹ Kale manö piral an+ig haglö, God n+ip nan sabe gep bi kub yabi+ u S+idipen n+ip haga, "Manö nöp hagpal an+ibu n+ijö hagpal aka pir albal?" ö ga.

² Hageia, S+idipen haga, "Bapi mam bi, n+ijim! Bac il+ij hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram m+nöj Mesopodemia m+deia magö u, God mailö aij ke halö m+idöp u n+ip haga, * ³ 'Ram m+nöj ne i arö g+mön, n+bi bi ne gau arö g+mön, ram m+nöj ke yad nöp yamnabin u armön,' a ga.

⁴ "Hageia, Ebrahim ram m+nöj kub Kaldia m+dm+idöp u arö göm, daun kub Haran am m+dm+idöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram m+nöj kale m+dpim aui m+dm+idöp. *

⁵ Ñin an+ibu God Ebrahim n+ip m+nöj naböj m+gan ap hagaga. Apöm y+har+ij nöp m+dm+idöp. Ñin an+ibu Ebrahim ñi pai ap r+kaga; y+har+ij nöp m+dm+idöp. Pen God Ebrahim n+ip haga, 'Hainö m+nöj naböj an+bi, ne udnabön. Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, m+nöj naböj an+bi u rö nöp udöm m+deinaböl,' a ga.

* **7:2:** Jen 11:31; 12:1 * **7:4:** Jen 11:31–12:5

* 6 Pen God manö ap hagöm haga, ‘Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am nibi bi rımnap ram mınön gau midlö, kalıp magöñhalö nagı löm, gı naj yabıl göm, nagı wög rö hag lılö, gılö niñöl gı, mi unbö po hadred (400) innab. *

7 Pen nibi bi kalıp anıg geinaböl gau, yad pen pe kalıp gı naj gınabin. Nibi bi ne gau, ram mınön anıbu arö göm, ap yıp sabe göl gı mıdeinaböl ram mınön i, a ga. * 8 Pen God Ebrahim nıp manö ap hag löm haga, ‘Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad mıdeinabin u me, ñıñan hagape bi wañ hañ rıb gı dö gımim,’ a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñi nıpe Aisak nıp yag dapöm, ñın unbö mudun jıñ midöm, ñın raleb u ñı u nıp wañ hañ rıb gı dö ga. Aisak pen Jekop nıp yag daua. Jekop nıpe pen ñi unbö mıgan lañ gau kalıp yag dauö me, hon Isrel nibi bi il ke ke midpun. *

9 “Bac ıñan hon anıb gau, nımam nañı bi gau nımam hain Josep nıp gası naj niñlö, mulu lugö, bi rımnap ñılö, nıp rau dam ram mınön Ijip ud arla. Ud arlö, mid aij gaga u pen God nıp hauñ gaga. * 10 Nan mıñör Josep nıp auai u, God nıpe niñöm Josep nıp abad mid aij gımidöp. God nıpe Josep nıp gası aij ñöm gö, Ijip Kiñ Pero, bi Josep i gası niñ aij yabıl göp, a göm, nıp hagö, mınön naböñ Ijip abe, ram nan nıpe gau magöñhalö abe abad midmıdöp. *

11 “Hainö ñın ap kıyö kub yabıl u, ram mınön Ijip abe, ram mınön hon Kenan i abe auö, bac

* 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40

* 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3;

37:11; 39:1-3,21-23 * 7:10: Jen 41:37-44

hon ram m+nöŋ Kenan i m+deila gau nan magö ulhai n+ŋöm, nan ñ+ŋeb ap m+degeia, gasi m+lö yab+ŋ l+la. * 12 Pen nap kale Jekop manö ap n+ŋa, nan magö iru nöŋ ram m+nöŋ Ijip m+deia. An+ŋ u n+ŋöm ñ+ŋ n+pe gau kal+ŋ hagö, nan magö raun+ŋ Ijip arla. 13 Am rau dapöm, ñ+ŋ p+s göm, kauyan pen raun+ŋ arla. Arlö, n+mam Josep kal+ŋ haga, ‘Mam bi, kale y+ŋ ban a g+mim n+ŋbim? Yad namam kale Josep nöŋ,’ a ga. Hageia, Ijip Kiŋ Pero manö an+bu n+ŋöm haga, ‘U Josep n+mam bi n+pe gau e!’ ga. * 14 Josep pen, bap yad Jekop, n+bi bi n+pe gau aip y+ŋ+d auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop n+bi bi ñ+ŋjuöl m+ihau n+gaŋ ado g+ŋ da aj+ŋ böŋ daŋ (75) rö udöm, aip arla. * 15 Nap Jekop an+ŋ göm, ram m+nöŋ Ijip am m+döm, uma. M+d damöm, bac bi an+ŋ gau magöŋhalö um hakla. * 16 Pen hainö ñ+ŋ kale gau nap le damöm, daun kub Sekem r+göl g+la. Wip r+göl an+bu, bac i+ŋ Ebrahim, Hemor ñ+ŋ n+pe gau kal+ŋ mani ap ñöm raua. *

17 “Pen God Ebrahim n+ŋ nöŋ g+ŋabin, a göm, manö hag la rö g+ŋ+ŋ göm ga u me, n+bi bi hon Isrel ram m+nöŋ Ijip m+deila gau, ñ+ŋ pai r+ŋ damöm r+ŋ dam dap+l göm, iru yab+ŋ nöŋ m+deila. * 18 N+bi bi hon Isrel iru nöŋ m+deila ñ+ŋ an+bu, ram m+nöŋ Ijip u kiŋ hain n+bö waiö la. Kiŋ hain n+bö an+bu bac Josep n+ŋ n+ŋaga u me, 19 n+bi bi hon gau g+ŋ naiŋ yab+ŋ göm, manö k+lö hagö, ñ+ŋ pai kale gau yag dapöm, höŋ adö gau yulö, ke m+döm

* 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen

45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20;

33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7

ummidal. * 20 Anig gila u pen, ñin an anib au, ber mihöp ñi hañ aij ke nibö ap yag dapil, hib nipe Mosıs a gilö. Ñi anibu nip rakın mihau nigan ram raul migan gau nöp pi gilö midmidöp.

* 21 Hainö ñinjan anibu nip dam höj au yan lilö, Pero pai nipe u apöm, nip ninjom, dam ñi yad, a göm, kabö laumidöp. * 22 Nipe anig göm kabö lauö, kub gö, Ijip nıbi bı kale nihön nihön gimidal u, nip hag ñi aij gila. Nipe bı manö kłö gi hagöm, wög kłö göm gimidöp.

23 “Pen Mosıs mi nipe unbö ñinjuöl mihöp (40) inö, nıbi bı yad Isrel kalıp am ninem auın a ga.

24 Pen amöm ninja, Ijip bı ap Isrel bı ap nip mıñu magö pakaia. Mosıs ninjom, bı Isrel nip ud kamın yuöm, Ijip bı u nip böj nöp al pak lö uma. *

25 Pen Mosıs gası nipe ninja u, ‘Nıbi bı yad Isrel hagnaböl, “God Mosıs nip gası ñö, apöm hanıp ud asık yuö, mid aij ginabun,” a ginaböl,’ a gi ninja u pen kale gası anibu ninagla. 26 Pen ruö Mosıs amöm ninja, Isrel bı mihöp pen pen gailö. Anig gilö ninjom haga, ‘Bı me, kale mamil mihau midpil; pen pen gabil u arö gil!’ a ga.

27 “Hageia, bı ap bı ap nip pakaia u, Mosıs nip ud gidan yuöm haga, ‘Ne an hagö, bı kub midmön, halıp bı manö ud asikep rö abad midpan? 28 Ne rol Ijip bı u al pak lına u, mıñi yıp pen al pak linig hagabön aka?’ ga. 29 Anig hagö, Mosıs bı al pak lıbin anibu ninbal, a göm, piñin gi am ram mınöj Midian amöm, bı yıharın ap rö midmidöp. Ñin an anib au, nipe nıbi udöm,

* 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10

* 7:24: Eks 2:11-15

ñi mihöp yag daua. * 30 Anig göm yihariñ nöp midö mi ñinjuöl mihöp (40) ina. Hainö ñin ap ram minöñ kabö nöp midöp Sainai Dum söl au midöm niña, ejol ap apöm, mab ur añi ap mitañ geia añ au waiö lö niña. * 31 Anig geia Mosiñ niniöm, nan anibu nihön göp, a göm, am söl au apöm niñö niñöl gi, Bi Kub haga, 32 ‘Nahai itañ Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad midpin,’ a ga. Anig hageia, Mosiñ, u Bi Kub nöp hagab, a göm, piñin göm gil gil göm, he göm amgö niñaga.

33 “Pen Bi Kub Mosiñ nip haga, ‘Minöñ naböñ uñ i am midpan rö, ma rirup ne u ud asik. 34 Ijip nibi bi gau nibi bi yad Isrel kalip gi naij yabit gipal, yad niñbin. Kale mitöñ gaböl u apdi niñem, apem kalip ud asik yunig aubin. Anib u, ne ado gi Ijip armön,’ a ga.

35 “Isrel nibi bi nöd Mosiñ nip hagla, ‘Ne an hageö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?’ ö gila. Pen hainö, God ejol nipe hag yuö apöm, mab bid mitañ geia añ au Mosiñ nip waiö lö, God nipe ke Mosiñ nip nibi bi kub kale midöm kalip ud asik yuañ a göm, hag yua. 36 Pen Mosiñ Ijip aramöm, nan gagep rö rimnap gau göm, nibi bi nipe Isrel kalip udöm niñ solwara ‘Ati’ a gipal u amöm, nan gagep rö rimnap gau göm, hainö Isrel nibi bi uñ gi dam ram minöñ aipit nöp añ gau aramöm, nan gagep rö rimnap gau göl gi midmidöp. Anig gi midö midö, mi ñinjuöl mihöp (40) ina. *

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4 * 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33

37 “Mosıs nıpe nöp me nıbi bı Isrel kalıp haga, ‘God nıpe bı manö nıpe hagep ap, ñı kale ke bı yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga. 38 Mosıs nıpe ram m+nönj aipıı nöp anj gau mıdeia; nıpe apıs bac hon aip mıdeia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosıs nıp manö hag ña. Mosıs manö anıbu udöm hon Isrel nıbi bı hag ñınab, a göm, God nıpe manö kamıı anıbu Mosıs nıp ña. *

39 “Mosıs manö kamıı anıbu hag ña u pen bac hon gau manö anıbu udagla. Kale Mosıs nıp hag juöm, ado gı Ijip arun, a göm, gası u nıııla. 40 Mosıs nımam Eron nıp hagla, ‘Bı ne Mosıs hanıp Ijip nıbö dauub u, nıp nıhön göp u nııagpun. Anıb u, ne hanıp nan god rö rımnap gö, bı hon rımnap god gınabön anıb gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a gıla. * 41 Ñın anıbu nöp, god pıral kaj kau pı rö ap gı löm, yaur nan gau pak dap sabe gı ñıla. Kale ñımagö kale gıla u nııjöm, u god hon a göm, mıñ mıñ göl gı nan kub lau ñıııla. * 42 Anıg geıla, God kalıp arö göm haga, ‘Anıg gıpal u, sıdö, rakın, gapı gau haıöwatö sabe gılanj,’ a ga. Ñın anıbu kale nan anıb gau nöp sabe gıla u me, bı God manö hagep ap God Manö u kalı kılın rıköm haga, ‘Isrel nıbi bı.

Kale nöd mı ñıııjuöl mıhöp ram m+nönj aipıı nöp anj gau ajmıdim ñın u, kaj kau kaj sipsip nan gau pak yıp sabe gı ñıagmıdim. *

43 Kale nan yıharııı pıral mıhöp kale ke gıpe u

* 7:38: Eks 19:3 * 7:40: Eks 32:1 * 7:41: Eks 32:2-6

* 7:42: Emo 5:25-27

nip nan pak sabe gi ñi midöl gi, gi
 midmidim.
 Nan anibu, ap Molok a gimidim,
 ap gapi rö gi limim, Repan a gimidim.
 Nan god piral anib mihau nöp,
 sel ram gi ud ajöl gi, sabe göl gi midmidim.
 Gi midmidim anibu, yad kalöp hag yunö,
 am nagi mideinabim daun kub Babilon ba
 lau,' a ga.

⁴⁴ “Bac bi hon gau ram minöñ aipil gau mideila
 ñin u sel ram ud ajmidal. Sel ram anibu mideia
 u niñöm, God hon aip midöp a göm niñmidal. Sel
 ram anibu, God manö haga rö nöp gi lilö mideia.

⁴⁵ Hainö Josua bac bi hon aip sel ram anibu nap
 bi kale nibö udla. Hainö, kale sel ram anibu
 daueilö niñöl gi, God nipe nibi bi ram minöñ aui
 mideila gau yu gi yua. Sel ram anibu midöm,
 mid damöm, hainö Depid yag daula. * ⁴⁶ Bac
 Depid, bi God niñö aij ga bi u, nipe God nip hag
 niñöm haga, ‘Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap
 gi linö, ne God Jekop nöd sabe gimidöp u, ram
 anibu mideinabön,’ a ga. * ⁴⁷ Hageia pen God
 nipe yau a gaga. Hainö Solomon nipe God sabe
 gep ram anibu gi la. *

⁴⁸ “Pen God adö i gilañ midöp u, nibi bi ñimagö
 udöm gi linaböl ram gau midageinab. Bi God
 manö hagep ap manö anibu hagöm haga,

⁴⁹ ‘Bi Kub u haga,
 “Ram minöñ kumi kabö adö lañ au
 sea kiñ yad rö adö au asik midem,
 minöñ naböñ il i ma yad abö gi löl gi midpin.

* **7:45:** Jos 3:14-17 * **7:46:** 2Sa 7:1-16 * **7:47:** 1Ki 6:1-38

Yip n+ihön ram gi libe, yad han m+ideinam?

Yad ram auai ake linam?

50 Nan gau magöñhalö ñ+imagö yad ke gi lagpin aka?” ga, a ga.

51 “Hon ke n+ij aij g+ipun a g+mim, nan si nan naj nöp g+mim, God Manö n+ijagpim. Nahai b+ g+m+idal rö nöp g+pim. Ana U† n+ipe kalöp gas+ aij ñö n+ijbep, pen pör wasö g+pim. * 52 Nahai b+ gau, b+ God manö hagep gau kal+p magöñhalö gi naj g+la. B+ God manö hagep hadame gau, ‘God B+ Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,’ a g+la. Pen nahai b+ gau kale b+ an+bu gau u rö nöp al pak l+la. Pen m+ñi God B+ Wög Gi Ñeb aij yöl an+bu auö me, kale n+p mumug n+ijmim al pak libe. * 53 Pen God lo manö n+ipe u, ejol n+ipe gau kal+p hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö n+ijmim gagpim,” a ga.

S+idipen n+p kabö ju pak l+la

54 S+idipen manö an+bu hagö n+ijöl gi, kal+p mulu kal yab+ lugö, meg magö hau r+ib+köm kal jula. 55 Pen Ana U† n+ipe S+idipen ajman rau m+idö n+ijöl gi, n+ipe g+lan gi n+ijöm kumi kabö adö lan au n+ija, God mailö aij unbö ke yab+ n+ipe m+ideia n+ijöm Jisas n+ipe God ñ+imagö y+ijg k+id lau adö urak m+ideia. * 56 S+idipen n+ijöm haga, “N+ijim! Yad n+ijabin, kumi kabö adö lan au ajöñ hi+k m+idöp. B+ Ñ+ n+ipe u God ñ+imagö y+ijg k+id lau adö urak m+idöp!” a ga. *

57 S+idipen an+ig hagö, r+m+id kale u ñ+imagö ud p+göm, ad+ij magöñhalö uraköm, manö b+atö göm

* 7:51: Ais 63:10 * 7:52: Mad 23:31 * 7:55: Sam 110:1

* 7:56: Kol 3:1

manö kub yabił hagöm, gi dö gi am nipe mideia arla. ⁵⁸ Nip ud sisi löm, dam dam daun kub anıbu höñ adö yan ud arla. Bi nip manö pir alla gau kal juöm, waliñ mılö kale gau ud juöm, bi praj Sol mıdeia söl au yulö, nıpe abad mıdö niñöl gi, kale Sıdipen nip kabö ju pakla. ⁵⁹ Nip anıg göl paklö niñöl gi, Sıdipen Bi Kub nip wiñ al hagöm haga, “Bi Kub Jisas, ana magö yad ud,” a ga. ⁶⁰ Anıg hagöm, kugom yımöm, wiñ kub al hagöm haga, “Bi Kub! Yıp al pak laböl i, nan si nan naij gaböl u niñmön arö gimön,” a ga. Anıg hagöl göm uma.

*

8

¹ Sıdipen nip kabö ju pak lıla ñın u, Sol söl au mıdöm, paj hagöm obi ofete ga.

Jisas nıbi bi nıpe kalıp rıdık gi yulö, ke ke arla

Ñın anıbu nöp, Jerusalem kai il göm, nıbi bi Jisas niñ udla gau kalıp gi naij yabił gıla. Anıg gılö, nıbi bi Jisas nip niñ udla gau kale magöñhalö piñniñ gi, ram mınöñ Judia gau abe, ram mınöñ Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bi Jisas manö ud arep unbö mıgan lan gau kale nöp Jerusalem mıdeila. ² Pen God Manö hagöp rö nöp gimıdal bi rımnap, Sıdipen nip mög yabił gö, mıtöñ kub yabił göl gi, wip dam rıgöl gıla. ³ Sol pen, nıbi bi Jisas niñ udpal gau gi naij yabił ginabin, a göm, ram ram göl gi, nıbi bi anıb gau kalıp halöwałö tıp gi dam nagı lımıdöp. *

Pilip ram mınöñ Sameria amöm manö hag ña

* **7:60:** Luk 23:34 * **8:3:** Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

4 Nibi bi Jisas nip niη ud mideila gau piñiη gi am ram m+iñöη ke gau gau mideila. Pen anib gau am m+idöm, Jisas manö aij u dam nibi bi anib gau kalip hag ñim+dal. ⁵⁻⁶ Bi ne Pilip u rö nöp am daun kub ap ram m+iñöη Sameria au m+idöm, nibi bi gau kalip, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilip manö haga u abe, nan gagep rö ga u abe niñöm, manö nipe niñön niñön haga u, r+imid li niη aij yabił gila. ⁷ Nipe nibi bi kijaki aiön pi halö mideila gau iru nöp gö, nan anib gau aiö göm höη arla. Nipe nibi bi ñimagö ma pino gö kiła ga gau iru nöp abe, nibi bi ma gi ga be wa be ga gau iru nöp abe kalip gö, kam+iη la. ⁸ Anig gö niñöl gi, nibi bi daun anibu hanmideila gau magöñhalö miñ miñ yabił gila.

⁹ Pen daun kub anibu bi ap hanmidöp, hib nipe u Saimon. Nipe kuj göm, nan gagep rö r+imnap gö, Sameria nibi bi gau magöñhalö gasi iru yabił niñmidal. Yad bi kub yabił midpin, a ga. ¹⁰ Saimon nipe anig geia, nibi bi hib mideia gau abe, nibi bi hib midageia gau abe, Saimon manö haga rö nöp niñöm hagla, “Bi anibi nipe god ‘Klö Kub’ a gipun u nöp,” a gila. ¹¹ Nan gagep rö gau pör gim+idöp niñöm nibi bi gau gasi iru niñöm, manö haga rö nöp niñmidal. ¹² Pen hainö Pilip apöm, God nibi bi udöm ram nipe kumi kabö laη au abad mideinab manö aij u abe, Jisas Krais manö aij nipe u abe, hag ñö, nibi bi gau kale manö nipe niη udöm, ñig pakla. ¹³ Saimon nipe ke u rö nöp, Jisas nip niη udöm ñig paka. Pilip arö, Saimon nip hain gö niñöl gi, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia u niñöm, Saimon nipe aiö waiö ga.

14 Bî Jisas manö ud arep gau Jerusalem midlö niñöl gi, kalip manö ap hagla, “Sameria nîbi bî God Manö niñ udpal,” a gîla. Kale manö anîbu niñöm, Pida Jon kalip miñhöñ hag yulö, ram miñöñ Sameria arlö. 15-17 Ammil niñlö, nîbi bî gau Jisas niñ niñ udlö, Bî Kub Jisas hib hagöm kalip ñig pak ñîla u pen Ana U† niñpe kalip auaga. Anîb u, Pida Jon bî miñhöñ, Ana U† niñpe kalip auañ, a gîmil, sabe gîmil, ñîmagö nabîc cög kalip adö lañ lîlö, Ana U† niñpe kalip añî añî aua. *

18 Kalpe miñhöñ ñîmagö nabîc cög adö lañ lîlö, God niñpe Ana U† nîbi bî gau kalip ñîa u, Saimon niñöm, yad u rö nöp gînam, a göm, kalip miñhöñ mani yamöm haga, 19 “Mani i udmil, yîp piñdöñ anîbu ñîlö, yad nîbi bî an an ñîmagö yad nabîc cög adö lañ lînö, kale u rö nöp Ana U† udnaböl,” a ga.

20 Anîg hageia, Pida haga, “God nan aij niñpe yiñharîñ ñöb anîbu, niñhöñ gîniñg mani rauniñg gabön? Mani anîbu ne ke piñg hij gi lugnab!

21 Wög hol giñpul u ne aip wasö. Hibur gasî miñmagö ne niñ ud miñdpan u, God niñö aij gagöp. 22 Nan si nan naij gînam, a gîmön, gasî niñban u arö gîmön, God niñp sabe geinabön u, gasî naij yabi† niñban anîbu niñöm arö gîniñm rö löp,” a ga. 23 Yad niñbin, nan aij kale au nan yad rö miñdböp a gîmön, niñmön, gasî naij niñmön, nan si nan naij gi miñdpan. Anîb u, ne nan si nan naij gep magö u, nagî wög gep bî rö miñdpan.

24 Hageia, Saimon haga, “Köl miñhöñ Bî Kub u niñp sabe gîlö, nan yîp gîniñm rö löp, a gîmil

* 8:15-17: Ap 19:6

hagabil anibu gagnim,” a ga.

²⁵ Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalip mihönj nihön nihön ga manö u abe, Bi Kub manö aij u abe, nibi bi gau kalip hag ñi pis göm, ado gi Jerusalem arnig, adan nab gau amöl gi, ram minöñ Sameria an au ram rihig aglö iru nöp nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi arlö.

Pilip nipe bi Idiopia nibö ap nip Jisas manö aij u hag ña

²⁶ Pen Bi Kub ejol ap apöm Pilip nip haga, “Jerusalem nibö daun kub Gasa arbal adan mlö u arammön,” a ga. ²⁷ Hagö, Pilip adan haga mlö anibu amöm niña, bi kub ap, kaj hos tip gi dam ajöp nan bad adö lañ asiköm, adan mlö anibu areia. Bi anibu nipe nibi kwin Kadaki, ram minöñ kub Idiopia abad mideia nibi u nip wög göl gi, mani nipe u abad midmidöp. Pen nipe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi mid pis göm, ²⁸ ado gi ram minöñ Idiopia aramöm, God Manö adin Aisaia kali kñ rika u udöm, amgö li niñöl gi areia. ²⁹ Pen God Ana Pilip nip haga, “Hos nan bad tip gi dam arab dan am söl ba au ammön, bi anibu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rö nöp, Pilip gi dö gi söl ba au amöm niña, bi Idiopia nibö anibu, bi God manö hagep Aisaia God Manö adin kali kñ rika u, amgö li niñöl gi areia. Pilip niñöm haga, “Ne köp amgö li niñöl gi arabön yagol u, manö it u anig hagöp a gimön niñabön aka wasö?” ga.

³¹ Hageia, nipe haga, “Nibi bi rimnap rö yip hag ñilö niñem rö hagnam,” a ga. Anig hagöm Pilip

nip haga, “Ap adö aui asikö hol aip arul,” a ga. Hagaiö, Pilip am adö anibu asika.

³² Bi anibu God Manö adin Aisaia kali klin rika anibu amgö li njeia. Manö anibu anigöl midöp: “Nipe kaj sipsip ut gi dam al pak libal rö nöp midea.

Kaj sipsip pi un riklö, aiö gi gagöp rö,
nipe u rö nöp manö ap haga.

³³ Nan naj ap gaga u pen nip manö pir alöm, gi naj gila.

Nip böj nöp al pak lilö uma u me, hainö bi
an rö midöm,

‘Anig anig gimidöp,’ a ginab?” ö ga. *

³⁴ Bi kub Idiopia nibö u manö anibu ninöm, Pilip nip haga, “Manö hagab anibi, God manö hagep bi u nipe ke hagab aka bi ke nibö ap nip hagab?” ö ga. ³⁵ Hagö, Pilip God Manö adin amgö li ninajil u nöp il gi hag dam dam, Jisas manö aij u hag ni aij ga.

³⁶ Pen anig göl manö gi damöl gimil ninlö nig ap midea. Bi anibu Pilip nip haga, “Nig midöp i yip nig pak ninabön aka?” ga. * ³⁷ Hageia, Pilip haga, “Ne Krais nip hibur gasi midmagö yad ninö nöp nin udpin a geinabön u, yad nöp nig pak ninabin,” a ga. Hageia, bi anibu pen haga, “Jisas Krais nipe God Ni nipe midöp u, yad nin udpin,” a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan tip gi dam ajep adö asik aueilö u, hos u halö anib au limil, nig yan ammil, Pilip bi anibu nip nig pak na. ³⁹ Anig göl nig pak nöm, goł au aulö ninöl gi, adin Bi Kub Ana nipe Pilip nip udöm, ke migan ap ud

* **8:33:** Ais 53:7-8 * **8:36:** Ap 10:47

arö n+ñöl g+ı, b+ı kub an+ıbu n+ıp n+ıñaga. N+ıpe pen m+ıñ m+ıñ yab+ıł göl g+ı adan ara. ⁴⁰ Pen B+ı Kub Ana n+ıpe Pilip n+ıp dam ram m+ınöñ Asodas lö, n+ıbi b+ı ram m+ınöñ an+ıb gau daun ke ke m+ıdeila gau kal+ıp magöñhalö Jisas manö aij u hag ñ+ı dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas n+ıp n+ıñ uda

¹ Pen Sol n+ıpe B+ı Kub manö aij n+ıñ udöm hain g+ım+ıdal n+ıbi b+ı gau kal+ıp al pak l+ın, a göm, pör klö yab+ıł g+ım+ıdöp. Mañ ap n+ıpe am God n+ıp nan sabe gep b+ı kub yab+ıł u n+ıp haga, * ² “Y+ıp köp r+ımnap kal+ı k+ıñ r+ık ñaimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke m+ıdöp daun kub Damaskas amem, kal+ıp ñ+ınabin. Köp an+ıbu kal+ı k+ıñ r+ıkmön hagnön, ‘Daun kub Damaskas au, kale n+ıbi b+ı Jisas n+ıp n+ıñ udpal r+ımnap Juda magum gep ram gau m+ıdaiöl u, Sol n+ıp hagpe, kal+ıp nag+ı löm, Jerusalem daun+ım,’ a g+ımön, kal+ı k+ıñ r+ıkmön,” a ga. ³ Sol köp an+ıbu udöm, Damaskas söl söl gö n+ıñöl g+ı, ad+ıñ mailö kumi kabö adö lañ n+ıbö ap lugöm n+ıp n+ıña. ⁴ Sol kaj hos adö lañ n+ıbö ap lug m+ınöñ yan pakö n+ıñöl g+ı, manö ap n+ıp haga, “Sol, Sol, y+ıp n+ıhön g+ın+g g+ımön pör g+ı naj gabön?” ö ga. ⁵ Hageia, Sol haga, “B+ı Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, y+ıp pör g+ı naj gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, b+ı ap apöm nöp manö hagn+ım rö n+ıñmön g+ımön,” a ga.

* **8:40:** Ap 21:8 * **9:1:** Ap 8:3

7 Pen bi Sol aip aula gau manö magö u nöp niñöm, bi nime u niñagöm, gasi mlö löm, manö rimnap hagagla. 8 Sol pen uraköm amgö hiiköm niña, amgö nipe u böñ nöp we ga. Anig gö, bi nipe aip aula gau ñimagö kid nipe u udöm, ut gi Damaskas arla. 9 Nip anig göl amgö we gö, ñig, nan magö nan gau ñiñagöm, ñin mihau niñan yiharin nöp midea.

10 Pen Jisas nip niñ uda bi ap Damaskas midea, hib nipe u Ananias. Bi anibu nipe naböñ niña, Jisas nip haga, “Ananias!” a ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yad midpin,” a ga. 11-12 Hageia, Jisas haga, “Sol bi daun kub Dasas nibö u, God nip sabe göl gi, naböñ niñöb, bi Ananias a gipal u nip am ud niñajip, amgö nipe we ga u ñil niñöb. Nipe miñi yip sabe göl gi midöp Judas ram u. Anib u, ne adan ‘Yijig’ a gipal u ammön, Judas ram u amjakmön kalip hagmön, ‘Sol nip niñnig auabin,’ a gimön,” a ga.

13 Jisas nipe anig hageia, Ananias haga, “Bi Kub. Yad niñbin nibi bi iru yabit nöp hagpal, ‘Bi Sol anibu nibi bi nöp lau adö midpal Jerusalem gau kalip pör gi naj yabit göp,’ a gipal. 14 Nipe miñi Damaskas i auöp u, bi God nan sabe gep bi kub gau köp rimnap nip ñilö, nibi bi an an hib ne haglö adö arnab gau, kalip nagt lin, a göm, auöp,” a ga.

15 Ananias anig hageia, Bi Kub nip haga, “Aru! Bi anibu wög rimnap yad ke nip hag libin. Nipe manö aij yad u Isrel nibi bi kalip hag ñöm, Isrel nibi bi wasö gau kalip hag ñöm, kin gau kalip hag

ñöm gınab. * ¹⁶ Pen nıpe ake ranö, iru marö gö nıñöl gı, wög anıbu gınab. Anıg gınab u yad ke nıp hag ñı aij gınabin,” a ga. *

¹⁷ Bı Kub anıg hageia, Ananias aramöm, Sol mıdeia ram u apjaköm, raul yañ amöm, Sol nıp nabıc cög adö lañ ñımagö löm haga, “Mam Sol. Bı Kub Jisas nöp adan añ au ap lugöm waiö la nıñna u, yıp hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyañ ñıl nıñmön, Ana Uł nıpe nöp am ajmañ raunım, a göm, yıp hag yuö aubin i,” a ga. ¹⁸ Ananias anıg hagö nıñöl gı, nan hag gał bad rö Sol amgö nıp harıköl mıdeia u, wał gı lugö nıñöl gı, adıñ amgö ñıl nıñna. Amgö nıñöm, urak aramöm, ñıg paka. ¹⁹ Sol nan ñıñöm klö uda.

Sol Damaskas nıbi bı gau kalıp Jisas manö aij u hag ña

Pen Sol nıpe ñın rımnap nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau aip Damaskas mıdöl gı, ²⁰ Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nıpe God Ñı nıpe mıdöp manö aij u nıbi bı gau kalıp hag ña. ²¹ Nıpe anıg göl hag ñı mıdö nıñöl gı, kale nıñöm pa gıl gıl göm hagla, “Bı i me, Jerusalem nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp gı naj gı mıdöp me! Mıñi rımnap halö nagi lı dam, bı God sabe gep bı kub gau kalıp ñınam a göm auöp,” a gıla. * ²² Pen Sol Jisas manö aij u hag ñı damöm, Jisas nıpe nöp Mesaia u manö kabö göl yabıl hagö, bı Juda Damaskas han mıdeila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

* **9:15:** Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5 * **9:16:** 2Ko 11:23-28 * **9:21:** Ap 8:3 * **9:22:** Ap 18:28

²³ Pen hainö mid damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol nıp al pak lun,” a gıla. ²⁴ Pen manö hagla anıbu, bi ap niñöm Sol hag ña. Daun kub anıbu, hadame nöp kabö waryö gi gıgabö gıla u me, adan ramö ajmidal gau, Sol nıp alun, a göm, sidö an sibön yan ulıñın li mideila. ²⁵ Anıg geila niñöm Sol bi nıpe gau sibön an yan nıp wadı mıgan kub ap yagöm, nagi adıköm, tip gi waryö anıbu mıgan ap hön adö adö lan nıbö mınön yan yulö, piñın gi ara. *

Sol Jerusalem am mideia

²⁶ Sol Jerusalem amöm, nıbi bi Jisas lau adö mideila gau aip mideinam, a geia pen kale niñöm, bi i Jisas bi nıpe ap wasö, hanıp al pak linıg auöp, a göm, piñın gıla. * ²⁷ Anıg geila, Banabas nıpe Sol nıp dam bi Jisas manö ud arep gau mideila au amöm, kalıp haga, “Bi anıbi nıp niñmim piñın gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bi Kub nıp niñö, nıp manö rımnap haga. Hainö am Damaskas nıbi bi kalıp piñın gagöm, Jisas manö aij u hałowalö nöp hag ña,” a ga. * ²⁸ Banabas anıg hagö, Sol nıp udlö, kalıp aip Jerusalem midöm, daun kub anıbu mıgan mıgan gau amöm, Jisas manö aij u hałowalö yabıt nöp hag ña. ²⁹ Pen bi Juda Grik manö niñla gau nıp aip manö pen pen hag amıl apıl göm, nıp al pak lun, a göm, gası u niñla. ³⁰ Pen bi Jisas nıp niñ udla rımnap manö anıbu niñöm, nıp ul gi dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

* 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

31 Ñin an anib au, ram minon Judia, Galili, Sameria gau, nibi bi Jisas nip niny udla gau mid aij gila. Ana U+ nipe kalip abad mid aij gom, pidon no ninol gi, kale klo gom, Bi Kub nip gas+ ninol gi midom, nibi bi rimnap halö Jisas manö aij u hag nilö, kale u rö nöp Jisas nip niny udla.

Pida Inias nip gö urak ara

32 Pida ram minon ke ke gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip niny udla gau kalip niny ajm+döp. Anig göl nin ajöm, mañ ap, nibi bi Jisas nip niny udla gau kalip ninyin, a gom, ram rilig aglö Lida ara. 33 Ram minon anibu bi ap mideia, hib nipe u Inias. Pen ñimagö ma nipe gau kila gö, kuö adö nipe u nöp han midm+döp mi unbö raleb jiny ina. 34 Pida bi anibu nip haga, “Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kaminy linab. Urakmön, kuö ne u yad aij gi,” a ga. Anig hagö ninöl gi, magö anibu nöp Inias nip kaminy lö uraka. 35 Inias uraköm gi ajö ninöl gi, ram rilig aglö Lida nibi bi gau abe, ram minon Seron nibi bi gau abe nip ninöm, Bi Kub nip niny udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

36 Pen Pida ram rilig aglö Lida anibu midö ninöl gi, nibi Jisas nip niny uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nibi anibu hib nipe Dabida. Pen Grik manö hagöm nip Dokas a gimidal. Nipe nibi bi gau kalip abad mid aij gom, nibi bi mög gep rö gau kalip wög gi ñim+döp. 37 Nibi anibu nip nan gö hadö umö, nip ñig pak ñöm wip he dam ram raul migan adö lan lila. 38 Jisas nibi bi nipe Jopa mideila gau manö ap ninyla, Pida ap mideia ram rilig aglö Lida au. Lida daun kub Jopa söl au

m+idöp, niñöm kale b+ m+höp kalip hag yulö, Pida m+deia au ammil manö klö hagnil haglö, “Ne hol aip y+ñ+d auö arun,” a g+ilö. ³⁹ Hagailö, Pida kalip m+höñ aip Jopa amöm amjaklö niñöl g+, n+p u+ g+ dam Dabida uma dam l+la ram raul adö lañ arla. U+ g+ ud areilö niñöl g+, niñi pa+pa+ ap m+deila gau, niñi uma an+bu nöd kam+ñ m+dm+idöp u, wa+ñ m+lö wa+ñ r+mnap kalip y+har+ñ ñ+m+idöp gau, Pida n+p yamöl g+, m+ñöñ g+ m+deila.

⁴⁰ Pida pen niñi b+ ap m+deila an+ñ gau kalip hag höñ yañ yuöm, kugom y+möm, God n+p sabe göl g+, ado göm, wip he niñöl g+ haga, “Dabida, urak!” a ga. Hagö, Dabida amgö ñ+l Pida n+p niñöm, urak as+ka. ⁴¹ Pida pen ñ+magö k+id n+pe u udöm, ud urak ñöm, niñi pa+pa+ gau abe, niñi b+ Jisas n+p niñ udla gau abe, kalip magöñhalö wiñ alö aueila haga, “Dabida i,” a ga. ⁴² Pen Pida an+g geia, manö an+bu Jopa niñi b+ magöñhalö niñöm, niñi b+ iru nöp B+ Kub n+p niñ udla. ⁴³ Pen Pida n+pe daun kub Jopa an+bu, b+ kaj kau hañ wög g+m+idöp b+ ap aip ñ+n r+mnap rap+n m+dm+idil. B+ an+bu hib n+pe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias n+p manö haga

¹ Pen ami b+ gau kalip abad m+dm+idöp b+ kub ap daun kub Sisaria m+dm+idöp. Hib n+pe u Konilias. Ami b+ n+pe abad m+dm+idöp an+ñ gau kalip “Idali Ami B+” a g+m+dal. ² B+ kub Konilias an+bu aip, niñi b+ ram n+pe gau aip, God n+p niñ udla. Juda niñi b+ nan kale r+mnap m+dagm+idöp u, Konilias n+pe mani nan gau ha+öwa+ö ñ+m+idöp.

Pen nipe God nɪp pör sabe gɪmɪdöp. ³ Mañ ap sɪdö gamɪŋ ga magö u, Konilias nipe naböŋ nɪŋa, God ejol ap apöm haga, “Konilias!” a ga. ⁴ Hageia, Konilias pɪñɪŋ göm nɪp nɪŋ ij halö löm haga, “Bɪ kub, yɪp nɪhön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejol u nɪp haga, “Ne God nɪp sabe gɪmön, nɪbi bɪ mög gep gau kalɪp nan hałöwałö ñɪmön gɪpan u, God nöp aij göm nöp hauł gagöp. ⁵ Ne bɪ rɪmnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bɪ Saimon Pida a gɪpal u nɪp haglö aunɪm. ⁶ Nipe Saimon, bɪ kaj kau hañ wög göp u aip mɪdpil ñɪg solwara goł au,” a ga.

⁷ Pen ejol manö anɪbu hagöm arö nɪŋöl gɪ, Konilias bɪ wög nɪp gɪ ñɪmɪdil mɪhau abe, ami bɪ God nɪp nɪŋ uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalɪp ejol u manö nɪhön nɪhön haga u hag ñɪ aij göm hag yuö, Jopa arnɪg hadla.

⁹ Kale am am adan aŋ au hanla. Ruö am am, sɪdö aŋ aulik magö u, Jopa söl söl gɪla. Magö anɪbu Pida God nɪp sabe gɪnɪg ara ram adö laŋ mɪgan u. ¹⁰ Nipe amöm, God nɪp sabe gɪ mɪdö nɪŋöl gɪ, nɪp kɪyö kub yabɪł la. Pen nɪbi bɪ nipe gau nan magö lau gɪlö nɪŋöl gɪ, nipe naböŋ ap nɪŋa. ¹¹ Pida nipe naböŋ nɪŋöm nɪŋa, kumi kabö adö laŋ mɪgan hiiköm, wadɪ kub ap ñon mɪlö mɪhau mɪhau goł lap lap adɪköl mɪdeia aŋ au lug lug mɪnön ij yaŋ luga. ¹² Wadɪ mɪgan anɪb yaŋ kaj, wal wayöŋ, re, yaur ke ke gau magöŋhalö nöp mɪdeia. ¹³ Manö ap pen nɪp haga, “Pida, urakmön nan ñɪŋeb anɪb yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bɪ Kub. Wasö yabɪł! Nɪhön gɪnɪg ñö? a gɪmön hagpan? Hon Juda

nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap ñiŋagpin yabił,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anibu kauyaŋ haga, “Nan niñhön niñhön God nan ñiñeb a ga gau, hil gep a giñmön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anibu, ij miñhau niñgaŋ ga. Hainö me, nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö laŋ ara.

¹⁷ Anig gö, Pida naböŋ niñbin anibu niñhön giñab, a göm, gasi iru niñ midö niñjöl gi, Konilias bi hag yuö niñ hagnig aula bi kabö u adan il au apjakla. ¹⁸ Apjaköm hagla, “Bi Saimon Pida au midöp aka?” giła.

¹⁹ Pida naböŋ niñajip anibu gasi niñjöl gi midö niñjöl gi, God Ana niñ haga, “Ne nö?! Bi miñhau niñgaŋ nöp ulhai niñ auaböl. ²⁰ Anib u, urakmön ram au giyaŋ arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niñagmön aip armön,” a ga.

²¹ God Ana anig hagö, Pida au yaŋ amöm bi anib gau kalip haga, “Bi ulhai niñabim bi u, yad me i. Yiñ manö ap hagnig aubim aka?” ga.

²² Hageia, hagla, “Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Niñpe God niñ niñ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai niñ niñjöl kalip magöñhalö aij göp. Pen niñpe naböŋ niña, God ejol ap apöm niñ haga, ‘Ne bi rimnap yuö, am Saimon Pida niñ ul gi daulö, manö hagainim u niñmön,’ a ga,” a giła.

Pida Konilias ram ara

* **10:14:** Lep 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19

²³ Anig hagailö, Pida kalip hagö ram raul migan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa nibö Jisas nip niñ udla rimnap udöm, Konilias yua bi ugan anibu aip am am adan añ au hanla. ²⁴ Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nipe Pida auab, a göm, nibi bi nipe gau abe, mideimam nipe gau abe, kalip wiñ alö ap magum gi mideila. ²⁵ Pida nipe amöm ram raul arnig gö niñöl gi, Konilias nip nable paköm, nip bi kub a göm, am ma il nipe au kugom yima. ²⁶ Anig gö niñöl göm, Pida pen nip ud urak ñöm haga, “Ne urak! Yad u rö nöp bi ap me,” a ga. *

²⁷ Hagö, urakö niñöl gi, manö hagöl gi, ram raul migan yan arlö. Ammil Pida niña, nibi bi iru nöp ap magum gi mideila. ²⁸ Pida kalip haga, “Kale ke niñbim, hon Juda nibi bi asi masi gi aij gipun. Juda nibi bi wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböñ niñnö, God yip manö ap haga. Nipe manö haga anibu, yad nibi bi rimnap asi masi midpal, a gem, kalip asi masi ginam rö lagöp. ²⁹ Anib u niñem me, Konilias manö hagöp u niñem arö gagpin; hagöp rö niñem aubin. Anib u, yip niñön ginig hagpe aubin?” ö ga.

³⁰ Pida anig hageia, Konilias haga, “Yad ruö nöp me, miñi sidö gamiñ göp magö u rö, ram raul migan yan God nip sabe gi midöl gi niñnö, bi walij rud yabit yima ap apöm, midainö ba au uraköl mideia. ³¹ Nipe yip haga, ‘Konilias, ne God nip sabe gimön, mani nan gau nibi bi nan

* **10:26:** Ap 14:13-15; Rep 19:10

mɪdagöp gau kalɪp hałöwałö ñɪmön gɪpan u, God nɪñöb. ³² Anɪb u me, bɪ rɪmnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib nɪpe ap Pida a gɪpal u, nɪp uł gɪ dauöl. Nɪpe Saimon bɪ kaj kau hañ wög göp u aip mɪdpil ñɪg solwara goł au,' a ga. ³³ Ejol u yɪp anɪg hagö, yad yɪɲɪd nöp bɪ yad rɪmnap hagnö, nöp am uł gɪ dauajal, yɪp aij göp. Hon nɪbi bɪ aui God pɪg mɪdpun rö, Bɪ Kub manö kalɪp hag ñɪmön, a göm, nöp hag yuö auban u, mɪñi hanɪp hag ñö nɪɲun," a ga.

Pida Konilias nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp manö hag ña

³⁴ Konilias anɪg hageia, Pida haga, "Yad mɪñi nɪɲbin, God nɪpe, bɪ söl aui nɪbö nöp bɪ aij, bɪ mɪlö gau nɪbö bɪ naij, a göm, nɪɲagöp. * ³⁵ Ram mɪnönj ke ke gau nɪbö, ɪl ke ke gau nɪbö, nɪbi bɪ an an God nɪp nɪjöm ana udöm, manö nɪpe nɪjöm hagöp rö gɪnaböl gau, kalɪp magöɲhalö udnab. ³⁶ Pen God nɪpe hanɪp Isrel nɪbi bɪ manö aij yua u nɪɲbim. Yad ke aip jɪm ñöl mɪdlaɲ, a göm, God nɪpe Jisas Krais nɪp hag yua. Jisas Krais nɪpe nöp me, nɪbi bɪ gau magöɲhalö Bɪ Kub kale mɪdöp. ³⁷ Kale ke nɪɲbim, Jon bɪ ñɪg pak ñeb u, ñɪg pak ñöl gɪ, manö aij anɪbu ɪł göm, ram mɪnönj Galili hag ña. Anɪg göl hagö, hag damöm, hag damöm, nɪbi bɪ ram mɪnönj Isrel mɪdpal gau magöɲhalö nɪɲla. * ³⁸ Pen kale nɪɲbim, Jisas Nasared nɪbö u God aip mɪdöm, Ana Uł u nɪp ñö, abad mɪdö nɪjöl gɪ, kłö nɪpe nöp udöm, ram mɪnönj ke ke gau magöɲhalö ajöl göm, nɪbi bɪ gau gɪ aij göl gɪ,

* **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11 * **10:37:** Mad 4:12-17

nibi bi Seden kalip gö uþham mideila gau kalip gö, kamij lĩmĩdöp. *

³⁹ “Pen Jisas Juda nibi bi ram mĩnõj kale gau gi ajõl gõm, Jerusalem gi ajõl gõm, ga ga rõ hon amgõ hon ke niñno u hagabin. Pen hainõ niþ mab ba laj al pak lĩlõ uma. ⁴⁰ Uma u pen ñĩn mĩhõp mĩdõm, God gö, ñĩn mĩhau niþaᅇ u kauyaᅇ urakõm, am waiõ lõ amgõ niñno. ⁴¹ Nibi bi magõᅇhalõ niþ amgõ niñaᅇla. God hanip nibi bi hag la gau nõp Jisas niþ amgõ niñno. Niþe umõm urakõ niñõl gi, aip mĩdun jĩm ñõl nan niñun ñig niñno. * ⁴² Jisas hanip haga, ‘Manõ aij yad u nibi bi gau kalip hag ñĩmim hagemim, “God haga rõ me, hainõ Jisas nibi bi kamij mideinabõl gau abe, nibi bi umnabõl gau abe, kalip magõᅇhalõ manõ kub hagnab,” a giᅇmim,’ a ga. * ⁴³ Pen adõ anĩbu, bi God manõ hagep gau magõᅇhalõ Jisas Krai niþ hagõm hagla, ‘Nibi bi an an Krai hib klõ yabĩ niþe u udnabõl gau, nan si nan naij giþal u, God niñõm arõ giᅇnab,’ a giᅇla,” a ga. *

Juda nibi bi wasõ gau Ana Uþ udla

⁴⁴ Pen Pida aniᅇ göl manõ hag mĩdõ niñõl gi, Ana Uþ niþe nibi bi niñ mideila gau kalip magõᅇhalõ aua. * ⁴⁵⁻⁴⁶ Ana Uþ kalip auõ, kale manõ ke nõp, haᅇ ke nõp hagõl gi, God hib niþe haglõ adõ arõ, Juda nibi bi Jisas niþ niñ udla Pida aip Jopa niþõ aula gau, God Juda nibi bi wasõ gau kalip Ana Uþ ña me u, a gõm, aiõ waiõ giᅇla.

* **10:38:** Mad 3:16; Luk 4:17-20 * **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43

* **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34

* **10:44:** Ap 11:15; 15:8

Pida pen haga, * 47 “God nipe Ana U† hanip ña rö u, m+ñi nibi bi gai i kalip u rö nöp ñöb. An+u, kale ñig paknabun, a g+lö, nibi bi rimnap kalip wasö göl rö lagöp,” a ga. 48 Pida anig hagöm bi nipe rimnap kalip haga, “Nibi bi gai i kalip Jisas Kraish hib nipe hagemim ñig pak ñimim,” a ga. Ñig pak ñilö niñöl gi, kale hagla, “Pida, ne hon aip ñin pro magö ap aui midaimön,” a g+la. Haglö, ñin pro magö ap kalip pig mideia. *

11

Pida Jerusalem arö nip manö hag g+la

1 Pen Jisas manö ud arep bi gau abe, ram minön Judia nibi bi Jisas nip niñ udla gau abe niñla, Juda nibi bi wasö gau rimnap God Manö niñ udla. 2 An+u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda bi wasö gau u rö nöp hañ rib gi dö göl, a g+midal bi gau, Pida nip kal göm hagla, 3 “Ne niñön ginig bi hañ rib gi dö gagpal gau ram kale ammön, kalip aip nan jim ñöl niñabön?” ö g+la. *

4 Anig hagaila, Pida daun kub Jopa midöm naböñ niña aiud u kalip hag ñöl gi haga, 5 “Yad daun kub Jopa midem, God nip sabe gi midem, naböñ niñnö, kumi kabö adö lan nibo, wadi kub ap rö ñon mlö mihau mihau got lap lap adiköl mideia lug lug il yad midainö au ap luga. * 6 Auö, yad wadi an+bu mideia sol au amem niñnö, kaj, wal wayön, re, yaur gau gau magorhalö mideia.

* 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 2:38 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Ap 10:9-48

⁷ Pen manö ap yip haga, ‘Pida, ne urakmön nan anib yagol gau pak ñöñ,’ a ga.

⁸ “Hageia, yad pen hagnö, ‘B+ Kub. Wasö yabi! Nihön ginig ñöñ a g+mön hagpan? Hon Juda n+bi bi nan hil gep anib gau nan rimnap ñiñagpin yabi!,’ a ginö.

⁹ “Anig hagainö, manö anibu kauyañ haga, ‘Nan nihön God nan ñiñeb a ga gau, hil gep a g+mön hagagmön,’ a ga. ¹⁰ Ga anibu, ij mihau niñag ga. Pen hainö nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lañ ara.

¹¹ “Pen magö anibu nöp, bi mihau niñag ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria n+bö hag yuö, yip ut ginig aula. ¹² God Ana yip haga, ‘Gasi iru niñagmön, kalip aip halöwalö armön,’ a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö niñ udpal unbö kagoñ j+ñ udem, kalip aip Konilias ram u arno. ¹³ Amjakno, Konilias haga, ‘Ejol ap apöm yip haga, “B+ rimnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bi ap Saimon Pida a gipal u nip ut gi dauöl. ¹⁴ Ut gi daulö, nipe nöp manö rimnap hag ñö, n+bi bi ram ne aip midpim gau, God kalöp magörñhalö ud kamñ yuö, n+bi bi nipe mideinabim,” a ga,’ a ga. *

¹⁵ “Konilias yip anig hagö, yad il gem manö hag ñinö niñöl gi, Ana Ut nipe hanip nöd aua rö, n+bi bi anib gau kalip u rö nöp aua. * ¹⁶ Anig gö, Bi Kub hanip nöd haga manö u gasi niñö. Nipe haga, ‘Jon kalip ñig pak ña u pen söñ midöp God nipe kalöp Ana Ut u pak ñinab,’ a ga. * ¹⁷ Pen hon

* **11:14:** Ap 16:31 * **11:15:** Ap 2:4 * **11:16:** Ap 1:5

Bi Kub Jisas Krais nɪp nɪŋ udno ñɪn u, God nan aij yabiɪ hanɪp ña rö, kalɪp u rö nöp ña. Anɪb u, yad aigöl gem God nɪp, ‘Anɪg gagmön,’ a gɪbnep?’ ö ga.

¹⁸ Pida anɪg hageia, bi nɪp manö kal hag gɪla gau manö haga u nɪŋöm, manö kal rɪmnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö nɪŋöl gɪ hagla, “Hanɪp nöp wasö; Juda nɪbi bi wasö gau u rö nöp, nan si nan naij gɪpal u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a göm, nɪp sabe geinaböl u, nɪpe nɪŋöm, nan si nan naij gɪpal gau arö göm, kamɪŋ pör mɪdep magö u kalɪp ñɪnab,” a gɪla. *

Adiok nɪbi bi Jisas manö aij u nɪŋ udla

¹⁹ Pen Sɪdipen nɪp kabö ju pak lɪla ñɪn aŋ au, bi Juda Jerusalem mɪdeila gau, nɪbi bi Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp gɪ naij yabiɪ gɪlö, kale pɪñɪŋ gɪ ke ke arla. Rɪmnap pɪñɪŋ gɪ ram mɪnöh Pönisia arla, rɪmnap pɪñɪŋ gɪ ram mɪnöh ñɪg rɪb gus ga airan Saipras arla, rɪmnap pɪñɪŋ gɪ daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda nɪbi bi wasö gau kalɪp hag ñagla, nɪbi bi kale ke Juda kai ju am anɪb gau mɪdmɪdal gau kalɪp nöp hag ñɪla. *

²⁰ Pen nɪbi bi Jisas manö aij u nɪŋ udla rɪmnap Saipras nɪbö, rɪmnap Sairini daun nɪbö, pɪñɪŋ gɪ Adiok amöm, Bi Kub Jisas manö aij u Juda nɪbi bi wasö gau kalɪp hag ñɪla. ²¹ Bi Kub klö nɪpe u kalɪp aip mɪdeia u me, nɪbi bi gau kalɪp Jisas manö aij u hag ñɪlö, nɪbi bi iru nöp Bi Kub nɪp nɪŋ udla.

²² Pen Jerusalem nɪbi bi Jisas nɪp nɪŋ udla gau, manö anɪbu nɪŋöm, bi kale Banabas nɪp haglö,

* **11:18:** Ap 13:48; 14:27 * **11:19:** Ap 8:1-4

Adiok ara. * ²³ Banabas nipe Adiok amjaköm niŋa, God nipe niŋi bi anib gau mög niŋöm gö, Jisas manö aij u niŋ udla. Anib u me, nipe niŋi löm, kalip manö rimnap halö hag ñöl gi haga, “Bi Kub nip niŋ udpim u arö gagmim; nip aŋi nöp hibur gasi midmagö kale aŋ daŋ niŋ ud pidöŋ gimim, cig göl gi midaimim,” a ga. ²⁴ Banabas nipe bi aij yöl. Ana Ut nipe Banabas apöm ajman raumidöp. Nipe Jisas manö aij u böŋ nöp niŋ uda. Nipe Jisas manö aij u niŋi bi gau hag ñö, niŋi bi iru nöp Bi Kub nip niŋ udla.

²⁵ Banabas pen bi Sol nip am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. * ²⁶ Banabas Dasas amjaköm, Sol nip ulhai niŋöm, ut gi ado gi am Adiok amöm, mi aŋi anibu niŋi bi Jisas nip niŋ udla gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi midailö. Adiok niŋi bi Jisas Kraiŋ nip niŋ udla gau, nöd hib ñöm Kraiŋ Niŋi Bi a gila.

²⁷ Niŋi aŋ anib au, bi God manö hagep rimnap Jerusalem niŋö Adiok arla. ²⁸ Amöm, God Ana nipe bi kale ap Agabas nip gasi ñö haga, “Kiyö kub yabiŋ ram minöŋ magöŋhalö linig gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabiŋ u, gapman bi kub Klodias abad midmidöp niŋi u aua. * ²⁹ Anig göl kiyö kub la niŋöm Adiok niŋi bi Jisas nip niŋ udla gau hagla, “Niŋi bi Jisas manö aij u niŋ udpal rimnap ram minöŋ Judia gau midlö niŋöl gi, kalip kiyö kub yabiŋ löp u, hon aŋi aŋi kalip mani rimnap magum gun ñun,” a gila. ³⁰ Anig hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalip ñöm hagla, “Kale bi mihöŋ mani i dammil,

* **11:22:** Ap 4:36 * **11:25:** Ap 9:30 * **11:28:** Ap 21:10

Krais nibi bi nipe abad midpal bi kub gau kalip ñil,” a gila. *

12

Herod Jems nip al pak löm, Pida nip nagil la

¹ Ñin an anib au, gapman bi kub Herod, nibi bi Jisas niñ udla gau rimnap kalip gi naij göl gi, dam nagil löl gi ga. ² Ami bi nipe gau rimnap hagö, Jon nimam Jems nip ru mlö kid udöm böñ nöp al pak lilö uma. ³ Herod hagö anig geila, Juda nibi bi gau niñöm ñin lila. Ñin lila u, Herod niñöm, Pida nip u rö nöp hagö, dam nagil lila. Gila anibu, Juda nibi bi Bred Yis Halö Niñagep ñin an au gila. ⁴ Herod Pida nip anig göl dam nagil löm, ami bi unbö raleb böñ dan (16) kalip nime li yigwo mlö yigwo mlö löm haga, “Sidö an sibön yan bi mihau mihau abad nöp midaimim,” a ga. Herod gasi nipe u ke niñöm haga, “Pasopa ñin u ap arainim me, hainö Pida nip dam nibi bi mideinabol an au amun manö kub hagnabun,” a göm niña.

⁵ Pida nipe anig göl nagil midö niñöl gi, nibi bi Jisas nip niñ udla gau Pida nip gasi niñöm, klö göm God nip sabe göl gi nöp mideila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nip manö kub hagnam, a göm, niña ñin anibu nöp sibön au yan, Pida nip sen mihöp adiköm, ami bi mihau böñ lap lap niñ midlö niñöl gi, Pida an yan haneia. Ami bi rimnap u rö nöp adan it u niñ mideila. ⁷ Pen adin Bi Kub ejol nipe ap urak midö niñöl gi, mab mitan rö am nagil lep ram raul migam u ara. Ejol

* **11:30:** Ap 12:25

anibu am Pida nip rıglöm pak niñöm haga, “Yiñid urak!” a ga. Hagö, Pida urakö niñöl gi, sen nip adıkla u hubıka.

⁸ Ejol Pida nip haga, “Dip nagı ne u piğ lımön, ma rırup ne u gımön gi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Waııj mılö kub ne u yımö, yad aip arul,” a ga. ⁹ Hagö, waııj mılö kub nıpe u yımöm, ram raul mıgan mıdeia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga anibu, Pida nıpe hag niña e, u nabön niñabin a göm niña. ¹⁰ Pen ami bı niñ mıdeila ajön it mıhau hil gımil, ajön ktı yabıt ain udöm gıla ajön höñ yañ u ke hiıkö niñöl gi, höñ arlö. Ammil, adan añ gau amöl gi Pida niña, ejol u mıdageia. *

¹¹ Anıg ga niñöm Pida haga, “Mıñi niñ aij gıpin. U Bı Kub nöp, ejol nıpe u hag yuö, ap gapman bı kub Herod yıp nagı pıdön löp u hubık yuöp. Gapman bı kub Herod abe, Juda niıbi bı gau abe, nan naij yıp gıniğ gıpal u, göl rö lagöp,” a ga.

¹² Anıg hagöm, gası niñ aij göm, bı ne Jon Mak niıme Maria ram u ara. Ram anibu niıbi bı iru nöp apöm, God nip sabe gi mıdeila. ¹³ Pida apöm, ajön u pa gu gu gö, pai Roda, ram anibu wög gımıdöp u ajön u hiıknıg aua. ¹⁴ Pai anibu ajön apöm niña, Pida maj mıgan u nöp hageia. Nıpe anıg niñöm, niñi yabıt löm, hauı padö ajön hiıkaga; am niıbi bı gau kalıp haga, “Pida ap mıdöp höñ yañ,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hauı alajıp hagabön,” a gıla. Anıg hageila, nıpe ktı yabıt göm haga, “Piral hagagın; niñö yabıt hagabin. Pida mıdöp höñ yañ,” a ga. Hageia hagla, “U ana nıpe u rö löp

* **12:10:** Ap 5:19

ap midöp,” a gila. ¹⁶ Pen Pida nipe ajön u kauyan pak gu gu gö gö gö, am ajön u hiiköm niñla, Pida nöp mideia niñöm aiö yabıl gila. ¹⁷ Aiö gılö niñöl gi, Pida kalıp ñin mıtıc gi ñöm haga, “Manö hagagmim!” a ga. Anıg hagöm, nagı lep ram midö niñöl gi, God ejol ap yuö apöm, nıp niñön niñön göm daua manö u kalıp hag ñöm haga, “Manö anıbi Jems abe, niñi bı Jisas nıp niñ udpal gau abe, kalıp hag ñımim,” a göm, ke mıgan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö niñöl gi, ami bı gau Pida midageia u niñöm, niñön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl gi mideila. Pıñıñ göm, “Mai,” a göm, ulhaila u pen niñagla. * ¹⁹ Herod ami bı anıb gau kalıp, Pida nıp yıñıd ulhai niñmim dauim, a gö, ulhai wasö niñlö, kalıp manö kub hagöm, manö hagö ami bı nıpe rımnıap ami bı anıb gau böñ nöp al pak lıla.

Herod uma

Hainö Herod ram mınön Judia arö göm, am daun kub Sisaria midmidöp. ²⁰ Herod am Sisaria midöm, daun kub mihöp Daia Saidon niñi bı gau kalıp niñö mulu luga. Pen Daia Saidon niñi bı apöm, bı Herod ram nıpe abada bı Blasdas nıp mıtön gi ñöm hagla, “Hanıp pör kıyö lö, apun Herod ram mınön nıpe i nan magö rau ud arbun halö. Anıb u, hanıp kal kal juagmim; agamıj jım ñöl midaiun,” a gila. Hageila, Blasdas nıpe pen haga, “U niñö hagpim,” a ga.

²¹ Pen Herod manö anıbu niñöm, ñin ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñin anıbu

* **12:18:** Ap 5:22-24

auö, nipe kiñ kai yimbäl rö wañj aij aij yabił gau yimöm, sea kiñ kub nipe adö u asiköm, nibi bi gau kalip manö hag ña. ²² Herod manö anibu hag ñö niñöl gi hagla, “U bi ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a gila. ²³ Pen Herod manö anibu niñöm, “Yip manö anibu rö hagagmim; God hib nipe nöp hagpe adö aran,” a gaga. Anib u, Bi Kub ejol nipe ap hag yuö, apöm Herod nip gö, mña kub göm, gise lö böñ nöp uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ñilö arö niñöl gi, ram minönj gau kid kid ara. *

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem midmil, ginig aulo u hadö gipul, a gimil, Jon Mak nip ut gi ado gi Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl gi arlö

¹ Daun kub Adiok anib au bi God manö hagep bi rimnap, bi God manö hag ñeb bi rimnap mideila. Bi anib gau me, ap Banabas; ap Simion. Bi Simion anibu nip Bi Pir a gimidal. Bi ap Lusias, nipe Sairini daun nibö. Bi ap Maneyen, nipe Kiñ Herod bi niñeb nipe ap. Pen bi ap Sol.

² Pen ñin ap kale nan magö ñinagöm, Bi Kub nip nöp sabe gi midlö niñöl gi, Ana Ut nipe kalip haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kalip hag linö u gilö arnim,” a ga. * ³ Anig hagö, kale nan magö ñinagöm, God nip sabe göm, Banabas aip Sol aip kalip ñinagö adö lanj löm,

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30;
15:37 * **13:2:** Ap 9:15

God kalip mihön abad mideian, a göm, kalip hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana U† nipe kalip abad midö niñöl gi, bi ni Jon Mak, wög halip pro pro rımnap gi ñañ, a gimil, nıp u† gi Selusia daun ñig go† yan amöm, ñig magıb udöm, ram mınön ñig rıb gus ga airan Saıpras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, niıbi bi gau kalip God Manö hag ñılö. *

⁶ Pen niıbi bi Saıpras mideila anıb gau kalip God Manö hag ñı dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi anıbu hib nipe Ba-Jisas. Nipe manö pıral hagöm haga, “Yađ God manö hagep bi ap,” a ga.

⁷ Daun kub Pepos au, Saıpras gapman bi kub yabi† hanmidöp, hib nipe Segias Polas. Bi anıbu nipe bi gasi niñ kid yabi† hiıköm niñmidöp. Nipe Banabas aip Sol aip, God Manö yıp haglö niñın, a göm, kalip hagö apil, nıp God Manö hag ñılö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u nipe bi kub anıbu bi niñeb nipe ap. ⁸ Bi Ba-Jisas anıbu, Grik manö hagöm nıp Elimas a gimıdal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas nıp God Manö aij u hag ñılö, nipe rımid li apdi niñ aij ga u pen, bi kuj aimö gep bi u niñöm, Banabas Pol manö naij kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u niñ udagnım, a göm, nıp haga, “Bi anıb mıhau manö pıralabil u niñagmön,” a ga. ⁹ Sol hib nipe ap me Pol a gimıdal. Ana U† nipe Pol nıp ajman rauöm gasi aij ñö niñöl gi, bi kuj aimö gep bi u nıp niñ ij halö li midöm haga, ¹⁰ “Ne kijaki pi yag daua; naij nöp

* **13:3:** Ap 6:6 * **13:4-5:** Ap 12:12; 15:39

gipan. Nan n+hön n+hön aij m+idöp u arö g+mön, n+bi b+ gau kal+p piral nöp gabön. Ne pör pör B+ Kub manö n+ñö n+pe u udmön manö piral rö labön. Ne ñ+n mai g+ naij gabön u arö g+ñabön?
 11 An+g gabön u, God gö, ñ+n bad ap amgö ne we gö s+idö mailö n+ñagnabön,” a ga.

Pol manö an+bu hagö, ad+ñ Ba-Jisas n+ñ, kumi p+r rö bad ap amgö n+pe har+kö böñ nöp s+ib ga. An+g gö, b+ ap y+ñ ñ+magö ud adan yamañ, a göm, ud r+r+koñ göl g+ m+deia. * 12 Banabas Pol kale b+ m+hön B+ Kub manö u n+p hag ñailö u n+ñöm, Segias Polas n+pe aiö ga. An+ñ u, Ba-Jisas ga u n+ñöm, n+pe Jisas n+p n+ñ uda.

*Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram m+ñöñ
 Pisidia au arlö*

13 Pen Pol b+ n+pe gau aip ñ+g mag+ñ udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram m+ñöñ Pampilia au arla. Am m+idöm, Jon Mak n+pe kal+p m+hön au arö göm, ado g+ Jerusalem ara. * 14 Kale pen Pega daun arö g+mil, daun kub Adiok, ram m+ñöñ Pisidia au arlö. Am m+idöm, Juda God n+p sabe gep ñ+n u, Juda magum gep ram u ammil, as+k m+idailö. 15 Juda magum ram abad m+dm+dal b+ gau uraköm, Mos+ lo manö kal+ kliñ r+ka ad+ñ r+mnap abe, b+ God manö hagep gau kal+ kliñ r+kla ad+ñ r+mnap abe, amgö li n+ñ n+bi b+ m+deila gau kal+p hagla. Kale manö hag p+is göm, b+ ap hag yulö Banabas Pol as+k m+idailö au amöm haga, “Mamil m+hön. N+bi b+ gai i n+ñ udep manö r+mnap m+dain+m u, han+p hag ñ+lö n+ñun,” a g+la.

* 13:11: Ap 9:8 * 13:13: Ap 15:38

16 Hagailö, Pol uraköm manö hagnig ñimagö dap ranöm haga, “Kale Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö God nip sabe gimidim gau abe, manö hagnig gabin i rimid li nñim. 17 God nipe hadame nöp apis bac bi hon gau uda. God anibu nipe Isrel nibi bi God hon me. Hainö kale ram mñonj Ijip am mideila, God kalip abad mid aij gö, ñi pai yag dapöm, iru yabit nöp mideila. Bi kub Pero kalip, aragnabim, a ga u pen God klö ke yabit nipe u göm, kalip ut gi dam Ijip höj adö aula. * 18 Kale mi ñinjuöl mihöp (40) ram mñonj kabö nöp midmidöp an au midöm, God nip manö iru nibanö sasim li gimidal u pen God kalip abad mid aij ga. * 19 Pen nöd ram mñonj Kenan nibi bi rigoj ke ke unbö mudun jñj mideila, pen God nibi bi nipe kalip abad mid aij göm pidön nipe ñö, nibi bi rigoj ke ke unbö mudun jñj nöd mideila gau kalip aip pen pen göm, ridik gi yu al pak löm, ram mñonj anibu ram mñonj kale ke rö udla. * 20 Kale Ijip midlö mi ina u wö ralöm, ram mñonj aipit nöp an gau midlö mi ina u wö ralöm, nibi bi ridik gi yuöm, ram mñonj kale udla mi ina u abe wö ralöm gilö me, mi unbö po hadred pipdi (450) ina.

“Pen God kalip dam ram mñonj Kenan aui löm, bi manö ud asikep rimpnap hag lö, kalip abad midmidal. Hainö bi God manö hagep Samyuel mideia ñin u, * 21 nibi bi Isrel gau kale Samyuel nip hagla, ‘Ne kin ap hag lö, hanip nibi bi magöñhalö abad mideinab,’ a gila. Hageila,

* 13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51 * 13:18: Nab 14:34; Dud 1:31

* 13:19: Dud 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Jaj 2:16; 1Sa 3:20

God bi ne Kis ñi nipe Sol nip hag lö, kiñ kale midmidöp. Bi anibu Benjamin kigin rik damöm rik damöm rik lila. Sol kiñ kale midö, mi ñinjuöl mihöp (40) ina. * 22 Pen hainö God nipe gö Sol kiñ midageia. God nipe Depid kiñ kale hag la. God nipe Depid manö hagöm haga, 'Hibur gasi midmagö yad ke gasi göp rö u, Jesi ñi nipe Depid hibur gasi midmagö nipe abe unbö rö nöp gasi göp; nan nihön nihön gan a gi niñnabin u, nipe anig unbö rö nöp ginab,' a ga. *

23 "Pen God nipe gö, Depid ñi pai rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Anib u, God nöd manö ktö hag la rö, nipe Isrel nibi bi kalip Ud Kamij Yuep Bi ap yua. * 24 Pen Jisas it göm wög gaga magö u, Jon nipe apöm, Isrel nibi bi kalip haga, 'Nan si nan naj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe, kalöp ñig pak ñinabin,' a ga. * 25 Jon wög nipe gi pis ginig geia ñin an u, nibi bi gau kalip haga, 'Kale yip bi an, a gimim, gasi niñbim? Bi Kub pör abad midpim bi u, yad wasö. Bi anibu hainö aunab. Ma rirup nipe u ud hubiknam rö lagöp,' a ga. *

26 "Añ mam yad, kale rimnap Ebrahim ñi pai nipe midpim; kale rimnap Juda nibi bi wasö pen God nip sabe gimidim. Krai nibi bi ud kamij yuep manö Jon hag ñi midmidöp anibu, God nipe hanip nan a göm haga. 27 Jerusalem nibi bi gau abe, bi kub kale gau abe, Jisas nipe Krai u auub a göm niñagla. Jisas nip al pak lilö umañ a gila u,

* 13:21: 1Sa 8:5,19; 10:20-24

* 13:22: 1Sa 13:14; 16:12; Sam

89:20 * 13:23: 2Sa 7:12-16

* 13:24: Mad 3:1-2

* 13:25:

Jon 1:20,27

God manö hagep manö kali kliñ rikla rö nöp gila. Pen God nıp sabe ginig Juda magum gep ram pör aumıdal u, kale manö kali kliñ rikla anıbu pör pör nöp niñmidal. ²⁸ Nıpe nan naij ap göp aka göm ulhai wasö niñöm gapman bi kub Pailod nıp hagla, ‘Ne hagö nıp al pak lılan,’ a gila. * ²⁹ Pen God Manö haga rö, magöñhalö nöp Jisas nıp gila. Hainö niñi bi nıpe gau apöm, wip he ud asık dam kabö migan rigöl gila. * ³⁰ Rigöl gila u pen God gö kauyan uraka. ³¹ Nıpe uraköm, kamıñ midö niñöl gi, niñi bi nıpe aip Galili niñbö Jerusalem aula gau, nıp ñin iru nöp niñla rö, uri Isrel niñi bi kalıp Jisas manö aij u hag ñaböl. *

³² “Pen hol bi mihöñ aubul i, kalöp Krais manö aij u hagnig aubul. God hadame nöp apis bac bi hon kalıp manö ktö hag löm ginabin a ga manö anıbu nöp ³³ gası niñ midöm, God nıpe Jisas nıp ud urak ña. Ga anıbu apis bac bi gau niñagla u pen ñı pai rik lep kale gau miñi hon niñbun. Depid nıpe God Manö adıñ Sam a gıpal au Kımap yıgwö an niñbö kali kliñ riköm haga, ‘Ne Ñı yad.

Yad miñi Nap ne midpin,’ a ga. *

³⁴ God nıpe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ romanj hij gi lug li arnım rö lagöp. Manö anıbu God Manö adıñ ap anıgöl midöp:

‘Yad Depid nıp manö uı ktö niñö hag linö u

kalöp nöp niñnabin,’ a ga. *

³⁵ Pen God Manö adıñ ap anıgöl midöp:

* **13:28:** Mad 27:22-23 * **13:29:** Mad 27:59-60 * **13:31:** Ap 1:3,8 * **13:33:** Sam 2:7 * **13:34:** Ais 55:3

“ ‘Ne Bi Ut ne arö gö,

hañ roman nipe hij gı lug lı aragnım,’ a ga. *

³⁶ “Pen Depid nipe God wög nıp hag la u, nıbi bı nıpe mıdmıdal ñın anıbu gı damöm uma. Pen Depid nıpe umö, nap nıhi bı kalıp rıgöl gımıdal gau dam rıgöl gılö, hañ roman nıpe hij gı lug lı ara. ³⁷ Pen God nıpe gö uraka Bı anıbu, hañ roman nıpe hij gı lug lı araga.

³⁸ “Anıb u, mıdeımam nıñım. Jısas nıpe umöm uraka u me, God nan sı nan nıaj gıpm u nıñöm arö gınab manö aıj u kalöp hagabul. ³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp nıñun geınabun u, God nan sı nan nıaj gıpun u nıñ nöp mıdeınab. Pen Jısas mab ba lañ al pak lılö uma u me, hon Jısas nıp nıñ udeınabun u, God nan sı nan nıaj gıpun u nıñöm, arö göm, hanıp nıbi bı aıj yad, a gınab. * ⁴⁰ Pen bı God manö hagep gau hadame nöp hagla rö hanıp gagnım, a gımım gası u nıñ aıj gımım. Kale hagla, ⁴¹ ‘Kale nıbi bı yıp aıab aıab ñıbım gau nıñım!

Kale mıdpım magö i, nan ke nıbö ap gınabın. Nan gınabın anıbu kalöp nöd hageınaböl u, ñııon lı hagaböl, a gı nıñnabım. Anıb u, kale pa gıl gıl gımım

bön nöp um hir gımım!’ a gıla,” a ga. *

⁴² Pol aıp Banabas aıp manö anıbu hagnım, Juda magum gep ram anıbu hön arlö nıñöl gı, nıbi bı gau hagla, “God nıp sabe gep ñın hain u kauyan apıl, hanıp manö anıbu rımnab halö hag ñımil,” a gıla. ⁴³ Nıbi bı gau magum gı mıdeıla gau ram u arö göm, ke ke arlö nıñöl gı, Juda nıbi bı kabö göl

* **13:35:** Sam 16:10 * **13:39:** Ro 10:4 * **13:41:** Hab 1:5

rɪmnap abe, nɪbi bɪ gau nɪbō Juda kai nɪŋmɪdal rō nɪŋ udla rɪmnap abe, Pol aip Banabas aip kalɪp hain gōm arla. Adan aŋ au amōl gɪ, bɪ mɪhau kalɪp haglō, “ ‘God hanɪp mōg nɪŋōm ud aij gōp,’ a gɪmim, gasɪ u nɪŋōl gɪ nōp mɪdaimim,” a gɪlō.

⁴⁴ Pen Juda God nɪp sabe gep ñɪn hain u, nɪbi bɪ daun kub anɪbu mɪdeila gau magōŋhalō rō, Bɪ Kub manō nɪŋnɪg ap magum gɪla. ⁴⁵ Pen Juda bɪ kub gau nɪbi bɪ iru nɪbanō aula u nɪŋlō, mulu lugō, Pol Banabas kalɪp bɪ mɪhau kalɪp nɪŋōm gasɪ naj nɪŋla. Pol manō nɪhōn nɪhōn nɪbi bɪ gau kalɪp haga u hag juōm, hib nɪpe u hag pro gɪla. ⁴⁶ Juda bɪ gau anɪg gailō, Pol aip Banabas aip pɪñɪŋ gagmil, manō pen kɔō hagmil haglō, “God Manō aij u kalōp Juda nɪbi bɪ nōd hagul a gɪpul u pen kale manō aij anɪbu udagmim, hon pōr mɪdep magō u nɪŋ udun rō lagōp, a gɪpim u me, mɪñi Juda nɪbi bɪ wasō gau kalɪp hag ñɪnabul. *

⁴⁷ Nɪhōn gɪnɪg: Bɪ Kub hanɪp hagōm manō anɪg gōl haga,

‘Yad hagnō, kale Juda nɪbi bɪ wasō gau kalɪp mailō kale mɪdmim,

ram mɪnōŋ ke ke gau ammim,

nɪbi bɪ gau magōŋhalō mailō anɪbu nɪŋlō nɪŋōl gɪ, yad kalɪp ud kamɪŋ yunabin,’ a ga,” a ga. *

⁴⁸ Juda nɪbi bɪ wasō gau manō anɪbu nɪŋōm, mɪñ mɪñ gōm, Bɪ Kub manō u, manō aij unbō ke yabɪɪ, a gɪla. Anɪb u, nɪbi bɪ God, pōr pōr mɪdaiōl, a gōm, hag la gau magōŋhalō manō aij anɪbu nɪŋ udla.

* **13:46:** Ap 3:26; 18:6 * **13:47:** Ais 49:6

49 Pen Bi Kub manö u, ram m+nöŋ an+bu gau magöŋhalö haglö ara. 50 An+g ga u, Juda n+bi b+ gau n+nöŋ mulu lugö, am Adiok n+bi b+ God n+p n+n udla r+mnap abe, b+ kub ram m+nöŋ an+bu abad m+dm+dal gau r+mnap abe, kal+p haglö, kale am n+bi b+ iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kal+p g+ naij göm, ram m+nöŋ kale gau hag höŋ yula. 51 An+g g+ hag höŋ yulö, b+ m+hau kale Adiok ar+k amöl g+, manö aij dam hag ñajul udagpim, a g+mil, ma kale ac+p ac+p gau h+k g+ yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. * 52 Pen Ana U† n+pe n+bi b+ Jisas n+p n+n udla gau ajman rauö, kale m+ñ m+ñ yab+ göl g+ m+deila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

1 Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam m+dmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag ñ+ aij g+lö n+nöŋ g+, Juda n+bi b+ gau löm, Juda n+bi b+ wasö gau löm, iru nöp Jisas n+p n+n udla. 2 Pen Juda n+bi b+ r+mnap, Jisas manö hagabil u n+n udagnabun, a göm, amöm Juda n+bi b+ wasö gau kal+p manö n+n+eb n+n+agep piral hageila n+nöm kale n+bi b+ Jisas n+n udla gau kal+p n+nöŋ mulu kal luga. 3 Pen Pol aip Banabas aip, manö an+bu n+n+mil, ram m+nöŋ an+bu ar+k araglö. Kale au nöp m+dmil, Bi Kub manö u k+lö göm waiö nöp hag ñ+m+dil. Bi Kub kal+p m+höŋ aip abad m+dö n+nöŋ g+, nan gagep rö r+mnap, nan n+n+eb n+n+agep rö r+mnap gailö, n+bi b+ r+mnap n+nöm hagla, “An+bu u, manö hagabil an+bi n+nöŋ nöp hagabil,” a göm,

* 13:51: Mad 10:14; Ap 18:6

ninla. * ⁴ Pen Aikoniam nibi bi anib gau asik ke ke löm, böñ u Juda nibi bi gau manö hagla rö ninla, böñ u bi Jisas manö ud arep bi gau hagla u nöp ninla. ⁵ Pen Juda nibi bi rimnap gau löm, Juda nibi bi wasö rimnap gau löm, bi kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalip gi naj gun, kabö ju pak lun, a göm, gasi u ninla. * ⁶ Kalpe mihöñ pen manö anibu ninmil, pinin gi am daun kub mihau Lisdra Debi, ram minöñ Likonia au arlö. ⁷ Ammil, anib gau gi ajöl gi, Krais manö aij u hag ninmidil.

Bi ma naj ga u, Pol gö, kamih la

⁸ Pen daun kub Lisdra anibu, bi ap nime nip yag daua nin u nöp ma naj gö, adan ajagmidöp bi ap midmidöp. ⁹ Bi anibu nipe ap asik midöm, Pol manö hageia u nin mideia. Pol bi anibu nip nin ij halö löm gasi ninla, bi anibi, God yip gö kamih linim rö löp, a gi gasi ninmidöp. ¹⁰ Anib u, Pol nip ninöm, meg migan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, bi anibu yinid uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anig gö, nibi bi nin mideila gau manö yabit kale Likonia manö u hagöm hagla, “Bi kumi kabö adö lan nibö gau, god mihöp nibi bi rö limil ap hagabil i,” a gila. * ¹² Anig hagöm, Banabas nip, god Sus, a gila. Pen Pol nipe manö iru nöp hagmidöp rö, nip, god Hemis, a gila. ¹³ God piral Sus sabe gimidal anibu, sabe gep ram u yöp gi lila daun got anib au me, god piral Sus sabe gep bi kub u abe, nibi bi au mideila gau abe, god Sus

* **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 * **14:5:** Ap 14:19 * **14:11:** Ap 28:6

pör sabe gipun u miñi auöp i, a göm, kaj kau niþar riþnap udöm, mab piþpiþ aij aij riþnap ud dauö, niþi bi iru yabiþ aula.

14 Pen Pol aip Banabas aip, geila anþbu niþmil, waiþ kale gau ud biþiþi giþmil, niþi bi iru nöþ miþdeila an anþb au ammil haglö, ¹⁵ “Kale niþhön giþniþ anþg gabim? Hol miþhön god wasö! Kale niþi bi yabiþ miþdpim rö, hol u rö nöþ unbö rö miþdpun. Hol Jisas Kraiss manö aij niþe u kalöp hag niþniþ aubul. God niþe kumi kabö laþ gi löm, miþnöþ naböþ iþ i gi löm, niþg solwara u gi löm, nan niþhön niþhön miþdöp gau magöþhalö gi löm, ga. Hol kalöp Kraiss manö aij u haglo, nan yiþariþ þiral sabe gabim gau arö giþmim, God kamiþ miþdöp u nöþ sabe gi miþdaimim, a gul, kalöp hagabul. *

16 Pen nöþ niþi bi ram miþnöþ ke ke gau miþdöm, gasi kale ke niþöm nan yiþariþ sabe giþla u, God niþöm kalþ gi naiþ gaga. * 17 Pen kale yiþariþ miþdagþim; niþ niþniþg, niþnabiþ. Niþe pör pör kalöp ud aij göþ. Niþe nöþ gö, möþ alöm, nan magö iru nöþ miþdö niþöþ gi, miñ miñ göþ gi nan niþþim. Anþb u, niþe anþg gab u niþmim, niþö nöþ God hon miþdöp u hadö niþþep,” a giþlö. *

18 Anþg haglö u pen, niþi bi anþb gau, bi anþb miþhai i kumi kabö adö laþ niþbö aubil, a göm, kaj kau niþar riþnap pak sabe gi niþniþ geila, uþham yabiþ hag hag wasö giþlö.

Pol niþ kabö ju pakla

19 Pen kalpe miþhön daun kub Lisdra anþbu nöþ miþdlö niþöþ gi, Juda kai daun kub Adiok, ram

* 14:15: Ap 10:26; Sam 146:6 * 14:16: Ap 17:30 * 14:17: Jer 5:24

m+nöŋ Pisidia au m+dm+dal n+bi b+ r+imnap abe, daun kub Aikoniam m+dm+dal n+bi b+ r+imnap abe apöm, n+bi b+ an+ib gau kal+p piral hagöm hagla, “B+ m+ihau manö aij hagagabil; piral hagabil,” a g+la. An+ig hageila, n+bi b+ an+ib gau n+ŋöm, Pol n+p kabö ju pak löm, böŋ nöp umöb, a göm, t+p g+ dam kabö waryö g+gabö g+la u höŋ adö löyan yula. * ²⁰ An+ig g+la n+ŋöm n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau ap b+n+ig g+gabö g+lö n+ŋöl g+, Pol uraköm daun kub an+ibu ado g+ ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö g+mil Debi arlö. ²¹⁻²² Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag ñailö, n+bi b+ iru nöp Jisas n+p n+ŋ udla. Pen kalpe m+ihöŋ nöd aubul adö u nöp arul, a g+mil, ado g+ Lisdra, Aikoniam, Adiok ram m+nöŋ Pisidia au amöl g+, n+bi b+ Jisas manö aij u haglö n+ŋ udla gau kal+p kauyan hag ñ+ aij göl g+ arlö. Kal+p hag ñ+ aij göl g+ haglö, “Jisas manö aij u arö gagmim; n+ŋ udpim rö nöp n+ŋ ud m+daimim. An+ig g+pe, kalöp m+ŋör iru ñ+naböl pen gas+ u n+ŋagmim; God han+p udöm abad m+deinab, a g+mim, klö g+mim u nöp n+ŋbe arnim,” a g+lö. * ²³ An+ig hagnil, cöc ke ke an+ib gau, n+bi b+ Jisas n+ŋ udla gau b+ nab+c m+daiöl, a g+mil, b+ r+imnap wög an+ibu hag l+lö. An+ig g+mil, kalpe m+ihöŋ nan magö ñ+ŋagmil, God n+p sabe göl g+ haglö, “B+ Kub, b+ gai i nöp n+ŋ udpal rö, kal+p abad m+daimön,” a g+lö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

* **14:19:** Ap 17:13; 2Ko 11:25 * **14:21-22:** Ap 15:32; 1De 3:3

24 Anig göl ram m+nöŋ Pisidia gau ajmil, ram m+nöŋ Pampilia arlö. 25 Pampilia ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ Pega daun gau kalip hag ñ+mil, daun kub Adalia arlö.

26 Adalia ammil, ñ+g mag+ b udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd m+dmil aulö u ado gi arlö. Kale nöd arnig gailö, Adiok n+bi b+ Jisas n+ p n+ŋ udla gau, God n+ p sabe göm hagla, “Manö aij ne u n+bi b+ gau kalip hag ñ+n+g arabil rö, kalip m+hön abad m+d aij g+mön,” a göm, kalip m+hön hag yulö, ammil, manö an+bu hag ñ+ ajm+dil. *

27 An+ b u, ado gi Adiok apil, n+bi b+ Jisas n+ p n+ŋ udla gau kalip w+ñ allö aueila, God n+pe gö kale n+hön n+hön g+la gau magöŋhalö hag ñ+ aij g+la. Juda n+bi b+ wasö gau iru nöp Jisas manö aij u n+ŋ udla aiud u abe hag ñ+la. * 28 Kalip anig göl hag ñ+mil, kalip aip ñ+n bad ap rap+n m+dailö.

15

B+ kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

1 Pen b+ rimnap ram m+nöŋ Judia n+bö Adiok apöm, b+ Juda wasö Jisas n+ p n+ŋ udla gau kalip hag ñ+la, “Mos+ hadame nöp han+ p Juda n+bi b+ haga, ‘Ñ+n+ŋ g+sön yag dapim, waŋ hañ kale r+ b gi dö g+mim,’ a ga. An+ b u, kale u rö nöp hañ r+ b gi dö gagnabim u, God kalöp ud kam+ŋ yuagnab,” a g+la. * 2 Anig hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a g+mil, kalip aip manö pen pen haglö ara. Anig geila, Adiok n+bi b+ Jisas n+ p n+ŋ udla gau, n+bi b+ kale

* 14:26: Ap 13:1-2 * 14:27: Ap 15:4,12 * 15:1: Gal 5:2

ke rımnap abe, Pol Banabas bı mıhau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö anıbi dam, bı Jisas manö ud arep bı gau abe, Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdpal bı gau abe kalıp hag ñımim, kale pen hag amıl apıl göm gası nıhön nıñnaböl u nıñmim, ap hagpe nıñun,” a gıla. *

³ Anıg hagöm, kalıp hag yulö, kale am ram mınöñ Pönisia anı au amöl gı, Juda nıbi bı wasö gau Jisas nıp nıñ udla manö anıbu hag ñılö nıñöl gı, añ mam nıñöm magöñhalö ñıñı lıla. Ram mınöñ Pönisia anıbu arö göm, kale amöm ram mınöñ Sameria anı au amöl gı, manö u rö nöp hag ñılö nıñöl gı, añı mam gau u rö nöp nıñöm ñıñı lıla.

⁴ Pen kale ram mınöñ Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau abe, bı Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdeıla bı gau abe, kalıp hag wıhai udöm aij auabim a gıla. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nıpe gö nan nıhön nıhön gıla u magöñhalö kalıp hag ñı aij gıla. *

⁵ Anıg hagailö, Perisi bı Jisas nıp nıñ udla gau rımnap uraköm hagla, “Juda nıbi bı wasö gau Jisas nıp nıñ udnaböl u, hañ rıb gı dö göm, Mosıs lo u hagab hagab rö nöp gılanı,” a gıla.

⁶ Anıg hageila, bı Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nıbi bı nıpe abad mıdeıla bı gau abe, manö anıbu hag aij gun, a göm, ap magum gıla. ⁷ Ap magum göm, manö anıbu hag amıl apıl gı mıdlö nıñöl gı, Pida uraköm haga, “Mam bı. Kale nıñbim, nöd God hanıp nıme löm, Juda nıbi bı wasö gau Jisas manö aij u nıñ udöl, a göm, yıp hag

* 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27

lö, yad am kalip Kraiss manö aij u hag ñi ajm+idin.
 * 8 God gasi rimid midmagö hon magöñhalö
 niñöb u, Ana U† hanip ña rö, Juda nibi bi wasö
 gau kalip u rö nöp ña. Anig ga u hon niñbun, nipe
 kalip abe ud aij göp. * 9 Hanip Juda kai manö
 ap ke hagöm, Juda nibi bi wasö gau kalip manö
 ap ke hagöm gagöp. Kraiss manö aij u niñ udla u
 me, God nipe nan si nan naij gila gac midmagö
 kalip an dan mideia u hik gi yua. 10 God Juda nibi
 bi wasö gau böñ nöp uda rö, kale niñhön ginig,
 neb neb göl gi haggim, ‘Mosiss lo manö kali kliñ
 riköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u,
 God kalöp ud kamij yuagnab,’ a gipim? Asis masi
 gi aij gimim, a gipim u, apis bac bi gi wasö niñla.
 Hon u rö nöp gi wasö niñbun u, pen uri Juda nibi
 bi wasö Jisas nip niñ udla gau kalip, miñör anibu
 udöl, a gimim, hagabim ar? * 11 U aij wasö. Bi
 Kub Jisas hanip Juda kai mög niñöb u, il añi anibu
 nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, hon nip niñ udno,
 hanip ud kamij yunab. Anib unbö rö nöp, Bi Kub
 Jisas Juda nibi bi wasö gau kalip mög niñöb u, il
 añi anibu nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, kale
 nip niñ udlö, kalip u rö nöp ud kamij yunab,” a
 ga. *

12 Pen nibi bi ap mideila gau magöñhalö, manö
 ap hagöm wasö, agamij midailö niñöl gi, Banabas
 aip Pol aip kalip aiud udöm, kalpe miñhöñ ram
 miñhöñ ke gau gau amöl gi, Juda nibi bi wasö gau
 Jisas manö aij u hag ñi ajailö niñöl gi, God nipe
 nan gagep rö gau, nan niñeb niñagep gau ga u,

* 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15 * 15:10: Mad
 11:30; Gal 3:10 * 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8

aiud u magöñhalö kalip hag ñi aij gïlö. ¹³ Pen bi mihau manö hag pis gïlö niñöl gi, Jems uraköm haga, “Mam bi. Manö hagnig gabin i niñim! *

¹⁴ God Juda niñi bi wasö gau kalip mög niñöm ud aij göm, niñi bi yad ke mideinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u niñbun.

¹⁵ God ga anibu, God manö hagep gau hadame nöp hagöm kali kñiñ rikla rö nöp ga. Manö anibu kali kñiñ riköm hagla,

¹⁶ ‘Bi Kub niñpe hagöp,

“Hainö yad ado gi apem,

Depid ram pa luö gi pa jö gi luga u,

yad ke kauyan gi aij ginö, pidön yabiñ midnab.

¹⁷ Anib u, Juda niñi bi wasö ram minön ke gau niñbö gau niñbö,

rinnap niñi bi yad mideinaböl a gipin gau, yip uñhai niñnaböl.

¹⁸ Nan niñhön niñhön hainö ginab u,

yad Bi Kub hadame dagol gau hag linö u me, anig hagabin,” a ga,’ a gila,” a ga. *

¹⁹ Jems manö anibu hagöm haga, “Gasi yad niñbin u, Juda niñi bi wasö Jisas niñp niñ udnaböl gau, kalip niñjör rinnap ñagun. ²⁰ Pen kalip köp kali kñiñ rik yuun hagun, ‘Niñi bi rinnap god piral gau niñp nan sabe gi niñig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale niñnagmim. Niñi si bi si gagmim. Wal kaj nan gau, hagape u niñnagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gïlö umniñ u niñnagmim,’ a gun. Manö gau rö hagagun. * ²¹ Pen

* **15:13:** Gal 2:9 * **15:18:** Emo 9:11-12 * **15:20:** Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

ai g+nig: bac b+ hadame nöp g+la rö, m+ñi u rö nöp daun gau gau magöñhalö, God n+p sabe gep ñ+n u Juda magum gep ram u am magum göm, pör pör manö Mos+s hagöm kal+ kñiñ r+ka u amgö l+ n+ñm+dal,” a ga.

Juda n+bi b+ wasö gau kal+p köp kal+ kñiñ r+k yula

²² Jems an+g hagö, b+ Jisas manö ud arep gau löm, b+ Jisas n+bi b+ n+pe gau kal+p abad m+deila b+ gau löm, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau magöñhalö löm, hagla, “Hon b+ hon r+mnap hag l+no, Pol Banabas b+ m+hau aip Adiok arlan,” a g+la. An+g hagöm, b+ Jisas n+bi b+ n+pe gau abad m+deila b+ m+hön Judas Basabas aip, Sailas aip, kal+p hag l+la. ²³ Köp ap kal+ kñiñ r+köm, Pol Banabas b+ gau ñ+la. Köp an+g göl kal+ kñiñ r+kla:

Mam b+, kale m+dpim?

Hon namam kale, Jisas manö ud arep b+ gau abe, Jisas n+bi b+ n+pe gau kal+p abad m+dpil b+ m+hau abe, kalöp Juda n+bi b+ wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe m+dmim Jisas n+p n+ñ udpim gau, köp kal+ kñiñ r+k yuabun. ²⁴ Ai g+nig: manö ap auub n+ñbun, n+bi b+ hon gai i r+mnap, han+p hag n+ñöm wasö, gas+ kale ke u nöp n+ñöm, am manö kub kalöp gas+ m+lö limim rö manö r+mnap kalöp hag ñeila. ²⁵ An+ b u, hon b+ r+mnap hon ke hag l+no, b+ m+dmagö hon aij yab+ Pol Banabas b+ m+hau seg n+ñaböl. ²⁶ Pol Banabas b+ m+hau gau ajmil, hal+p al pak l+ñaböl, a g+mil, gas+ u n+ñagpil. B+ Kub Jisas Krais manö aij n+pe u n+bi b+ gau kal+p hag ñul, a g+mil, gas+ añ+

anibu nöp niñmil, hałowalö hag ñi aij göl gi ajmidil. ²⁷ Judas Sailas bi mihau yuniğ gabun. Kale ammil köp kalı kliš rıkabun i manö adö u nöp kalöp hag ñi aij giñabil. ²⁸ Hon magum gun, manö anibu hag amil apil giño niñöl gi, Ana Uł nipe hanıp gasi aij ñö, köp kalı kliš rıkun niñör rımnap kalöp ñagnabun, a giño. Yiħari? manö mihöp nöp hagnabun a gun hagno. *

²⁹ Niñi bi rımnap god pıral gau sabe giñig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale niñagmim. Wal kaj nan gau, hagape u niñagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu giłö umniñm u niñagmim. Niñi si bi si gagmim. Nan hagabun i arö giñabim u, gi aij giñabim.

Manö hagnun me u. Kale mid aij giñmim.

Köp kalı kliš rıkla u me u.

³⁰ Köp anibu kalı kliš rıköm bi gau niñlö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado gi arla. Amjaköm, niñi bi Jisas niñ niñ udla gau haglö, magöñhalö ap magum giła niñöm köp daula u niñla. ³¹ Köp niñlö, niñi bi kale manö anibu amgö li niñlö, kalıp aij yabıl gö, gasi halö midöm hibur kalıp niñiñi yabıl la. ³² Judas Sailas bi God manö hagep bi mihau midmidil me, niñ bad ap Adiok midmil, Jisas niñi bi niñe gau kalıp manö iru nöp hag ñi aij giłö niñöl gi, kale Jisas manö aij niñe niñ ud pıdön göm gasi halö mideila. ³³⁻³⁴ Anig giñmil hag ñi piñ giñmil, arniğ giłö niñöl gi, niñi bi Jisas niñ niñ udla anib gau ap magum göm, sabe göm, Bi Kub kalpe mihön abad mid aij gö, kale agamiñ mid aij gił, a göm, kalıp

* **15:28:** Mad 23:4

mihön hag yula. ³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au m+dmil, b+ an+ib gau n+bö r+mnap aip, B+ Kub manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag ñöl g+ m+deila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen m+id damöm, Pol n+pe Banabas n+ip haga, “Hol mihön nöd ajul B+ Kub manö haglo ara ram m+nön gau, n+n ud p+dön göl g+ nöp m+dpal aka gul, am n+nul auul,” a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, “An+ib u, Jon Mak n+ip abe ut g+ ud arul,” a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñ+ an+ibu nöd ut g+ ud arlo, wög g+ haköm auaga; n+pe Pampilia nöp amöm ar+k ara. An+ib u, m+ñi n+ip ut g+ ud aragnabul,” a ga. * ³⁹ Pol an+ig hageia, kalpe mihön ke nöp pen pen hagmil, Banabas n+pe Jon Mak aip ñ+g mag+ib udmil, ram m+nön ñ+g r+ib gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol n+pe pen Sailas n+ip uda. N+bi b+ Jisas n+ip n+n udla gau, sabe göm, B+ Kub n+pe Pol Sailas kal+p mihön abad m+deian, a göm, b+ m+ihau hag yula. ⁴¹ Pol n+pe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe g+ ajöl g+, n+bi b+ Jisas n+ip n+n udla gau kal+p God Manö r+mnap halö hag ñ+ aij gö, kale n+nöm n+n ud p+dön g+ m+deila.

16

Pol ram m+nön ajm+döp gau kauyan ado g+ ara

¹ Pol Sailas kalpe mihön aj aj l+mil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram m+nön an+ib gau Jisas n+ip n+n uda b+ ap m+deia; hib n+pe u Dimodi. B+ an+ibu n+ime n+pe u Juda n+bö n+bi ap pen Jisas n+ip

* **15:37:** Ap 12:12,25 * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10

nɪŋ uda. Nap nɪpe u Grik nɪbö bɪ ap. * ² Lisdra nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau abe, Aikoniam nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau abe, Dimodi bɪ aij a gɪla. * ³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñɪ ajaiul, a göm nɪŋa u pen, Juda nɪbi bɪ gau hagnaböl, “Dimodi nap nɪpe u Grik bɪ ap rö, ñɪ nɪpe hañ rɪb gɪ dö gaga rö, manö nɪpe u udagun,” a gɪnaböl, a gɪ gasɪ nɪŋöm, Dimodi nɪp dam arö hañ rɪb gɪ dö gɪla. ⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau gɪ ajöl gɪ, bɪ Jisas manö ud arep gau abe, bɪ Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp abad mɪdeila bɪ gau abe, Jerusalem gau magum göm manö nɪhön nɪhön hagla u, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp hag ñöm, anɪg anɪg gɪmim, a gɪla. * ⁵ Anɪg göl gau gau gɪ ajöl gɪ, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau, kalɪp Jisas manö aij u hag ñɪ aij gɪlö, kale manö anɪbu nɪŋ udöm, ktö göm, nɪpe haga rö nöp gɪ mɪdeila. Ñɪn añɪ añɪ pör pör nɪbi bɪ rɪmnap halö Jisas manö aij u nɪŋöm, Jisas nɪp nɪŋ udla.

Pol naböŋ nɪŋa

⁶ Pol bɪ nɪpe gau aip Esia Propins mɪdpal nɪbi bɪ gau kalɪp Kraiss manö aij hag ñun a göm, arnɪg geila u pen Ana Uɫ nɪpe, aragmim, a ga. Anɪb u, ram mɪnönŋ Prijia aŋ gau ajöm, Galesia Propins aŋ gau ajöm geila. * ⁷ Kale am am, ram mɪnönŋ Misia sösöl apöl gɪ, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nɪpe kalɪp, aragmim, a ga. ⁸ Jisas Ana nɪpe anɪg hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram mɪnönŋ Misia aŋ au aramöm daun kub Droas

* **16:1:** Ap 14:6; 2Di 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:4:** Ap 15:23-29 * **16:6:** Ap 18:23

arla. ⁹ Droas amöm, s**ib**ön an yan Pol naböj n**ij**a, b**i** Masedonia Propins n**ib**ö ap uraköl m**id**döm, n**ip** manö neb neb g**i** hagöm haga, “Ne ñ**ig** ju böj i Masedonia aumön, han**ip** g**i** ñ**im**ön,” a ga. ¹⁰ Pol an**ig** g**i** naböj n**ij**aia, hon hagno, “U God nö**p**, Masedonia n**ibi** b**i** kal**ip** Jisas manö aij u am hag ñ**im**, a gö**p**,” a gun, magö an**ibu** nö**p** Masedonia arn**ig** gun nan g**i** j**in** g**ino**.

*N**ibi** Lidia Jisas n**ip** n**ij** uda*

¹¹ Am ñ**ig** mag**ib** udun, Droas arö gun, ram m**in**öj ñ**ig** r**ib** gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. ¹² Ñ**ig** mag**ib** udun, Pilipai, Masedonia Propins an au amjakno. Rom gapman n**ibi** b**i** iru nö**p** aram Pilipai m**id**döm abad m**id**m**id**dal. An**ib** u, ram m**in**öj an au Pilipai daun kub yab**il** m**ide**ia. Hon ñ**in** bad ap Pilipai gau m**id**aino. ¹³ Juda God n**ip** sabe gep ñ**in** u, God n**ip** sabe gep ka ap m**ide**inab, a gun, daun ajöj arö gun, ñ**ig** go**l** gam**ij** arno. Amun n**ij**no, n**ibi** r**im**nap ap m**ide**ila. An**ib** au as**ikun**, kal**ip** manö hag ñ**ino**. ¹⁴ N**ibi** n**ij** m**ide**ila an**ib** gau, n**ibi** ap daun kub Daiadaira n**ib**ö, hib n**ipe** u Lidia. N**ipe** wa**ij** mu gau g**i** lö, raum**id**al. N**ipe** God n**ip** sabe g**im**idöp. B**i** Kub n**ipe** n**ibi** an**ibu** n**ip** gas**i** aij ñ**ö**, Pol manö aij haga u, n**ij**ö hagab, a gö**m**, n**ij** uda. ¹⁵ Pen Lidia abe, n**ibi** b**i** ram n**ipe** aip hanla gau abe, kal**ip** ñ**ig** pak ñ**ino**, Lidia haga, “Yad B**i** Kub kabö gö**l** n**ij** ud**pin**, a g**im**im n**ij**bim u, kale ap ram yad han m**id**daimim,” a ga. Han**ip** an**ig** hagö, manö n**ipe** udun, am ram n**ipe** u hanno.

Pol Sailas kalip mihöŋ nagı lila

¹⁶ Hon mañ ap God nı̄p sabe gep ka u amun, pai nagı̄ wög gep ap nı̄p nable pakno. Pai anı̄bu nı̄p kįjaki aban alö, nan nı̄hön nı̄hön hainö gı̄nab u, nı̄bi bı̄ gau kalip hag ñö, nı̄p mani ñı̄mı̄dal. Nı̄pe anı̄g gö, bı̄ nı̄p rau daulö, nagı̄ wög kalip gı̄mı̄döp gau, mani kub udmı̄dal. ¹⁷ Hon araino nı̄ñöl gı̄, pai anı̄bu hanı̄p hain göl gı̄ haga, “Bı̄ gai i, God adö i gı̄lan mı̄döp u nı̄p wög gı̄pal. Kale nan nı̄hön nı̄hön geinabim, God kalöp ud kamı̄ñ yunab, manö u nȫp hagaböl,” a ga. * ¹⁸ Pen pai u manö anı̄bu rö pör pör hag hag hag, ñı̄n ap Pol iru yabı̄l gö, ado göm kįjaki pai aban ala u nı̄p haga, “Jisas Krais hib nı̄pe u nı̄ñmön, pai anı̄bi nı̄p arö gı̄mön aru!” a ga. Adı̄? kįjaki nı̄p aban ala u hȫñ ara.

¹⁹ Pen pai anı̄bu nı̄p mani raulö, kalip nagı̄ wög gı̄mı̄döp bı̄ gau, Pol kįjaki hag yua manö u nı̄ñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalip mihöŋ ud sı̄sı̄ udöm Rom bı̄ kub mı̄deila gau manö kub hagnı̄g, tı̄p gı̄ dam manö hagep kuö u arla. ²⁰ Rom bı̄ manö ud ası̄kep bı̄ kub gau manö kub hagöm hagla, “Bı̄ mihöŋ i bı̄ Juda nı̄bö. Daun kub hon i apil gı̄lö, hon nı̄bi bı̄ ram mı̄nöŋ hon nuö nı̄bö i gı̄lö yuö kal lugöp. * ²¹ Hon Rom nı̄bi bı̄ manö nȫd nı̄bö adö u ke mı̄döp pen kale manö gı̄sön nı̄bö manö hon nı̄ñagep u, nı̄ñmim gı̄mim, a gı̄mil, hag ajabil,” a gı̄la.

²² Nı̄bi bı̄ nı̄ñ mı̄deila gau u rö nȫp, manö adö anı̄bu nȫp hagöm, Pol Sailas kalip mihöŋ manö

* **16:17:** Mak 1:24 * **16:20:** Mak 13:9

kub haglö, bi manö ud asikep bi kub gau hagla, “Walij kalip mihönj gau ud jumim, ur ud pakim,” a gila. * 23 Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagı lep ram raul migan u yuöm, bi nagı lep ram abad mideia u nıp hagla, “Kalip mihönj niñ aij gi midaimön,” a gila. 24 Haglö, bi nagı lep ram abad midmidöp u, kalip mihönj ut gi dam ram raul migan yabıt au yañ löm, ma kid kalip mihau ud mab kub migan u yulö arö, pa ribık pidönj ga.

25 Pen sibön anj kub yañ, Pol Sailas kalpe mihönj God nıp sabe göl gi, kımnap rımnap hag midlö niñöl gi, bi nagıman rımnap kale apdi niñ mideia. 26 Anıg gailö niñöl gi, nabönj munmon kub yabıt u udöm, nagı lep ram u halö ud dañ i göm, ajönj gau ke hiıköm, bi nagıman gau kalip sen adıkla gau magönjhalö hubıka. 27 Anıg gö, bi nagıman gau kalip abad mideia bi u uraköm niñaj, ajönj gau magönjhalö hiıköl mideia. Nıpe niñöm, “Bi nagıman gau, ajönj hiıkö, piñıñ gi amhakpal rö, bi kub yad u yıp al pak linab,” a göm, ru milö kid nıpe ke u ud tıp gi udöm, nıpe ke bıg linıg geia. * 28 Pol pen nıp wiñ kub al hagöm haga, “Nihönj giñıg ne ke bıg linıg gabön? Hon piñıñ gi aragpun. Magönjhalö midpun i,” a ga.

29 Pol anıg hagö, nagıman abad mideia bi u wiñ alöm haga, “Hapö yıñıd dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nıpe dam gi dö gi ram raul migan yañ amöm, anının gö, gıl gıl göl gi, am Pol Sailas midailö it au kugom yıma. 30 Pen anıg göl kugom yımöm, uraköm, kalip mihönj ut gi hönj yañ amöm

* 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19

haga, “Bî kub aij yad mîhai, yad nihön geinam, God yîp ud kamîŋ yunab?” ö ga. *

³¹ Hageia, nîp haglö, “Bî Kub Jisas nîp nîŋ udeinabön u, ne ke abe, nîbi bî ne aip hanban gau abe, kalöp ud kamîŋ yunab,” a gîlö. ³² Anîg hagmil, bî anîbu nîp abe, nîbi bî nîpe aip hana gau magöŋhalö abe, kalîp Bî Kub manö aij u hag ñîlö. ³³ Anîg hag ñîlö, kalîp mîhönj sîbön aŋ kub yaŋ nöp damöm, hañ romanj pakla gau ñîg lî yua. Anîg gö, magö anîbu nöp nîp abe, nîbi bî nîpe gau abe, kalîp magöŋhalö ñîg pak ñîlö.

³⁴ Kalîp magöŋhalö ñîg pak ñîlö, bî nagîman gau kalîp abad mîdeia bî u, kalîp mîhönj uŧ gî dam ram nîpe damöm, nan magö ñö, ñîŋlö. Bî anîbu nîpe ke abe, nîbin ñî pai nîpe gau abe, mîñi hon God nîp nîŋ udpun, a göm, mîñ mîñ yabîŧ göl gî mîdeila. ³⁵ Ruö pen, Rom bî kub gau polisman gau kalîp hagla, “Bî nagî mîdpil mîhau kalîp hubîk yube, arîl,” a gîla. ³⁶ Haglö, bî nagîman gau kalîp abad mîdeia bî anîbu, manö anîbu dam Pol Sailas mîdailö u amöm haga, “Manö ud asîkep bî kub gau kalöp hagpal, ‘Hubîk yube arîl,’ a gîpal. Anîb u, kale mîhönj arîl. Bî Kub kalpe abad mîd aij gö, agamîj mîd aij gî mîdaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mîhönj u rö nöp bî Rom nîbö mîhau pen manö kub nîŋöm wasö, nîbi bî aŋ au halîp mîhönj ur ud pak ado malo göm, dam nagî lîbal u, aij gagöp. Anîb u, halîp mîhönj agamîj pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bî kub gau kale ke nagî lep ram î apöm, halîp bî mîhönj uŧ gî damöm, seg hönj yaŋ arun,” a ga.

* **16:30:** Ap 2:37

38 Pol anig hagö, polisman gau manö anibu niñöm, ado gi am manö ud asikep bi kub gau kalip hag ñilö, Pol Sailas kale Rom nibö bi mihau manö u niñöm, piñiñ gi la. 39 Piñiñ göm, kale am Pol Sailas kalip bi mihöñ ut gi damöm, seg höñ yañ amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalip mihöñ aij geinab u, daun kub anibi arö gimil armil,” a gi la. 40 Pol Sailas nagi lep ram u arö gimil, nibi Lidia ram u am midmil, nibi bi Jisas nip niñ udla gau aip magum göm, Bi Kub manö aij kalip hag ñilö kale niñöm, manö aij anibu udöm gasi halö midöm miñ miñ gi la.

17

Desalonaika nibi bi Pol Sailas kalip mihöñ al pak lniñ gi la

1 Pen Pol Sailas kalpe mihöñ daun kub Pilipai arö gimil, ammil daun kub Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö gimil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö gimil, am daun kub Desalonaika amjakmil niñlö, Juda magum gep ram ap mideia. 2 Niñmil, Pol pör gimidöp rö, Juda God nip sabe gep ñin mihau niñan, nibi bi gau aip Juda magum gep ram raul niñan u amöm, kalip aip manö hag amil apil ga. 3 God Manö it u kalip hag ñi aij göm, God manö hagep bi gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyañ uraknab a gi la manö anibu hag ñi aij göm, “Mesaia u Jisas, bi kalöp hagabin i,” a ga. 4 Pol anig hagö, nibi bi rimnap niñö hagöp, a göm, manö haga rö nöp niñ udöm, Pol Sailas kid u arla. Nibi hib halö iru nöp abe, Grik nibi bi God

nip niŋ udla iru nöp abe, Pol haga manö anibu niŋ udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö nibi bi iru nöp niŋ udeila u, Juda bi gau rimnap niŋlö, mulu lugö, bi naj yiharŋ daun adan aŋ au mideila gau rimnap udlö, kale pen am nibi bi iru nöp dap löm, manö pi pug kub yabił gıla. “Pol Sailas kalip mihöŋ ułhai niŋun, nibi bi gai i kalip niŋno, bi miħau al pak lılaŋ,” a göm, am Jeson ram u urön giğabö göm ułhai wasö niŋla. ⁶ Ułhai wasö niŋöm, Jeson nip udöm, nibi bi Jisas nip niŋ udla rimnap halö udöm, dam gapman bi kub mideila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, “Pol Sailas bi miħau ram minöŋ ke gau gau magöŋhalö ajmil haglö, nibi bi gau magöŋhalö manö pen pen manö hauł giłal. Pen miñi ap midpil ram minöŋ hon i. ⁷ Kale gapman bi kub hon Sisa manö nipe rib juöm, kiŋ hon ke ap midöp, a göm, bi Kiŋ anibu Jisas a giłal. Pen bi Jeson i, bi anib miħau kalip dam ram nipe u lö han midajıl,” a gıla. * ⁸ Anig hageila, nibi bi iru nöp ap mideila gau abe, daun gapman bi kub gau abe niŋöm, manö hauł kub yabił gıla. ⁹ Manö hauł kub yabił göm, Jeson nip mani rimnap udöm, nibi bi nip aip daula gau mani rimnap udöm, hagla, “Hainö manö anibu kuöyaŋ ginabim u, mani kale anibi böŋ nöp udnabun,” a gıla. Anig hagöm, kalip hag höŋ yula.

Daun kub Beria nibi bi iru nöp Jisas manö aij u niŋ udla

* **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12

10 Sibön ga magö u nöp, nıbi bı Krais nıp nıñ udla gau Pol Sailas kalıp mıhönj dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö. 11 Ammil, Jisas manö aij u hag ñılö, Juda nıbi bı Beria mıdeila gau, nıbi bı Desalonaika mıdeila gau rö wasö; manö kalıp mıhönj u nıñlö, aij gö nıñöl gı, “Pol nıñö hagab aka?” göm, God Manö u ñın añı añı pör pör amgö lı nıñ aij gımıdal. 12 Pen Juda magum gep ram anıbu nıbi bı aula gau iru nöp Jisas nıp nıñ udla. Grik nıbi hib mıdeia gau u rö nöp, iru nöp Jisas nıp nıñ udla. Grik bı u rö nöp, iru nöp Jisas nıp nıñ udla.

13 Pen Pol am Beria nıbi bı kalıp God Manö hag ñab, a gılö, Juda nıbi bı Desalonaika mıdmıdal gau manö anıbu nıñlö, mulu lugö, apöm, Beria nıbi bı kalıp manö neb neb gılö, kal junıg geila. 14 Anıg gö nıñöl gı, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau, Pol nıp dam yulö, ñıg solwara goł gau ara. Pen Sailas Dimodi bı mıhau Beria au mıdailö. 15 Pen bı rımnap Pol nıp dam daun kub Adens yuöm, ado gı arnıg geila nıñöm Pol kalıp haga, “Sailas Dimodi kalıp mıhönj hagpe, yıñıd auıl,” a ga.

Pol daun kub Adens mıdeia

16 Pol nıpe Sailas Dimodi kalıp mıhönj daun kub Adens au abad mıdöl gı nıñı, nıbi bı anıb gau god pıral kale sabe gımıdal nan gau, iru yabıt nöp mıdeia. Nıpe nıñö, hibur nıp u naij yabıt ga. 17 Anıg gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda nıbi bı gau rımnap abe, Grik nıbi bı God nıp nıñ udla rımnap abe, kalıp aip manö hag amıl apıl gımıdöp. Pen ñın añı añı pör pör manö hagep

kuö au amöm, nibi bi ap mideila gau, kalip aip u rö nöp manö hag amil apil gimidöp. * 18 Daun kub Adens anibu, nibi bi gasi adö ke ke niñla gau, hib ke ke hagöm, rimnap Epikorian nibi bi a gila, rimnap Sidowik nibi bi a gila. Niñ ap, Pol nibi bi anib gau kalip Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bi gasi aij niñeb rimnap, Sidowik bi gasi aij niñeb rimnap, Pol manö haga u niñöm, nip aip hag amil apil göm, rimnap hagla, “Bi manö hib niñg löp manö u niñhön manö hagnig gab?” ö gila. Pen rimnap hagla, “Nibi bi milö gau sabe gipal god kale gau rö nöp hagab,” a gila. 19-20 Pen Pol nip dam kansol kai mideila u amöm hagla, “Ne manö gisön ke nibö nibi bi gau kalip hagabön u, miñi hanip u rö nöp hag niñ aij gö, hon abe manö it anibu niñ aij gun,” a gila. 21 Pen nibi bi Adens nibö gau abe, nibi bi ke gau nibö apöm Adens mideila gau abe, manö gisön nibö rimnap niñun hag midaiun, a göm, gasi u nöp niñmidal.

22 Pol pen nipe kansol kai mideila an au uraköm haga, “Kale Adens nibi bi. Yad niñbin kale klö yabit gimim, nan rimnap sabe gun, a gimim, gasi u niñbim. 23 Yad gai i ajem niñbin, kale kabö ana ke ke gi limim, nan ke ke sabe gipim rö, hib u adö anibu kalit kliš rikpe. Pen kabö bid nan sabe gi ñeb ap gi libe u, hib u kalit kliš rikpe, ‘Bi sabe gipal niñagpun u, kabö ana nipe me i,’ a gipe. Manö niñagpun, a gimim, kalit kliš rikpe anibu, miñi kalöp manö it u hagnig gabin.

24 “God minöñ naböñ it i gi löm, nan minöñ naböñ it i midöp gau magöñhalö gi löm ga u, nipe

* 17:17: Ap 18:19

Bi Kub yabił. Kumi kabö adö laŋ abe, miñöŋ naböŋ ił i abe, Bi Kub miđöm abad miđöp. Niñi bi gau God sabe gep ram ñiñmagö kale gi lilo, niñe ap ram aŋ anibu gau miđagnab, wasö. * 25 Niñe hanip gi löm, ake bad u yuö, ake löl gi miđpun. Nan hon gau magöŋhalö niñe nöp ñöb. Niñe Bi klö naij anibu, hon ñiñmagö hon nan aij ap gun niñ ñun rö lagöp. * 26 Niñe bi añi ap nöp, Adam niñ gi lö, Adam niñe pen rik damöm, rik dam dapil gi lö, miñi niñi bi ke ke gau miñöŋ naböŋ ił i riŋon riŋon magöŋhalö gau miđpun. Pen God niñe nöp nöd gasi niñöm gaia me, niñi bi riñnap ram miñöŋ ap ap miđöm, miđ damöm, hainö niñe ke haga ñin u, niñi bi gau niñbö riñnap ap ka kale anibu uđpal. 27 God niñe ke gasi niñöm gab u, ñin riñnap ułham miđöm, yip ułhai niñöm, ud ririłkoł göl gi gi, yip ułhai niñ udöl, a göm, gab. Pen niñ niñ uđniñ geinaböl u, niñe hon magöŋhalö miłö gau miđagöp. Hon aip miđöp i. * 28 Niñmagö adö niñe u me, hon miđpun. Pen bi manö kalı kliš riñkepe kale ke riñnap, 'Hon abe ñiñ pai niñe miđpun,' a giñpal u, niñö hagpal.

29 "Pen hon God ñiñ pai niñe miđpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gasi hon ke niñun, ñiñmagö hon ke nan riñnap ana gi lun, sabe gagun. *

30 Nöd God manö aij niñe niñagmiđal rö, kalip manö kub hagaga. Pen uri niñi bi ram miñöŋ ke gau gau magöŋhalö kalip hagab, 'Nan si nan naij giñim u, niñhön giñiñ anig giñpun, a giñim,

* 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sam 50:12 * 17:27: Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26

arö gim,' a gab. ³¹ Hainö nipe ke nöp niñöb ñin u, Bî nipe hag la u niþ yuö apöm, niþi bi mîñöñ naböñ iñ i mîdpal magöñhalö manö kub hagöm, niþe linab. Hon niñbun, Bî manö kub hagnab anîbu, niþ al pak lîlö umö, God gö kauyañ uraka. Anig ga u, niþi bi gau magöñhalö niñöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u niñlañ a göm ga," a ga. *

³² Pol, bi ap umöm uraköp manö hagajip u niñöm, niþi bi mîdeila gau rîmnap hag mîhol gîla; pen rîmnap hagla, "Ñin rîmnap halö manö anîbu kauyañ hagaimön niñun," a gîla. ³³ Anig haglö niñöl gi, Pol kansol kai mîdeila gau kalip arîk ara. ³⁴ Pen daun kub Adens anîbu, niþi bi rîmnap Pol manö niþ u udöm, Jisas niþ niñ udla. Niþi bi anîb gau me, bi ap hib nipe u Dionisias. Nipe bi kub kansol kub kale ram mîñöñ anîbu niþö bi ap. Niþi ap hib nipe u Damaris. Pen niþi bi rîmnap halö abe Jisas niþ niñ udla.

18

Pol am daun kub Korid gau mîdeia

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara. ² Pol Korid amöm niña, bi Juda ber mîhau mîdailö. Nugmul hib u Akwila; niþ ram mîñöñ Podas yag daulö, kub göm nipe ju dam ram mîñöñ Idali, daun kub Rom söl au, mîdmîdöp. Pen hainö gapman bi kub Klodias, Juda niþi bi rîmnap Rom mîdagaiöl, a gö, Akwila aip niþin nipe Prisila aip, Idali arö gîmil, am Korid au mîdailö. Pen Pol, ber anîb mîhau am niñniñ göm,

* **17:31:** Sam 96:13

ram kalpe ara. * ³ Bî ber anîbu, kale sel ram gîmidil. Pen Pol u rō nōp wōg anîbu rō gîmidöp u me, am kalîp aip han mîdöm, sel gau gîmidal.

* ⁴ Pol nîpe pen, Juda nîbi bî gau abe, Grik nîbi bî gau abe, kale magöḡhalö Jisas manö aij u nîḡ udlan, a göm, Juda God nîp sabe gep ñîḡ u, nîpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalîp aip manö hag amîl apîl gîmidöp.

⁵ Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö gîmil, Pol Korid mîdeia au aulö, Pol nîpe pör pör Jisas manö aij u hag ñîḡ dam dam, Juda nîbi bî gau kalîp manö hag ñöm, Mesaia pör abad mîdmîdun u me Jisas nōp, a gîmidöp. *

⁶ Pol anîg hageia, Juda nîbi bî gau manö nîpe u nîḡagöm, nîp hag juöm, manö naiḡ haglö nîḡöl gî, Pol nîpe, Jisas manö aij u nîhön gîḡ arö gîpal, a göm, watîḡ nîpe u pîpal paköl gî haga, “Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñîḡnö nîḡagpim rō, God kalöp ud kamîḡ yuagnab u, nan kale ke. Mîñî kalöp Juda nîbi bî arö gem, Juda nîbi bî wasö gau kalîp am hag ñîḡnabin,” a ga. *

⁷ Pol anîg hagöm, kalîp arö göm, bî Juda wasö ap ram u ara. Bî anîbu hib nîpe Didias Jasdas. Nîpe God nîp sabe gîmidöp. Ram nîpe u Juda magum gep ram goḡ söl au. ⁸ Pen Krispas, bî Juda magum gep ram abad mîdmîdöp bî u, nîbi bî nîpe aip han mîdeila gau aip Jisas nîp nîḡ udla. Daun kub Korid gau, nîbi bî rîmnap iru nōp, Pol Jisas manö aij haga u nîḡöm, nîḡö hagöp, a göm, manö anîbu nîḡ udöm, ñîḡ pakla.

* **18:2:** Ro 16:3 * **18:3:** Ap 20:34 * **18:5:** Ap 17:14-15

* **18:6:** Ap 13:46,51; 20:26

⁹ Ñin ap sibön yan Pol naböj nija, Bi Kub nip haga, “Ne piñin gagmön. Ne gasi halö midmön, klö gimön, manö aij yad u nibi bi gau kalip halöwätö hag ñö aran. ¹⁰ Yad nöp aip midpin. Daun kub i nibi bi yad iru yabit nöp midpal; nibi bi rimnap nöp gi naj göl rö lagöp,” a ga. * ¹¹ Bi Kub anig hagö, Pol Korid nöp midöm, mi añi ap rakin unbö kagoi jin u, nibi bi gau kalip God Manö u hag ñi midmidöp.

¹² Pen Rom bi kub gau Galio nip hag lilö, nipe amöm Akaia Propins abad mideia ñin u, Juda nibi bi gau, Pol nip ninjö mulu lugö, manö hag adö añi löm, nip ud sisi li dam manö kub hagnig arla. ¹³ Pol nip manö kub hagöm hagla, “Bi i nibi bi gai i kalip hagöm, ‘Kale God nip sabe ginig gimim, anig anig gipe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon rib junaböl,” a gila.

¹⁴ Anig hageila, Pol pen hagnig gabin a gi nija u pen, Galio pen uraköm, Juda nibi bi gau kalip haga, “Kale Juda nibi bi. Bi i nan naj ap gaiböp, manö kub hagnig gabim u ninbnep. ¹⁵ Pen kale yiharin manö magö gau nibö gau nibö udmim pen pen hagnig, bi hib kale ñila gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnig, u manö kub wasö; manö yiharin anibu yad ninagnabin. U manö yad wasö. Manö anibu kale ke hagnig!” a ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi polisman nipe gau hagö, manö kub hagep migang u kalip ju dam höj yan yula. ¹⁷ Kale höj amöl gi, bi Juda magum gep ram abad midmidöp u, Sosdenes, polisman gau nip ur

* **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10

udöm pak gus gıla. Gapman bî kub Galio niñjöm, manö ap hagaga.

Pol kauyañ daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rapin midöm, niñi bî Jisas manö niñ udla gau kalip, “Kölarö au midaiim,” a göm, Akwila Prisila ber miñhau aip ram miñnõñ Siria arun, a göm, Senkria daun, ñig solwara goñ au arla. Senkria gau am midöm, Pol manö klö niñjõ niñjõ nöp God niñp hagabin a göm, umagö niñpe riñka. * ¹⁹⁻²¹ Ñig magib udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol niñpe Juda magum gep ram raul miñgan u amöm, Juda niñi bî gau aip manö hag amil apil geia. Anig gö, niñi bî gau niñp hagla, “Ñin riñnap halö hon aip aui midaimön,” a gıla. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au midaiim. God yip, yau, a geinab u, hainö ado gi kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber miñhau kalip niñi bî anib gau aip Epesas gau hag löm, niñpe ñig magib udöm hada. ²² Ñig magib anibu am am Sisaria amjakö, Pol ñig magib anibu arö göm, il aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, niñi bî Jisas niñp niñ udla gau, “Kale midpim?” a göm, kalip aip manö riñnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, ñig magib kauyañ udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rapin ñin bad ap mid arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram miñnõñ Prijia gau abe gi ajöl göm, niñi bî Jisas niñp nöð

* **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24

nɪŋ udla gau, kale Jisas manö aij u nɪŋ ud pɪdön göl, a göm, kalɪp magöŋhalö hag ñɪ aij ga.

Bɪ ne Apolos manö u

²⁴ Pen bɪ Juda daun kub Aleksadria nɪbö ap, apöm Epesas mɪdeia. Hib nɪpe u Apolos. Nɪpe bɪ gasɪ aij nɪŋöm manö hag aij gep bɪ. Nɪpe God Manö adɪŋ nöd kalɪ kliñ rɪkla u nɪŋ aij ga. ²⁵ Bɪ rɪmnap nɪp Bɪ Kub Adan Arep manö rɪmnap nöp hag ñɪla. Anɪb u me, nɪpe klö yabɪl göm, Jisas nɪpe gai nɪbö apöm bɪ aigale bɪ rö mɪdeia u nɪbi bɪ gau kalɪp kabö göl nöp hag ñɪmɪdöp. Pen manö hag ñɪmɪdöp anɪbu, Jon bɪ ñɪg pak ñeb hag ñɪmɪdöp rö nöp nɪŋöm hag ñɪmɪdöp. Manö rɪmnap halö nɪŋaga. ²⁶ Pen Apolos pɪñɪŋ gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anɪbu hałowalö yabɪl hag ñɪmɪdöp. Pen ñɪn ap manö hag ñɪ mɪdeia nɪŋöm Prisila Akwila ber mɪhau nɪŋmil, nɪp ut gɪ dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö nɪŋaga magö rɪmnap hag ñɪ aij yabɪl gɪlö.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos nɪpe Akaia Propins arnɪg gö, Epesas nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau, Apolos nɪpe am kalɪp manö aij u hag ñɪnab u aij, a göm, Akaia nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp köp ap kalɪ kliñ rɪköm hagla, “Bɪ God wög gep Apolos amjakö, nɪp udmim,” a gɪla. Anɪg gɪlö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anɪbu yamö, Akaia nɪbi bɪ God kalɪp mög nɪŋöm gasɪ aij ñö, Jisas nɪp nɪŋ udla gau Apolos nɪp udla. Nɪp udlö, nɪpe pen ka kalɪp udöm, manö hagep kuö au Juda nɪbi bɪ gau aip manö hag amɪl apɪl göm, God Manö adö u hag ñɪ aij göl gɪ, “Mesaia, a gɪmim, abad mɪdpim u Jisas nöp,” a ga. Anɪg göm, hag ñɪ aij gö, nɪp manö

ap pen hagöl rö laga. Anig gö, nibi bi Jisas nip nin udla gau kalip gi ni aij gö, mid aij gila. *

19

Pol Epesas am midöm Krajs manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mideia ñin an anib au, Pol nipe am Galesia Propins gau abe, ram minöñ Prija gau abe, an au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm niña, nibi bi Jisas nip nin udla rimnap mideila. *

² Pol kalip hag niña, “Kale Jisas nip nin udpe ñin u, Ana U† halö udpe aka wasö?” ga. Hageia, hagla, “Wasö. Ana U† ap midöp, a gun, hon niñagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, il u niñon, a gi gasi niñbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagnidöp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel nibi bi gau hagö, ñig pakmidal u, nan si nan naj gipun u, niñon ginig anig gipun, a göm, niñlö me, kalip ñig pak ñimidöp. Pen Jon kalip hagnidöp, ‘Bi Kub hainö aunab u auö, nip nin udmim,’ a gimidöp. Bi hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. *

⁵ Pol anig hageia, Bi Kub Jisas nip nin udun, nibi bi nipe yabit midaiun, a göm, ñig pakla.

⁶ Kale ñig paklö niñöl gi, Pol ñimagö nipe kalip adö au lö, Ana U† kalip auö, adin manö yabit unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñila. *

⁷ Bi unbö miglan lañ rö anig gila.

* **18:27-28:** Ap 9:22 * **19:1:** 1Ko 3:6 * **19:2:** Ap 8:16

* **19:4:** Mad 3:11 * **19:6:** Ap 8:17; 10:44,46

⁸ Pol rakın mihau niğan, Juda nıbi bı magum gep ram aula gau aip, God nıbi bı udöm abad mıdeinab manö u niñ udöl, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amıl apıl gı mıdmıdöp. ⁹ Pen nıbi bı rımnap gası mıdmagö kale u gası mıdmagö kale añ gau nöp mıdeia niñöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, nıbi bı magöñhalö mıdeila añ au amöm, Bı Kub Adan Arep u manö naij hagla. Anıg haglö, Pol nıbi bı Jisas niñ udla gau kalıp nöp uł gı dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalıp manö hag ñı mıdmıdöp. ¹⁰ Pol anıg göl hag ñı mıdö, mı mıhöp inö me, Juda nıbi bı gau löm, Grik nıbi bı gau löm, Esia Propins mıdeila gau magöñhalö Jisas manö aij u niñla.

Sipa ñı niñpe gau

¹¹ God niñpe Pol aip mıdeia niñöm niñpe nan gagep rö ke yabıl rımnap gımıdöp. * ¹² Nıbi bı rımnap kale Pol agsi wañj bad niñpe gau dam, nıbi bı mıña ga gau hañ roman kalıp lılö, urak armıdal; kįjaki aiön pi nıbi bı abañ almıdöp gau kale u rö nöp höñ armıdal. *

¹³ Juda nıbi bı rımnap kuj nan gau göm, kįjaki aiön pi nan gau hag höñ yu ajmıdal. Pen hainö, Pol gaia rö niñöm, hon u rö nöp Bı Kub Jisas hib hagno, kįjaki aiön pi höñ arlañ, a göm, kįjaki aiön pi nıbi bı abañ alla gau kalıp hagla, “Jisas, Pol manö niñpe hagnıdöp bı u, hib niñpe hagabun u niñmön, höñ aru!” a gıla. ¹⁴ Pen bı God niñ nan sabe gep bı kub yabıl ap Sipa, ñı niñpe unbö mudun jıñ anıg gı mıdeila. ¹⁵ Pen mañ ap kale,

* 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15

kijaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö niñöl gi, kijaki bi aban ala u manö kale u niñöm kalip pen haga, “Yad Jisas niñbin, Pol niñ niñbin u pen kale bi an?” ö ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi kijaki aban ala u klö ke yabiñ kalip rala göm, miñu magö pak ado malo göm, waiñ kalip gau ud biññi gi yuö, kale magö nöp me ram anibu arö göm, hagape halö piññi gi arla.

¹⁷ Pen manö anibu, Juda niñbi bi abe, Grik niñbi bi abe, Epesas mideila gau magöñhalö niñöm, aninñin gö piññiñ göm, Bi Kub Jisas hib niñpe u nöp haglö adö ara. * ¹⁸ Anig gö, niñbi bi Jisas niñ niñ udla gau iru nöp ap magum göm, nan niñhön niñhön gi naiñ gila gau hag waiö lila. ¹⁹ Kuj nan gau göm, buk kalñ kññ rñk lñmñdal gau, niñbi bi rñmnap daulö, niñbi bi rñmnap gau niñ mñdlö niñöl gi, kale mab pak laulö ina. Buk nan anib gau, mani kabö magö silpa rauerp wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. ²⁰ Pen daun kub Epesas anibu anig geila me, Bi Kub manö aij u gau gau aramöm piñdöñ yabiñ ga.

Epesas niñbi bi manö hauñ gila

²¹ Pen hainö, God Ana niñpe Pol niñ gasñ ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. * ²² Anig hagöm, bi mñhau niñpe aip wög gñmñdil, Dimodi aip Erasdas aip kalip hag yuö, Masedonia Propins arlö. Niñpe pen Esia Propins rapñn ññn bad ap mideia.

* **19:17:** Ap 5:11 * **19:21:** Ap 23:11; Ro 1:13

23 Pol Epesas m+deia ñin an+bu au, Epesas n+bi b+ r+imnap uraköm, B+ Kub Adan Arep manö aij an+bu niñ udla n+bi b+ gau kal+p niñlö, mulu lugö, pen pen g+niñ rö geila. * 24 Pen b+ ap, hib n+pe Demidrias u, b+ n+pe r+imnap aip kabö silpa udöm, god piral sabe g+m+dal, hib Ademís, a g+m+dal u, ram pro kfiñ aij r+imnap g+ l+lö, n+bi b+ r+imnap apöm, rau dam löm, n+bi kub hon Ademís n+pe sabe gep ram u, a göm, sabe g+m+dal. B+ an+bu gau wög an+bu göm, mani kub yab+! udm+dal. 25 Demidrias n+pe, b+ n+pe wög g+m+dal gau abe, b+ wög kale g+m+dal an+bu rö g+m+dal b+ gau abe hagö, ap magum geila, haga, “Kale n+ñbim, hon wög añ+ an+bu gun me, mani kub yab+! udpun. 26 Pen uri b+ an+bu Pol apöm, n+bi b+ gau kal+p manö piral hagöm hagöp, ‘Ñ+magö udöm nan g+pal gau nan sabe gep wasö,’ göp. An+g hagaj+p, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, n+bi b+ iru yab+! nöp manö n+pe udpal. 27 Pol manö piral u hagö, niñ udöm, nan g+ l+no raum+dal u, hainö rauagnaböl. Pen adö an+bu nöp hagagabin. Hon ke abe, n+bi b+ Esia Propins gau magöñhalö abe, n+bi b+ ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademís u n+pe sabe g+pun. Pen n+pe arö göm, ram kub n+pe sabe g+pal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin,” a ga.

28 Demidrias an+g hagö, b+ an+bu gau niñlö, mulu kal yab+! lugö, meg m+gan dap ranöm hagla, “Ademís Epesas n+bö n+pe kub yab+! Ademís Epesas n+bö n+pe kub yab+!” a g+la. 29 An+g göl manö kub haglö arö niñöl g+, n+bi b+ daun kub

* 19:23: 2Ko 1:8

anibu magörhalö apöm, Pol bi nipe mihau ud sisi li tip gi dam manö hagep ka u ud arla. Pol bi nipe anib mihau nipe aip Masedonia Propins nibö ap midailö. Hib kalpe mihöj u, Gaias aip Arisdakas aip. * ³⁰ Pol pen, nibi bi ap magum göm, manö hageila anj au arnam, a ga u pen nibi bi Jisas nip ninj udla gau nip wasö gila. ³¹ Pen Esia Propins gapman bi kub rimnap, Pol nip bi ninjeb nipe u me, nip manö yuöm hagla, “Nibi bi manö hagep ka au ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,” gila.

³² Pen nibi bi iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yabit nöp hagla. Nibi bi iru nöp kale manö il midöp ninjun hagabun u, a göm, ninjagla; hałowalö nöp hagla. ³³ Pen bi Juda rimnap, bi hon Aleksada kalip hag aij ginab, a göm, nip nibi bi amgö ilö au yuöm, nibi bi rimnap manö adö rimnap anig anig hagnim, a göm, wiñ al hagaila pen nipe manö hagnig göm, kale manö hagagmim a göm, ñimagö ud mlic gi ña. ³⁴ Aleksada ñimagö ud mlic gi ñö ninjöl gi, nibi bi gau ninjla, nipe Juda nibö bi ap, ninjom maj migan dap ranöm, manö adö añi nöp wiñ kub al hagöm hagla, “Ademis Epesas nibö nipe kub yabit! Ademis Epesas nibö nipe kub yabit!” a göm, manö adö añi anibu nöp seg wiñ mlö padö yabit al hag mideila.

³⁵ Kale du aua nöp anig wiñ al hag midö midö, hainö bi daun gapman wög göm, kali kliñ rikap bi kub kale u uraköm, kalip haga, “Agamij midaiim!” a ga. Anig hagö hagö, agamij midlö

* **19:29:** Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

n+ñöl g+ n+pe haga, “Epesas n+bi b+. Ram m+nöñ hon i, god kub Ademís kabö ana n+pe kumi kabö lañ n+bö ju aua u udun, ram g+ l+ aij gun, sabe g+pun u, b+ an n+ñagöp, a g+mim, manö hauñ gabim? ³⁶ Manö an+bu, n+bi b+ gau magöñhalö hadö n+ñbal. An+ b u, kale agam+ñ m+dmim dui gagmim. ³⁷ Pen b+ daubim m+hai i, god hon Ademís n+p hag jumil, ram sabe g+pun gau nan r+mnap si udagpil u pen kal+p aui daubim. ³⁸ An+ b u, Demidrias aka b+ n+pe r+mnap b+ ap n+p manö kub hagn+g g+ñaböl u, b+ kub manö ud as+kep b+ gau m+dpal gau amöm manö haglö, kale manö kub an+bu n+ñaböl. ³⁹ Pen manö m+ñör r+mnap m+dain+m u, gapman b+ manö ud as+kep n+ñ m+deinaböl amgö ilö kale au hagpe n+ñöl. ⁴⁰ Hon m+ñi aui ap magum gun, manö p+g gabun u, manö iñ ap m+idö hagagabun. Gapman b+ kub yab+ñ ap, ‘N+hön g+n+g ap magum g+mim an+g gabim,’ a gö, pen manö ap hagn rö lagöp,” a ga. ⁴¹ N+pe an+g hagöm, n+bi b+ gau kal+p hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen n+bi b+ gau manö pi p+g hag m+id arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p w+ñ alö, aueila, kale gas+ halö m+idöm Jisas n+p n+ñ ud p+dön göl g+ m+deilañ a göm, n+pe manö r+mnap hag ñ+ aij göm, “Kale au m+daiim,” a göm, kal+p arö göm Masedonia Propins ara. ² Amöm, an+ b gau g+ ajöl göm, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla an+ b gau, kale gas+ halö m+idöm

Jisas n+p n+ŋ ud p+idōŋ göl g+ m+ideilaŋ a göm, n+pe manö r+imnap hag ñ+ aij g+ damöm, Akaia Propins amjaka. ³ Akaia amjaköm, rak+ŋ m+ihau n+gaŋ an+ib gau m+idöm, ñ+ig mag+ib udem Siria Propins arnam a ga u pen n+pe manö ap n+ŋa, Juda kai n+p al pak l+n+ig geila. Manö an+bu n+ŋöm me haga, “İl adö nöp ado g+ Masedonia ar+ŋ,” a ga. ⁴ Pen Pol n+pe aip ajeila b+ gau me: Piras ñ+ n+pe Sopada daun kub Beria n+ibö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika n+ibö m+ihau u; Gaias daun kub Debi n+ibö u; Dijikas aip D+ropimas aip Esia Propins n+ibö m+ihau u; Dimodi u. ⁵ B+ an+ib gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, han+p abad m+ideila. ⁶ Pen ñ+ŋ kub Bred Y+ Halö Ñ+ŋagep ñ+ŋ u m+idno, ap arö n+ŋöl g+, ñ+ig mag+ib udun, ñ+ŋ unbö mam+id u aŋ hanun, Droas amun, b+ nöd arla gau aip am seg m+idun ñ+ŋ unbö mudun j+ŋ an+ib gau m+idaino.

Pol ñ+ uma ap n+p gö, kauyaŋ uraka

⁷⁻⁸ Wik aŋ+ ap Droas m+idaino an+bu, wañ+gn+ibö yaŋ ñ+ŋ u, bred ud jö g+ ñ+ŋŋ+ig gun, ram raul m+igan adö laŋ am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö n+ŋöl gun, n+ŋ m+idaino. An+ig göl n+ŋ m+idno m+idno, s+ibön gö, hapö m+taŋ iru nöp lau ado au laŋ lun, Pol manö hageia u n+ŋ m+idaino. ⁹ Pen b+ praj ap wido adö u as+köm, Pol manö hagaia u n+ŋ m+ideia. Hib n+pe u Yudikas. N+pe an+ig g+ n+ŋ m+id m+idö, hon kal yab+ı auö me, amgö juju g+ g+ böŋ nöp ram adö yab+ı laŋ n+ibö g+ dam m+nöŋ au yaŋ paka. An+ig gö, kale am au yaŋ ud n+ŋla, böŋ nöp hadö umöl m+ideia. ¹⁰ Pol n+pe pen au yaŋ amöm, ñ+ an+bu n+p nab nab l+ udöm,

haga, “Gası iru niŋagmim; niŋe kamıŋ mıdöp,” a ga. ¹¹ Anıg hagöm, kauyaŋ ram raul adö laŋ amöm, bred rımnap ud jö göm, jım ñöl ñıŋöm, Pol kauyaŋ manö hag mıdö mıdö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen bı praj ap lug paköm uma u niŋ kamıŋ ram damöm miñ miñ yabıl gıla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

¹³ Pol hanıŋp haga, “Kale ñıg magıb udmim, daun kub Asos am mıdaimim; pen yad ıl adö apem, daun kub anıbu ñıg magıb seg udun ram mınöŋ Midilini arun,” a ga. Anıg hagö, hon ñıg magıb udun, Asos arno. ¹⁴ Asos amun, Pol niŋp udun, ram mınöŋ Midilini arno. ¹⁵⁻¹⁶ Ruö Midilini arö gun, ram mınöŋ ñıg rıb gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram mınöŋ ñıg rıb gus ga airan Semos amjakun, Pol niŋe gası ap niŋa, Epesas amun, hain nöŋ gı ajöl gun, Pedikos ñın u Jerusalem niŋagun rö löp, a gı gası niŋa. Anıb u me, hon Epesas lau hil gun, böŋ nöŋ daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas niŋi bı kalıŋp haga, “Yad böŋ nöŋ arabin,” a ga

¹⁷ Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, niŋi bı Jisas niŋ u dla gau kalıŋp abad mıdmıdal bı gau kalıŋp haga, “Yad mıdpin i auim,” a ga. * ¹⁸ Anıg hagö, bı anıb gau aueila, kalıŋp haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip mıdem, mıd damem, niŋön niŋön gımıdin u niŋbim. ¹⁹ Hib yad udnö adö araga. Bı Kub niŋp wög u gıno niŋöl gı, Juda niŋi bı yıŋp gı naiŋ gun

* **20:17:** Ap 18:21

a gilö niᅇöl gi, miᅇöᅇ göl gi manö hag ñinö ara. ²⁰ Kale niᅇbim, yad Jisas manö aij niᅇpe ap arö gagnö, pen magum giᅇim ka gau abe, ram kale gau abe amem, niᅇhön manö kalöp gi ñinab u magöᅇhalö haᅇöwaᅇö hag ñinö ara. ²¹ Kale Juda niᅇbi bi gau löm, Grik niᅇbi bi gau löm, manö klö hagem, hag ñi aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij giᅇim u, niᅇhön giᅇniᅇ anᅇgi giᅇpun, a giᅇmim, arö giᅇmim, God hagöᅇ manö u udmim, Bi Kub hon Jisas niᅇp niᅇu udmim,’ a giᅇnö.

²² “Pen miᅇni niᅇnim! God Ana yiᅇp nagi rö löm, dam Jerusalem ud arab u, yiᅇp niᅇhön rö giᅇnab u niᅇagpin. ²³ Pen yad niᅇbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana Uᅇ niᅇpe yiᅇp pör hagöᅇ, ‘Ne Jerusalem arnabön, nöᅇp nagi lilo, uᅇham miᅇdeinabön,’ a göᅇ. * ²⁴ Pen u manö miᅇdagöᅇ. Yad ke nöᅇp miᅇd aij giᅇnam, a gem, gasi u niᅇagpin. Yiᅇp paknaböl, a gem, piᅇñiᅇ gagpin, wasö. Bi Kub Jisas, wög yiᅇp haga u nöᅇp gasi niᅇnem, God hanᅇp möᅇ niᅇjöm udöᅇp manö aij u, hag ñöl gi nöᅇp miᅇdeinabin. Yad gasi añi anᅇbu nöᅇp niᅇnem, amem, adan anᅇbu böᅇj nöᅇp arnabin. *

²⁵ “Pen yad niᅇbin, kale niᅇbi bi gau gai magöᅇhalö, God niᅇbi bi udöm abad miᅇdeinab manö anᅇbu hagnö niᅇbim gau, yiᅇp kauyaᅇ niᅇagnabim, wasö. ²⁶ Miᅇni arniᅇgi gem me, kalöp waiö hagabin, niᅇbi bi an an God manö aij u niᅇu udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö. ²⁷ Yad God nan niᅇhön niᅇhön giᅇniᅇgi gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöᅇhalö yabiᅇ kalöp hag ñiᅇbin. ²⁸ Kale ke niᅇu aij giᅇmim, niᅇbi

* **20:23:** Ap 9:16; 21:11 * **20:24:** Ap 21:13; 2Di 4:7

bɪ Ana U† nɪpe hagö abad mɪdpim gau abe nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim. Bɪ kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad mɪd aij gɪpal rö, kale u rö nöp, God nɪbi bɪ nɪpe, hagape nɪpe ke rau adog uda nɪbi bɪ anɪb gau me, kalɪp abad mɪd aij gɪmim midaimim. * ²⁹ Yad nɪŋbin, yad arnö, kain hauł gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau rɪmnap hau ñɪŋnaböl. * ³⁰ Pen nɪbi bɪ aŋ kale au mɪdpal rɪmnap u rö nöp, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udpal gau kalɪp †ɪp gɪ ud arno, kale hon aip arun, a göm, kalɪp manö piral hagnaböl. ³¹ Pen yad mɪ mɪhau nɪgaŋ, ram mɪnöh kale Epesas mɪdem, sɪdö aŋ, sɪbön yaŋ, kalöp mög gö, mɪtöh göl gem, kalöp magöhhalö aŋi aŋi hag ñɪ aij gɪnö. Manö hag ñɪnö anɪbu hauł gagmim; nɪŋ aij gɪ mɪdaimim. *

³² “Yad kalöp God ñɪmagö adö u lem, manö aij nɪpe u, nɪpe nɪbi bɪ mög nɪŋöb manö aij anɪbu adö u lem, arabin. God kalöp aip mɪdeinab. God manö aij nɪpe u nɪŋ udeinabim u, nɪpe gö, kale Jisas nɪp nɪŋ ud pɪdöh gɪmim nɪbi bɪ nɪpe ke mɪdmim, nan aij aij nɪbi bɪ nɪpe ñɪnɪg gab u udnabim. ³³ Yad kale aip mɪdainö ñɪn u, nɪbi bɪ rɪmnap mani gol, mani silpa, wałɪj nan kale gau asɪb hagagnö. * ³⁴ Kale nɪŋbim, ñɪmagö yad u ke nöp wög gem, bɪ yad aip ajmɪdun gau aip nan magö ñɪŋun wałɪj rau yɪmun mɪdmɪdun. *

³⁵ Pen yad gɪpin anɪbu rö, kale u rö nöp gɪmim, nɪbi bɪ mög gep rö gau kalɪp ud aij gɪmim gɪ

* **20:28:** 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29:** Mad 7:15; Jon 10:12

* **20:31:** 1De 2:11 * **20:33:** 1Ko 9:11-12 * **20:34:** Ap 18:3;

1De 2:9

ñimim. Bì Kub hon Jisas nìpe ke manö haga u niñ midaimim. Nìpe haga, ‘Bì rimnap kalöp nan ñinaböl u, kalöp aij gïnab; pen kale nìbi bì rimnap kalöp nan ñinabim u, kalöp aij yabił gïnab,’ a ga,” a ga.

³⁶ Pol manö anibu hag pis göm, Epesas nìbi bì Jisas niñ udla gau kalöp abad midmidal bì gau aip kugom yimöm, God nìp sabe ga. ³⁷ Pol sabe gö niñöl gi, kale mitöñ göm, nìp am ud wabi göm, mulu rö ñinjom bom halula. ³⁸ Hainö mulu adin yad u niñagnabim, a ga, manö u nöp niñöm, kale mög yabił niñöm, mitöñ gila. Anig göl göm, Pol nìp an an li dam ñig magib migan u yula.

21

Pol ñig magib udöm Jerusalem arnig ara

¹ Pen hon Epesas nìbi bì gau kalöp, au midaiim, a gun, ñig magib udun, hadno. Yigön u ap aij gö, yijig göl nöp am am, ram minöñ ñig rib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram minöñ ñig rib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno.

² Daun kub Padara amun niñno, ñig magib ap ram minöñ Pönisia arnig geia. Anib u, hon ñig magib anibu udun hadno. ³ Am am, ram minöñ ñig rib gus ga airan Saipras ñimagö sidagö lau adö midö niñöl gi, am am, ram minöñ Siria söl apun me, nan kago gau ud yunig am daun kub Daia pidöñ gino. ⁴ Daia am pidöñ gun, am nìbi bì Jisas nìp niñ udla gau kalöp ulhai niñun, kalöp aip wik añi ap midaino. Pen God Ana nìpe kalöp gasi ñö, kale Pol nìp hagla, “Jerusalem arnig gabön

u, aragmön,” a gila. * ⁵ Pen arnig gino magö u, nibi bi Jisas nip niη udla anib gau, nibi bi, ni pai kale gau magöηhalö hanip dam daun kub anib höη adö ñig goł au amun, kalip aip kugom yimun, God nip sabe gino. ⁶ Pen hon, “Kale au midaiim,” a gino, kale pen, “Kale gau arim,” a gilö, hon am ñig magib u raul migan u arno niηöl gi, kale ado gi ram kale arla.

Agabas, Pol nip anig anig ginaböl, a ga

⁷ Pen hon ñig magib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais pidöη gino. Pidöη gun, nibi bi Jisas nip niη udla gau kalip, “Kale midpim?” a gun, ñin bad ap kalip aip an anib au midaino. ⁸ Ruö u kalip arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. Nipe Jisas manö aij hag ni ajep bi ap. Nipe me, nöd Jerusalem midöm, bi unbö kagoł jij u aip nan magö nime limidöp. * ⁹ Pen bi Pilip anibu, pai nipe mihau mihau, Jisas manö aij u hag ñimidal. Pai anib gau kale bi udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip midaino ñin an anib au, bi God manö hagep Agabas ram minöη Judia nibö aua. * ¹¹ Agabas apöm, Pol dip nagı nipe u udöm, ñimagö ma nipe ke nagı löm haga, “Ana Uł hagöp, ‘Bi dip nagı nap nibö anibi, Juda kai Jerusalem au nip nagı löm, dam Juda nibi bi wasö gau kalip ñinaböl,’ a göp,” a ga. *

¹² Hon magöηhalö manö anibu niηun, Pol nip neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a gino.

* **21:4:** Ap 20:23 * **21:8:** Ap 6:5; 8:40 * **21:10:** Ap 11:28

* **21:11:** Ap 20:23; 21:33

¹³ Hagaino, Pol pen pe haga, “Yip nihön ginig mög gö mitöñ gipe, midmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘Bi Kub yad Jisas,’ a ginabin. Kale manö u niñlö, mulu lugö, yip nagit linig geinaböl aka böñ nöp al pak linig geinaböl u, piñin gagnabin. Hatöwatö am hagnabin,” a ga. *
¹⁴ Pen hon Pol nip anig git hag wasö niñun, arö gun, hagno, “Bi Kub nipe ke niñöb rö ginab,” a gino.

Jerusalem nibi bi Pol nip hag jula

¹⁵ Pen hon anig göl Sisaria midun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau git jin git lun, hadno.

¹⁶ Nibi bi Jisas nip niñ udla Sisaria nibö rimnap aip Jerusalem arno. Kale hanip dam Neson ram u lilö, aip hanno. Bi Neson anibu Saipras nibö. Nipe Jisas nip nöd nöp niñ uda.

¹⁷ Jerusalem amjakno, nibi bi Jisas nip niñ udla gau magöñhalö hanip niñlö aij ga. ¹⁸ Rol Pol hon aip Jems nip manö hagnig arno. Jerusalem nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip abad midmidal bi gau magöñhalö ap magum göm mideila. ¹⁹ Pen hon amjakun, Pol kalip, “Kale midpim?” a göm, God nip abad midö niñöl git, ram minöñ gau gau ajöm, Juda nibi bi wasö gau nan nihön nihön ga u magöñhalö, bi anib gau kalip aiud anibu haga. * ²⁰ Pol anig göl aiud anibu hageia niñöm, God nip aij a göm, Pol nip hagla, “Mam. Ne niñban, Juda nibi bi iru nibanö Jisas nip niñ udpal u pen klö yabit göm hagpal, ‘Hon Juda nibi bi midpun. Anib u, Juda lo adö u nöp gun,’ a

* **21:13:** Ap 20:24 * **21:19:** Ap 15:12

gipal. * 21 Pen Juda nibi bi gau rimnap Jerusalem i apöm hagpal, 'Pol nipe, Mosıs hadame nöp lo manö kalı kliš rıka u arö göm, hon Juda kai gıpun adö u arö göm, Juda nibi bi ju am Juda nibi bi wasö ram minöŋ aŋ gau midpal kalıp hagöp, "Nı kale gau hañ rıb gı dö gagmim, Juda kai gıpal rö gagmim," a göp, ' a gıpal. 22 Ne uri Jerusalem i auban, manö anıbu gau gau arö niŋnaböl. Anıb u, hon aige gun a gun, manö anıbu hag amıl apıl gıno. 23 Manö hag amıl apıl gun, manö adö añı hag lıno u uri nöp hageinabun, ne niŋmön, hain gımön. Bi hon i bi mıhau mıhau, manö klö niŋö niŋö God nıp hagabun, a gıpal. 24 Anıg gıpal rö, God nıp nan pak sabe gı ñınıg gaböl. Anıb u, ne am ñın rimnap kalıp aip midmön, nan niŋön niŋön göm God amgö ilö uı middeinaböl u, gı aij gımön, nan God nıp sabe gı ñınaböl gau ne rau ñımön, kalıp gı ñımön me, hainö nabıc umagö kale u rıknaböl. Anıg geinabön u me, nibi bi gau magöŋhalö niŋnaböl, nöp manö hagla anıbu pıral hagla. Kale niŋnaböl, ne Juda nibö u me, hon Juda kai gımidun rö nöp gımidan. * 25 Pen Juda nibi bi wasö Jıas nıp niŋ udla gau kalıp köp kalı kliš rık ñun hagno, 'Nibi bi rimnap nan yiŋarıŋ pıral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale niŋagmim. Wal kaj nan gau hagape niŋagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gılö umainım u, niŋagmim. Nibi si bi si gagmim, ' a gun, köp kalı kliš rıkpun," a gıla. *

26 Anıg hageila, Pol manö kalıp u udöm, ruö

* 21:20: Ap 15:1,5 * 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18 * 21:25: Ap 15:29

bi mihau mihau nan sabe gi ñinig gila bi anib gau aip, kale nan nihon nihon gom God amgo ilo ut mideinabol u, gi aij gom, God sabe gep ram u arla. Amom, Pol bi abad mideila gau kalip haga, “Hon ñin unbö kagol jin u midun, ñin mudun jin u God nip nan rimnap ke ke dapun, nip sabe gi ñinabun,” a ga. *

Juda nibi bi Pol nip ud sisi lila

²⁷ Pol anig hagom, kale nan nihon nihon gom, God amgo ilo ut mideinabol u, gi damom, mudun jin ñin u sol go ninol gi, Juda nibi bi Esia Propins midom aula rimnap ninla, Pol God sabe gep ram raul u mideia. Nipe mideia au ninom, nibi bi mideila gau manö haglö, kale kal juom Pol nip ud sisi lila. ²⁸ Pol nip ud sisi lom, wñ kub alom hagla, “Nibi bi Isrel gai. Bi anibi nipe ram minonj ke gau gau magonhalö ajom, nibi bi gau kalip manö piral hagom, hon Isrel nibi bi abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö anibu nöp, uri nipe Juda nibi bi wasö gau God sabe gep ram raul migan au aragep gau, kalip hatowalö ut gi dauub. Anib u, nipe ram ut anibi gi naj göp,” a gila. ²⁹ Kale manö hagla anibu, gasi kale ke nöp ninom piral hagla. Pol yharin Dïropimas aip God sabe gep ram sol gau ajailö ninol gom, gasi kale ke ninom hagla, “Pol bi ne Dïropimas Epesas nibö u aip God sabe gep ram raul migan u arbil,” a gila. *

³⁰ Pen kale anig haglö, manö anibu nibi bi gau magonhalö ninom, ke nibö ke nibö apom Pol nip

* **21:26:** 1Ko 9:20 * **21:29:** Ap 20:4

ud t+p gi dam God sabe gep ram höŋ yaŋ yulö niŋöl gi, adiŋ ajöŋ gi ñla. ³¹⁻³² Nibi bi iru yabił manö hauł kub hagöl göm, kal ju Pol n+p böŋ nöp al pak linig geila. Pen geila manö anibu Rom ami bi kub yabił mideia au arö, nipe ami bi abad midmidal bi kub nipe rimnap udöm, ami bi rimnap udöm, lel am nibi bi magum gi mideila au amjakla niŋöm Pol n+p pak ado malo geila u arö gila.

³³ Ami bi kub anibu apöm, Pol n+p ud sisi löm, bi nipe gau kal+p haga, “Kale n+p sen mihöp limim,” a ga. Hagö, haga rö gila. Pen nipe bi nöd mideila gau kal+p hag niŋa, “Nipe nan nihöŋ gaj+p n+p anig gabim?” ö ga. ³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pig kub yabił gila. Anig gilö, ami bi kub u manö it ap niŋagöm, bi nipe gau kal+p haga, “N+p dam ram kub pidöŋ kale ud arim,” a ga. ³⁵ Hagö, ami bi kale Pol n+p dam ajöŋ it goł au amjaklö niŋöl göm, nibi bi iru yabił nöp se göl amöl göm Pol n+p siličköm, ud pakun, a göm, pen pen gi yueila niŋöm bi ami bi rimnap Pol n+p ud ka göm, ram raul kale ud arla. ³⁶ Pen nibi bi gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “N+p böŋ nöp al pak lim!” a gila. *

³⁷ Pen ami bi gau Pol n+p dam ram raul miŋan yaŋ arnig gilö niŋöl gi, Pol ami bi kub yabił u n+p haga, “Manö yad nöp ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bi kub yabił u haga, “Yad niŋbin ne Grik manö niŋban. ³⁸ Yad gasi niŋbin e, ne me, bi au Ijip nibö bi pen pen gipal po dausan (4,000) nöp udöm, dam ram minöŋ kabö nöp midöp an

* **21:36:** Luk 23:18

gau pi göl m+deila, b+ u nöp, a g+ n+ñbin. Pen ne Grik manö n+ñban u me, ne b+ an+bu wasö,” ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad b+ Juda ap. Yip yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib m+idöp. Pen yip yau, a g+mön, yad n+bi b+ gai i kalip manö ap hag ñ+n+am,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami b+ kub u yau, a gö, Pol kabö ubiñ ran arep adö u abö g+ m+idöm, ñ+n m+i+c gö, n+bi b+ gau manö arö g+lö n+ñöl g+, Juda n+bi b+ hagm+dal manö u löm, kalip manö haga.

22

¹ Pol n+pe Juda n+bi b+ hagm+dal manö u löm, haga, “Bapi mam b+. Manö kalöp hagn+g gabin u n+ñ m+daim,” a ga.

² An+g hageia, n+pe Juda n+bi b+ hagm+dal manö yöl haga rö n+ñöm, manö manö gagöm, agam+i yab+ñ nöp m+deila. ³ Kale agam+i m+dlö n+ñöl g+, Pol kalip haga, “Yad Juda n+bö u pen yip yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag ñeb b+ Gameliel aip m+dem, kub g+no u me, apis bac b+ lo manö n+hön n+hön hagla u magörñhalö yip hag ñö, n+ñbin. An+b u, kale God n+ip ud aij gun, a g+mim, k+iñ aij nöp g+ipim rö, yad u rö nöp g+m+din. * ⁴ N+bi b+ Jisas Adan an+bu arla gau kalip g+ naj yab+ñ g+m+din. Kalip al pak l+n, a gem, n+bi abe b+ abe kalip hañöwañö nag+ lem, dam nag+ l+m+din. Pen r+mnap g+ naj g+ dam pak l+no, böñ nöp umm+dal. * ⁵ G+m+din an+bu, God n+ip nan sabe gep b+ kub yab+ñ u abe, b+ manö

* **21:38:** Ap 5:36-37 * **22:3:** Ap 5:34 * **22:4:** Ap 8:3

ud asikep Kansol miðpal bi kub gau abe, kalip hag niñbe, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; niñö hagöp, a giñaböl. Niñ ap yad Damaskas arniñ gainö, bi kub anib gau yip köp rimnap nimam bi kale Damaskas mideila gau kali kiiñ rik ñila. Köp anibu kali kiiñ riköm hagla, ‘Pol nip abad midaimim. Damaskas niñbi bi Jisas nip niñ udpal gau kalip nagi löm, dam Jerusalem i daunim,’ a gila. Yad köp anibu udem, kalip nagi li Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas nip niñ uda, aiud u haga

⁶ “Pen yad köp anib gau udem, bi rimnap aip am am sidö an aulik magö u, Damaskas sösöl giñno niñöl gi, adin mailö kub unbö ke kumi kabö adö lan niñbö ap lugöm yip niña. ⁷ Anig gö, yad ap lug miñon yan paknö niñöl göm, manö ap yip haga, ‘Sol, Sol, yip niñhön giñig giñmön pör gi naj gabön?’ ö ga.

⁸ “Hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub! Ne ban?’ ö giñö.

“Hagainö, haga, ‘Yad bi Jisas Nasared niñbö; yip pör gi naj gabön u nöp hagabin,’ a ga. ⁹ Bi yad aip araino gau, mailö kub u niñla u pen manö magö yip haga u apdi niñagla.

¹⁰ “Yad pen hagnö, ‘Bi Kub. Niñhön giñnam?’ ö giñö.

“Hagainö, yip haga, ‘Ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm, niñhön niñhön giñabön u nöp hagnab,’ a ga. ¹¹ Mailö anibu mailö kub yabli göm, amgö yip u böñ nöp we ga. Anig gö, bi yad aip araino gau, yip niñmagö kid u udöm, ul gi Damaskas arno.

12 “Pen daun kub anibu bi ap mideia. Hib nipe u Ananias. Nipe lo hon u niη aij göm, hagöp hagöp rö nöp gimidöp. B+ anibu nöp, Juda nibi bi Damaskas mideila gau magöηhalö hagla, ‘U bi aij yabi, a gila. 13 Pen nipe yad midainö söl au apöm yip haga, ‘Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ñil nöη,’ a ga. Anig hagö niηöl gi, adin amgö yad we ga u böη nöp kamiη lö, ñil niηem nip niηnö.

14 “Anig gö, Ananias yip haga, ‘God apis bac bi hon sabe gimidal God u nöp, nöp uda. Udöm, nipe nan niηön niηön ginig gabin a ginab u nöp yamö niηnabön. Nipe gasi niηöb, ne Bi Kamiη Aij nipe u waiö niηmön, manö maj migän nipe ke hagainim manö u ne ke waiö niηnabön.

15 God wög gi ñeb bi midmön, nöp niηön niηön gajip amgö niηban u, manö niηön niηön hagajip apdi niηban u, nibi bi gau magöηhalö kalip hag ñinabön. 16 Anib u, abad midagaimön. Urakmön, God nip sabe gimön, ñig pakeinabön, nipe nan si nan naij gipan gac u lik gi ke yunab,’ a ga.

“Juda nibi bi wasö gau kalip manö aij yad u hag ñimön,” a ga

17 “Anig hagö, haga rö nöp ginö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God nip sabe gi midem, naböη niηnö. 18 Naböη niηem, yad Bi Kub niηnö niηöl göm, nipe yip haga, ‘Yiηid Jerusalem arö gimön, ram minöη ke gau armön. Nibi bi gai i manö aij yad hageinabön u niηagnaböl,’ a ga. *

19 “Anig hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub. Kale ke yip niηbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem,

* 22:18: Ap 9:29-30

nibi bi nöp niŋ udla gau kalip nagı lem, miñu magö nöp pakmıdin. * 20 Pen ñin ap bi manö aij ne hagep Sidipen niŋ kabö ju pak lılo niŋöl gem, yad bi niŋ pak leila gau waŋij kale ud ju lıla gau abad mıdem, paj hagnö,' a gınö. *

21 “Anig hagainö, Bi Kub yip haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda nibi bi wasö mlö gau mıdpal gau arnabön,’ a ga.” a ga. *

Ami bi kub u Pol niŋ abad mıdeia

22 Juda nibi bi Pol manö hageia u niŋ mıdamöm, Juda nibi bi wasö manö u nöp hagajip u niŋöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yabiŋ hagöm hagla, “Niŋ ud al pak lim! Bi unbö rö kamıŋ mıdagnım,” a gıla.

23 Manö kub anig hagöl gi, waŋij kale rımnap ud ju löm, haŋıŋ gau fıhu udlö, fıhu udlö, haŋıŋ ap rana. 24 Anig geila, ami bi kub yabiŋ u, bi niŋpe rımnap kalip haga, “Niŋ dam ram raul mıgan dammim, pakaimim, nibi bi gai i niñön gıniŋ niŋ manö kub hagaböl iŋ u kalöp hag ñinım,” a ga. 25 Anig hagö, niŋ pakniŋ damöm, nagı adık lıla. Pen Pol niŋpe ami bi kub sölanıbu au urak mıdeia u niŋ haga, “Hon Rom nibi bi lo ap anig göl mıdagöp. Bi Rom niñbö kabö göl gau yıharıŋ pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud asıköm, gınaböl,” a ga. *

26 Pol anig hagö, ami bi kub anıbu am bi kub yabiŋ u niŋ haga, “Ne niñön gıniŋ gabön? Bi anıbu niŋpe bi Rom niñbö rö,” a ga.

* 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15

* 22:25: Ap 16:37

27 Anig hageia, ami bi kub yabit u apom, Pol nip haga, “Ne ninjo bi Rom nibo ro aka? Yip hagö, ninjin,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Ninjo, yad bi Rom nibo ro,” a ga.

28 Hageia, ami bi kub yabit u haga, “Yad mani kub yabit u yuem me, Rom bi midpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yip Rom nibo ro yag daula u me, yad bi Rom nibo ro midpin,” a ga.

29 Pol anig hageia, bi nip nagit lila gau pinin gila. Ami bi kub yabit u, “Bi i Rom nibo ro u pen nip nagit labin,” a göm, u ro nop pinin ga. *

30 Ruö pen ami bi kub yabit u, Juda kai Pol nip manö nihön hagabol u nin aij gin, a göm, God nan sabe gep bi kub gau abe, Juda kansol bi gau magorhalö abe, auim a gö, ap magum gilö ninöl gi, Pol nip am hubik gi dapom, mideila an au la.

23

Pol Juda Kansol kub bi gau kalip manö haga

1 Pol nipe Juda Kansol kub bi anib gau kalip nin ij halö löm haga, “Mam bi. Yad God hagöp ro por gipin u me, gasi mlö ninöl gem midagpin,” a ga.

2 Pol anig hageia, Ananias, bi God nip nan sabe gep bi kub yabit u, bi sol au mideila gau kalip haga, “Maj han nip pakmim,” a ga. *

3 Anig hageia, Pol Ananias nip haga, “Ne mulu sigi lauöl midpan. Nibi bi gau nop ninlö, bi aij ro midpan u pen gasi magö ne ninban u naj yabit göp. Anig hagpan anibu, God nop pen pe paknab.

* 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23

Hon Juda gipun rö niñmön, yip manö kub hagpan u pen Juda gipun adö u arö gimön, ‘Nip halöwaö pakim,’ a gipan,” a ga. *

⁴ Pol anig hageia, bi söl au mideila anib gau hagla, “God nip nan sabe gep bi kub yabit u nip hag juabön aka?” gila.

⁵ Hageila, Pol pen pe haga, “Mam bi. Nipe God nip nan sabe gep bi kub yabit hagöp a gem niñagpin. God Manö u kali klin riköm hagla, ‘Bi kub kale gau kalip hag juagmim, wasö,’ gila,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol nipe niña, bi Kansol kub mideila anib gau rimnap Sadyusi nibi bi niñla rö niñla, rimnap Perisi nibi bi niñla rö niñla. Bi Sadyusi gau gasi kale u niñöm hagnidäl, “Ejol gau midagpal. Ana midagöp. Nibi bi gau umöm, böñ nöp umöm, urakagnaböl,” a gimidäl. Pen bi Perisi gau unbö gasi niñagmidäl. Gasi kale u niñöm hagnidäl, “Ejol gau midpal. Ana midöp. Nibi bi gau umöm, böñ nöp umöm wasö, uraknaböl,” a gimidäl. Pol nipe yam ke ke mideila anibu niñöm, manö kub hagnöm, haga, “Mam bi. Bac bi yad gau magöñhalö Perisi nibö; yad u rö nöp Perisi nibö nöp. Yad nibi bi umöm uraknaböl manö hagnö u me, yip pen manö kub hagaböl,” a ga. Anig hageia, bi Sadyusi Kansol kub gau asik ke ke löm, bi Perisi Kansol kub gau asik ke ke löm, manö pen pen hagla. * ⁹ Manö pen pen hagnöm, manö blatö göm, manö hau gila. Hageila, Perisi kai bi lo hag ñeb bi kale rimnap uraköm, manö

* **23:3:** Mad 23:27 * **23:5:** Eks 22:28 * **23:6-8:** Mad 22:23;
Ap 26:5

pen pen hagöm, hagla, “Bî i nan naij ap göp, a gun, hagagabun. Nîpe Damaskas areia ñîñ u, ana ap aka ejol ap nîp hagö nîña rö löp; hon nîñagpun,” a gîla. ¹⁰ Anîg hagöm, pen pen hag ud areila nîñöm, ami bî kub yabîl u nîñöm, mîdö mîdö anîg hag damöm Pol nîp ud gî dö gî adîñ adîñ löl rö löp, a göm, ami bî nîpe gau kalîp hagö, Pol nîp ut gî dam ram kub raul kale dap lîla.

¹¹ Pen ñîñ anîbu sîb an yaj Bî Kub apöm Pol mîdeia söl au urak mîdöm haga, “Gasî halö mîdaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön,” a ga. *

Pol nîp al pak lîñabun, a gîla

¹²⁻¹³ Ruö pen Juda bî ñîñjuöl mîhöp rö ap magum göm, manö hag adö añî löm hagla, “Hon Pol nîp böñ nöp al pak lîñabun. Nîp al pak lagpun magö i, nan ñîñagun, ñîg ñîñagnabun!” a gîla. ¹⁴ Anîg hagöm, am God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, kalîp hagla, “Hon manö klö manö nîñö nîñö God nîp hagpun. Nan magö ñîñagnabun; Pol nîp böñ nöp al pak lun me, hainö nan ñîñabun. ¹⁵ Anîb u, kale abe Juda Kansol kub bî gau abe, Rom ami bî kub yabîl u nîp manö yumim, pîral hagemim, ‘Pol nîp ut gî i daube, nîp manö rîmnap halö hag nîñ aij gun!’ a gîmim. Kale pîral anîg hageinabim, hon utîñîñ lî mîdun, i auö nîñöl gun, nîp böñ nöp al pak lîñabun,” a gîla. *

* **23:11:** Ap 27:24; 28:16,23 * **23:15:** Ap 25:3

16 Pen Pol pi yin nipe u, Pol nip paknig gila manö anibu ninjom, nibap Pol nip dam lila ram u amöm, nip hag ña.

17 Hag ñö, Pol ninjom, ami bi kalip abad mideia bi ap wiñ alö, aueia, nip haga, “Bi praj i manö nipe ap midöp. Nip ut gi ami bi kub yabit midöp u arö, manö anibu hagan,” a ga. 18 Pol hagö, ami bi anibu pi yin nipe anibu nip ut gi ami bi kub yabit mideia u ammil, haga, “Bi nagiman Pol u hagöp, ‘Bi praj i manö ap midöp ninjom nip ut gi dam ami bi kub yabit midöp u arö, manö anibu hagan,’ a gajip, nip ut gi dauabin i,” a ga.

19 Anig hagö, ami bi kub yabit u, nibi bi rimnap ninjaböl, a göm, ñi anibu nip ñimagö kid u udöm, ut gi ke ke goł gau amöm, haga, “Yip manö hagnig gabön u hag,” a ga.

20 Hageia, ñi praj anibu haga, “Juda bi gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol nip dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö rimnap halö hag nin aij gun,’ a ginaböl. 21 Anib u, manö kale hagaiöl u ninagmön, wasö. Bi kale ñinjuöl mihöp rö Pol nip al pak lun nöp me, kauyan nan magö ñinjun ñig ñinjun ginabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u ninjun, anig gun, a göm, abad midpal,” a ga.

22 Ñi praj anig hageia, ami bi kub yabit u ninjom, nip hag yuöl gi haga, “Nibi bi rimnap kalip ninmön, ‘Ami bi kub yabit u nip anig anig gi hagem auabin,’ a gimön, hagagmön, wasö yabit,” a göm kabö la.

Pol gapman bi kub Piliks mideia ara

²³ Ami bi kub yabił u anig hagöm, ami bi abad m+dep nipe miħau kalip wiñ alö, aulö, haga, “Ami bi gau ñinjuöl unbö siduñ lañ (200) udmil, ami bi kaj hos adö asik göl pen pen gipal gau ñinjuöl miħau nigan ado gi da unbö siduñ lañ (70) udmil, ami bi wim gasał pen pen gipal gau ñinjuöl unbö siduñ lañ (200) udmil, m+ñi sib an yañ nöp Sisaria armil. ²⁴ Pol nip kaj hos rimnap halö ñimön, nip uł gi dam aij gimil, gapman bi kub Piliks m+döp u yumil, aumil,” a ga.

²⁵ Anig hagöm, nipe bi kub Piliks nip köp ap kalı kliñ rıka:

²⁶ Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bi kub Piliks köp i kalı kliñ rikabin.

Ne m+dpın?

²⁷ Bi nöp yuabin i, Juda nıbi bi nip ud sısi löm, pak linig geila, pen yad niñnö nipe bi Rom nıbö rö u niñem me, ami bi yad rimnap aip am nip uł gi daunö. * ²⁸ Dapem, nip al pak linig gıla manö ił anıbu niñnam, a gem, nip dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem niñnö, * ²⁹ Juda nıbi bi kale gipal rö lo manö adö rimnap nöp mideia. Pen nipe nan rimnap gö, nip böñ nöp al pak lep aka nagı lep manö ił ap m+degeia. ³⁰ Pen manö ap hagla, ‘Bi anıbu nip ułıñın lun, alnabun,’ a gıla niñem, ne m+dpın u yuabin. Bi nip manö hagal anıb gau rimnap hag yunö, amöm, nöp manö ił anıbu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

* **23:27:** Ap 21:30-33; 22:25-27 * **23:28:** Ap 22:30 * **23:30:** Ap 24:5-8

³¹ Ami bi kub yabił u anig hagöm, köp anıbu gi ñö, ami bi gau Pol nıp sıbön yan nöp uł gi damöm, daun kub Adipadris amjakla. ³² Ruö ami bi il ajmıdal gau magöñhalö ado gi Jerusalem arla. Ami bi kaj hos adö asik göm pen pen gimıdal gau nöp Pol nıp dam daun kub Sisaria arla. ³³ Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram mınön anıbu abad mıdmıdöp u nıp köp anıbu ñöm, Pol ñımagö adö nıpe u lıla. ³⁴ Gapna nıpe köp anıbu amgö lı nıñöm, Pol nıp haga, “Ram mınön ne gai nıbö?” ö ga. Hageia, Pol haga, “Yad Silisia Propins nıbö,” a ga. ³⁵ Pol Silisia Propins nıbö bi mıdeia manö u nıñöm, bi kub nıp haga, “Bi nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. Anig hagöm, bi nıpe rımnap kalıp haga, “Nıp dam Herod ram kub gi la u limim, abad mıd aij gimim,” a ga.

24

Juda bi kub gau Pol nıp manö kub hagla

¹ Pol nıp dam Herod ram gi la u lılö, ñın unbö yıgwo mılö u mıdeia. Ruö mamıd ñın u, God nıp nan sabe gep bi kub yabił Ananias, daun kub Sisaria u arnıg, bi manö ud asikep rımnap uł gi, bi manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bi kub Gapna Piliks u nıp, Pol anig göl anig göl ga u manö kub hagnıg gabun, a gıla. ² Pol ram raul u daulö nıñöl gi, bi manö hagep Dedalas Gapna Piliks nıp haga, “Ne me mılö padö hanıp abad mıdajan, pen pen gun gi gagun, mıd aij gıpun. Ne gası nıñ aij gimön gajan u me, ram mınön

hon i nan aij nan hain nɪbō waiö löp u, hon mɪd aij gɪpun. ³ Ram mɪnōŋ hon i rɪgōŋ rɪgōŋ gau magōŋhalö pör nöp gɪ aij gabōn anɪbu nɪŋun hon nöp aij yabɪɪ a gabun. ⁴ Pen nöp manö mɪlö kub hagagnabin. Manö uɫep magö ap hagnɪg gabin u, rɪmɪd pak nɪŋmön.

⁵ “Bɪ aui mɪdöp i, hon nɪŋbun nɪpe pör nöp gɪ naj göp. Nɪbi bɪ gau kalɪp manö piral hagö, kale manö piral anɪbu nɪŋ udöm, nɪpe gɪ naj göp rö anɪg unbö rö nöp gɪ naj gɪpal. Ram mɪnōŋ ke gau gau magōŋhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalɪp ud asɪk ke ke lö nɪŋöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gɪpal. Nɪbi bɪ Jisas bɪ Nasared nɪbō u nɪp nɪŋ uɫpal gau, bɪ kub kale ap me anɪbu. * ⁶⁻⁷ Nɪpe God sabe gep ram gɪ naj gɪnɪg geia, hon nɪŋun nɪp ud sɪsɪ lun nan hanɪp gɪ naj ga anɪbu lo hon ke manö kub hagnɪg gaino, ami bɪ kub yabɪɪ Lisias kal ju apöm, * ⁸ nɪp damöm haga, ‘Bɪ u nɪp manö kub hagnɪg gɪpal gau, bɪ kub Piliks mɪdöp au amöm, manö kub hagöl,’ a ga. Anɪg hagö me, hon mɪñi aubun. Manö anɪbu Pol nɪp hag nɪŋaimön, nɪpe ke, nɪp manö kub hagnun manö ɪɪ u hagö, nɪŋnabön,” a ga.

⁹ Dedalas anɪg hagaiö, bɪ Juda ap mɪdeila gau, manö nɪpe haga adö u nöp hagöm, hagla, “Nɪŋö yabɪɪ hagöp,” a gɪla.

Pol gapna Piliks nɪp manö haga

¹⁰ Gapna Piliks nɪpe ñɪmagö dap ranöl göm, Pol nɪp, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne mɪ iru nöp ram mɪnōŋ i abad mɪdmön, nɪŋ aij gɪmön, manö

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-7: Ap 21:28-30

ud asik aij gipan rö, yijg göl nöp hagnabön. Anib u niñem yip aij gö niñöl gem nöp manö hagabin. ¹¹ Ne bi gau kalip hag niñaimön, hagnaböl ñin unbö miñgan lañ araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe ginabin, a gem, arnö. ¹² Yad niñbi bi rimnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem añ u, hibur naij gep rö manö rimnap hagagnö, wasö. ¹³ Yip miñi manö kub hagaböl u, ne niñnabön manö it ap midageinab, wasö. ¹⁴ Pen nöp manö ap waiö hagnig gabin. Yip hagal, 'Pol hon Juda gipun u rö rimnap gagöp; niñpe pir alöm, Adan gisön niñbö u arab,' a gipal. Yip Adan gisön niñbö ajob, a gipal u, niñö hagpal. Yad Adan gisön niñbö ajem, bac bi sabe gimidal God añi anibu nöp sabe gimidin. Mosi Lo manö kali kliš rika u abe, bi God manö hagep gau manö kali kliš rikla u abe, magöñhalö niñ udöl gi midpin. ¹⁵ Bi Juda aui midpal, niñbi bi aij gau abe, niñbi bi naij gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm niñbal rö u, yad u rö nöp niñbin. * ¹⁶ God aip am mideinabin, a gem, yad hañöwätö gagin, wasö. God niñöm aka niñbi bi gau niñöm, Pol kabö rö gagöp, a ginaböl u niñem, pör niñ aij gem, mid aij gipin.

¹⁷ "Pen yad mi rimnap Jerusalem aragnö. Pen niñbi bi yad nan midagöp gau kalip mani rimnap ñem, God niñ nan sabe gi ñin, a gem, Jerusalem arnö. ¹⁸ Jerusalem amem, hon Juda bi God amgö ilö mid aij gun, a gun, niñhön niñhön gimidun u, ginö. Anig gi pis gem, God niñ nan sabe gi ñin, a

* 24:15: Jon 5:28-29

gem, God sabe gep ram u am mîdainö. Anig göl gi mîdainö u, bi aui kale apöm yip niñla. Pen nîbi bi iru nöp yad aip ap mîdageila. Pen pen hagep manö rîmnap hagagnö. * ¹⁹ Pen Juda nîbi bi Esia Propins nîbö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mîdeila. Manö kale mîdaiböp u, kale aui apöm, manö anîbu hagblap. ²⁰ Auagpal u, bi Juda Kansol kub gai i yip Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij ginö manö it niñla u haglö, ne nöñ! ²¹ Pen yip manö kub hagla ñin u, yad manö añi ap nöp hagnö. Meg mîgan dap ranem hagnö, ‘Yad nîbi bi umöm uraknaböl, a gem, gasi u nöp niñbin u me, yip manö kub hagabim i, a ginö,’ a ga. *

²² Pol anig hagö niñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gimîdal manö u niñ aij ga u me, Juda bi gau manö hageila u udagöm, haga, ‘Hainö ami bi kub yabî u Lisias auö, manö nîpe u niñem, manö anîbu hagnabin,’ a ga. * ²³ Anig hagöm, bi nagîman kai kalîp abad mîdeia u nîp haga, ‘Pol nîp abad mîd aij gimön; nîp böñ nöp nagî pîdöñ lagmön. Nîpe nan rîmnap mîdagainîm, nîbi bi nîpe gau kalîp hag niñö, nîp ñöl,’ a ga.

Pol mî mîhöp nagî mîdeia

²⁴ Ñin pro bad ap arö, ñin ap Piliks nîbin nîpe Drusila aip aulö. Nîbi Drusila anîbu nîpe Juda nîbö nîbi. Pen kale ber apil, nugmul nîpe Pol nîp wiñ alö, apöm, Krajs Jisas nîp aigöl göm niñ udpal manö u hagö, Piliks niñ mîdeia. ²⁵ Pol nîpe manö hag damöl gi, hon aigöl gun gi aij ginabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasi mîdmagö

* **24:18:** Ap 21:12-28 * **24:21:** Ap 23:6 * **24:22:** Ap 23:26

hon gasi göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanip manö kub hagnab manö u abe Piliks nip haga. Pen Pol anig hagö, Gapna Piliks manö anibu niñöm, pñiñ göm, Pol nip haga, “Ne mñi am midaimön. Hainö yad ñin ap nöp wiñ alnö, aumön,” a ga. ²⁶ Pen gapman bi kub anibu, gasi nipe ke gau nöp niña, “Yad Pol nip pör pör wiñ alnabin u, nipe pen gasi niñnab, ‘Yad bi i nip agamij mani rimnap ñinö, hagö, arnam,’ a göm, yip mani rimnap ñinab,” a gi gasi u niña. Pen gasi anibu nöp niñ midöm, Pol nip dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagnidil.

²⁷ Mi mihöp pis ga niñöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö nip udöm, ram minöñ anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yip bi aij a ginaböl u aij a göm, Pol nagis mideia u hubikaga.

25

Pesdas Pol nip manö kub niña

¹ Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anibu udöm, ñin mihau niñan nöp midöm, Jerusalem ara. ²⁻³ Pesdas Jerusalem arö niñöl göm, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda bi kub rimnap abe nip am niñöm, Pol anig göl anig göl gi naij ga manö anibu nip hagla. Juda bi gau kale ke agamij manö adö añi hagöm, Pol nip adan añ au uñin lun, al pak linabun, a göm, hagla, “Hanip mög niñmön, bi ne rimnap hagaimön, Pol nip yinid ut gi Jerusalem dauöl,” a gila. * ⁴ Anig hageila, Pesdas haga, “Pol nagis midöp Sisaria. Anib u, yad Sisaria arnig gabin

* **25:2-3:** Ap 23:15; 24:1

rö, ⁵ nîp manö rîmnap mîdainîm, bî kub kale rîmnap hagpe, yad aip Sisaria amöm, nîp manö kub hagöl,” a ga.

⁶ Pesdas anîg hagöm, ñîñ raleb jîñ aka sîduñ lan halö Jerusalem mîdöm, ado gî Sisaria ara. Ruö, Pesdas nîpe manö kub hagep ram raul mîgan u amöm, Pol nîp dauim, a ga. ⁷ Pol nîp daueila, Juda bî Jerusalem nîbö aula gau apöm nîp bîñîg gîgabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anîb gau manö îl mîdö, hagagla.
*

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda nîbi bî lo manö kale u rîb rîkagîñ; yad God sabe gep ram u nan naij ap gagîñ; yad Rom Empira Sisa nîp manö naij ap hagagîñ,” a ga.

⁹ Hageia, bî kub Pesdas, Juda nîbi bî gau yîp bî aij a gîñaböl u aij, a göm, Pol nîp hag nîñjöm, haga, “Manö kub hagabun anîbi, Jerusalem amun hagen aka?” ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, “Mîñî Sisa manö kub adö nîpe u hadö mîdpin. Yad Juda nîbi bî kalîp nan naij ap gagpin u, ne u rö nöp hadö nîñban. ¹¹ Pen nan naij ap gîñö, yîp manö kub hagöm, al pak lun, a gîblap u, pîñîñ gagbnep; anîb u yîp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö îl ap mîdagöp u, bî ap yîp Juda nîbi bî kalîp ñîñîm rö lagöp. Anîb u, ne yîp Sisa mîdöp u yuö, nîpe ke manö anîbi nîñnab,” a ga.

¹² Pol anîg hagö, bî kub Pesdas am bî nîpe gau aip manö anîbu hag amîl apîl göm, ado gî apöm,

* 25:7: Ap 24:5-6

haga, “ ‘Sisa manö kub yad u niñnab,’ a gan u me, nöp Sisa midöp u hag yunabin,” a ga.

Kiñ Agripa aip niñin niñe Benis aip

¹³ Pen yöp ñin mihöp lugö niñöl gi, Kiñ Agripa aip niñin niñe Benis aip, Pesdas gisön nöp gapna aua rö niñ am niñul a gimil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñin bad rapin ap midailö. ¹⁴ Kale ñin iru rö au midniñg gilö niñöl gi, Pesdas niñe Kiñ Agripa niñe haga, “Nöd Piliks gapna mideia ñin u, niñe bi ap nagi la. Pen gapna wög niñe u arö göm, bi anibu nagi lep ka u arik ara. * ¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bi Juda God niñ nan sabe gep bi kub gau abe, Juda niñbi bi manö ud asikep bi kub gau abe, bi anibu niñe yip manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagmön, Pol niñ al pak lilañ,’ a gila. ¹⁶ Pen manö it ap hagageila niñöm yad kalip hagnö, ‘Hon Rom niñbi bi lo ap anig göl midagöp. Niñbi bi yiharin al pakagun. Manö kub hagnon niñöm bi manö midainim gau amöm, bi kalip gi naij ga amgö ilö niñe au manö waiö hageinaböl; niñe manö pen hageinab; manö it ap mideinab u, niñ al pak löl a ginabun,’ a ginö. ¹⁷ Anig hagem, Juda bi gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul migan u asikem, Pol niñ am dauim a ginö, daula. ¹⁸ Yad gasi niñnö e, manö kub yabiñ midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö niñöl gem niñnö manö kub midageia, wasö. ¹⁹ Kale yiharin hagla, ‘God manö u, hon hag aij gipun rö hagagöp. Pen bi Jisas u hadö uma u pen Pol hagöp niñe kamin midöp a göp,’ a gila. ²⁰ Manö hageila u yad niñ aij gagpin

* **25:14:** Ap 24:27

rö, Pol nîp hag nîñnö, ‘Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?’ gîñö. ²¹ Hagainö, nîpe wasö ga. Nîpe haga, ‘Yad nagî mîdeinabin. Hainö Empra Sisa nîpe ke manö anîbu hagnab,’ a ga. Anîg hagö, yad nîp Sisa mîdöp gau yunabin, a gem, nagî lîbin rö mîdöp,” a ga.

²² Pesdas anîg hageia, Kiñ Agripa haga, “Pesdas. Bî anîbu manö nîpe ke hagö, yad nîñnabin,” a ga. Hageia haga, “Anîb u, rol nîñnabön,” a ga.

²³ Anîg hagö, ruö, Agripa nîñin Benis aip, walîj aij aij nöp yîmmil, ami bî kub rîmnap abe, bî kub yabîl rîmnap abe u† göm, nîbi bî kub auabun, a göm, ñîñî löl gî manö kub nîñeb ram raul mîgan u arla. Ap mîdlö nîñöl göm, Pesdas bî nîpe rîmnap kalîp haga, “Pol nîp am dauim,” a ga. ²⁴ Hagö, daueila, Pesdas haga, “Kiñ Agripa abe, nîbi bî ap mîdpim gai i abe, bî i nîp nîñim. Juda nîbi bî nîp manö kub hagöm, bî anîbi böñ nöp al pak lep, a gîpal. Yad Jerusalem mîdainö, yîp anîg unbö nöp hagla. Aui auajîñ, unbö nöp halal. ²⁵ Yad nîñbin, nîbi bî gau nan naij yabîl gîlö, ñîñ rîmnap al pak lîbal u pen bî i nîp manö kub hagem nîñnö, nan anîbu rö ap gaga, wasö. Pen nîpe ke haga, ‘Empra nîpe ke manö yad hagnab,’ a ga. Anîb u me, yad nîp Sisa nîp yunîg gabin. ²⁶ Bî anîbi Empra nîp hag yunabin u pen nîpe nan nîhön nîhön göp manö îl u, köp halö kalî kîñ rîk ñînam rö lagöp. Anîb u, ne Kiñ Agripa abe, nîbi bî rîmnap gai i abe, bî anîbi nan nîhön nîhön göp manö îl u nîñnabim. Kale manö nîpe u nîñmim, manö îl magö u yîp hagnabim yad kalî kîñ rîkem, Sisa mîdöp au yunam. ²⁷ Pen gasî yad nîñbin u, bî

ne nö?! Manö haga anibu manö niñö nöp hagöp a gem niñ udöl gi midpin u me, yip manö kub hagaböl. * ⁸ Pen kale niñhön giñig niñi bi umbal gau, God gö urakagnaböl, a gimim, niñbim?

⁹ “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared niñbö manö hageila gau kalip gi naij ginam, a gem, gi niñmidin. * ¹⁰ Pen Jerusalem midem, yad u rö nöp gainö. God nip nan sabe gep bi kub gau yip haglö, niñi bi Jisas nip niñ udla gau iru nöp am daunö, nagit limidal. Yad ke bi manö ud asikep gau aip yau a ginö, rimnap böñ nöp al pak lilo umla, kalip paj hagamidin. ¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, niñi bi Jisas nip niñ udla gau kalip mulu kal niñem, kale Jisas manö niñpe u arö gilañ, a gem, kalip gi naij gimidin. Yad gasit adö añit ap nöp niñem, niñ rimnap niñi bi anib gau kalip ulhai niñin, a gem, ram minöñ mulo kub gau ajmidin.

Jisas Kraisk Pol nip uda u, Pol aiud anibu haga

¹² “Pen niñ ap Damaskas niñi bi Jisas nip niñ udla gau kalip nagit li daunam, a ginö, God nip nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kalit kliñ rik niñlo, udem hadnö. ¹³ Pen bi kub aij nöñ! Yad sidö añ aulit aua magö u, adan añ au amöl gi niñnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ niñbö yad bi rimnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anibu, sidö mailö rö wasö; mailö anibu ke yabit ga. ¹⁴ Anig gö, hon magöñhalö minöñ yan ap lug pakun, yad niñnö, manö ap, manö yabit hon Arameik manö hagöm, yip haga, ‘Sol! Sol! Yip

* ^{26:7}: Ap 23:6; 28:20 * ^{26:9}: Ap 8:3

nihön giñig pör gi naj gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a gi pin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,' a ga.

¹⁵ “Hageia, yad hagnö, ‘Bî Kub, ne ban?’ ö giñö.

“Hagainö, Bî Kub haga, ‘Yad Jisas, yi pör gi naj gabön u nöp hagabin,’ a ga. ¹⁶ Anig hagöm yi pör haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagnig aubin. Ne wög gi ñeb bi yad midmön, yi pör mîñi amgö niñban u abe, yad nöp hainö yamnabin u abe, niñbi bi rimnap gau kalip hag ñinabön. ¹⁷ Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda niñbi bi gau abe, Juda niñbi bi wasö gau abe hag ñö, nöp gi naj gi lö niñöl gem, nöp abad midem ud asik yunabin. ¹⁸ Ne manö aij yad kalip hag ñö, amgö we midpal u amgö ñil niñaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, siñ gau midpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, Seden pîdön magö niñpe mo gau midpal u arö göm God niñ aunaböl. Anig geinaböl, nan si nan naj gi pal gau, Bapi niñöm arö gö, niñbi bi nöd yi niñ u pal gau aip seg kaminiñ midleinaböl,’ a ga. *

Pol God niñ wög gi midöp manö u haga

¹⁹ “Pen Kiñ Agripa. Yad nabön ram mîñön kumi kabö adö lañ au niñbö apöm manö haga niñnö anibu arö gagnö. ²⁰ Damaskas amem, niñbi bi anib gau kalip manö aij anibu hag ñinö. Hainö am Jerusalem niñbi bi kalip hag ñem, ram mîñön Juda niñbi bi midpal gau magöñhalö kalip hag ñem, Juda niñbi bi wasö gau hag ñem, giñö. Kalip hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naj gi pim u, nihön

* **26:18:** Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

g+nig anig gipun, a gimim, arö gimim, God nip añi niñ udmim, nan naj gau hadö arö gipun u niñöl a gimim, hagöp rö nöp gimim,' a ginö. ²¹ Yad anig ginö u me, ñin ap God sabe gep ram au arainö, Juda bi aui kale yip ud sisi löm, al pak linig gila. ²² Pen God yip pör nöp abad midöp rö, yad uri magö i nöp aui urak midem, manö aij nipe u, nibi bi hib midöp gau abe, nibi bi hib midagöp gau abe hag ñöl gi midpin. Manö hag ñabin anibu, adö ap ke wasö; bi God manö hagep bi gau abe, bi ne Mosi abe, hainö ginab a göm kalı kliñ rikla manö u nöp hag ñabin. ²³ God manö hagep bi Aisaia God Manö kalı kliñ riköm haga, 'Krais apöm, ilön udöm umnab, pen nipe bi nöd nöp kauyan uraknab u me, Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe niñnaböl, God kalip u rö nöp ud kaminy yunim rö löp. Anig ginab u nipe kalip mailö rö pak ñinab,' a ga," a ga. *

²⁴ Pol manö anibu hagö niñöl gi, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, "Pol, ne bi manö adö ke ke niñban rö, nabıc jin mo ne mitep göp hauı almön hagabön," a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, "Bi kub aij yad Pesdas. Yad hauı alö hagagabin. Gası niñöl niñ aij gem, manö niñö yabıt u hagabin. ²⁶ Yad niñhön manö hagabin i, Kiñ Agripa nipe ke hadö niñöb. Jisas nip niñhön niñhön göm manö niñhön niñhön göm gila u pi göm gagla. Waiö nöp gila u me, yad niñbin, Kiñ Agripa nipe magöñhalö hadö niñöb. Anig gö niñjem yad nip piñniñ gem hagagabin, wasö," ga. ²⁷ Pol anig hagöm Kiñ Agripa nip niñöm haga,

* **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

“Kiŋ Agripa. Ne bi God manö hagep gau manö hagla u, niŋö hagla, a giŋmön, gasi niŋban aka? Yad niŋbin, manö anibu niŋö hagla, a giŋmön, niŋban,” a ga.

²⁸ Pol aniŋ hagö, Kiŋ Agripa pen haga, “Pol. Ne yiŋp, manö pro ap hagnö, Jisas bi niŋpe ap miŋdeiaŋ, a giŋmön, yiŋp manö anibu hagabön aka?” ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, “Manö uŋep hagnam aka manö miŋlö hagnam, yad gasi aŋi ap nöŋ niŋem, God niŋp sabe gem hagabin, ne abe, niŋbi bi manö hagabin niŋaböl gai i magöŋhalö abe, yad miŋdpin rö miŋdaiim, a gem, sabe gabin. Pen yiŋp sen adiŋkal rö kalöp löŋ, a gem, sabe gagabin,” a ga.

³⁰⁻³¹ Pol aniŋ hagö, Kiŋ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa niŋniŋ Benis u, niŋbi bi miŋdeila gau magöŋhalö uraköm, höŋ amöm, hagla, “Niŋbi bi riŋmnap giŋ naiŋ giŋlö me, manö kub hagöm, riŋmnap nagŋ löm, riŋmnap böŋ nöŋ al pak liŋnaböl. Pen bi i nan naiŋ ap gagöp, wasö,” giŋla.

³² Aniŋ hagöm, Kiŋ Agripa niŋpe Pesdas niŋp haga, “Miŋni nagŋ lep ram arö göm höŋ arböp u pen niŋpe, ‘Sisa manö kub yad niŋnab,’ a göp u me, nagŋ miŋdöm, bi kub Sisa miŋdöp u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arniŋ göm niŋ magŋb uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arniŋ a göm hagö, ami bi gau abad miŋdep bi kub Julius u, Pol abe nagŋman bi riŋmnap halö abe udöm abad miŋdeia. Ami bi anib gau kalŋp “Empra Ami Bi Niŋpe” a giŋmiŋdal. ² Pen niŋniŋ anibu, niŋ magŋb ram miŋnöŋ Adramidiam niŋbö u, Esia Propins arniŋ göm,

Sisaria am p̄dōḡ ga. An̄ib u, ñ̄ig maḡib an̄ibu udun ñ̄ig aḡ yaḡ arno. B̄i daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au n̄ibō b̄i ap aip arno. Hib n̄ipe u Arisdakas. *

³ Ruō daun kub Saidon amjak am p̄dōḡ ḡino. Julius Pol n̄ip ud aij gōm haga, “Am m̄ideimam b̄i kal̄ip n̄iḡmōn, nōp nan n̄ihōn m̄idagain̄m gau nōp ñ̄ōl,” a ga. ⁴ Pen hon Saidon ar̄ik ar̄ig gun n̄iḡno, ȳigōn kub yabiḡ u apōm, ñ̄ig solwara u abe ral auaia. An̄ig gō, ram m̄inōḡ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Saipras bōḡ lau arno. ⁵ An̄ig gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram m̄inōḡ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak p̄dōḡ ḡino. ⁶ Amjak p̄dōḡ gun, ami b̄i kub b̄i naḡiman gau kal̄ip abad m̄ideia u n̄iḡa, ñ̄ig maḡib Aleksadria n̄ibō ap ram m̄inōḡ Idali ar̄ig geia. An̄ib u, n̄ipe han̄ip hagō, ñ̄ig maḡib an̄ibu arno. ⁷ Ñ̄ig maḡib an̄ibu amun, ñ̄ig aḡ kub yaḡ amun, hain hain nōp uḡham am am daun kub K̄inidos amjakno. Pen ȳigōn kub auageia n̄iḡōm ȳij̄ig gōl arep rō laga. An̄ib u me, bōḡ lau nōp am am ram m̄inōḡ Salmoni hil gun, ram m̄inōḡ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Krir ba lau nōp amun, ⁸ uḡham am am ram m̄inōḡ pro ñ̄ig goḡ au ap, “Ñ̄ig Maḡib M̄id Aij Gep Kuō,” a ḡim̄dal, amjak p̄dōḡ ḡino. Ram m̄inōḡ an̄ibu Lasia daun sōl au.

⁹ Hon an̄ig gun, hain hain nōp ḡi ajno n̄iḡōl gōm me, Juda n̄ibi b̄i nan ñ̄iḡagla ñ̄in u ap arō, ñ̄ig solwara kub ral auelp ñ̄in u hadō aua. ¹⁰ Pen Pol n̄ipe kal̄ip haga, “B̄i gai i. Arep rō lagōp rō, areinabun u, nan wim wañ̄ib nan gau maḡōḡhalō

* 27:2: Ap 19:29

naij göm, ñig magib abe naij gö, hon magõhhalö ñig ñinjun rö löp,” a ga. ¹¹ Pol anig haga u pen, ñig magib bi wõg gimidal abad midmidöp bi kub u abe, bi ñig magib nap nibõ u abe, manõ ke hagailõ ninjom, ami bi kub Julias, Pol manõ arõ göm, manõ kalip u uda. ¹² Bi iru nõp hagla, “Ram minõn i ram minõn naij. Yigõn kub udöp ñin i, ram minõn naij anibi midagaiun; Piniks söl midöp au am midaiun. Yigõn kub auab ñin u, ñig magib dam ram minõn anibu lino, naij ganim,” a gila. Piniks daun anibu, ram minõn ñig rib gus ga airan Krir midöp. Ñig magib Piniks aumidöp u, yigõn kub sidõ auab lau adõ aueinab u, ñig magib agamij sidõ wad arab lau adõ arnab; pen yigõn kub sidõ wad arab lau adõ aueinab u, ñig magib agamij sidõ auab lau adõ arnab.

Yigõn kub apõm, ñig solwara rala

¹³ Pen kale anig haglö, au midaino ninjöl gi, yigõn pro pro auaiia u ninjom, “Mïni amun arnabun,” a göm, bi ñig magib wõg gimidal gau, aga yula u tip gi udõm, ram minõn ñig rib gus ga airan Krir ñig goł adõ u arno. ¹⁴ Anig gun arno ninjöl gi, adin hadal majõ yabit, airan Krir bõn lap nibõ, ñig magib arnig gino lau adõ apõm, ñig magib ud jinomno ga. ¹⁵ Anig gö, bi ñig magib wõg gimidal gau ninjom, dam yijig göl arun, a göm, gi wasõ ninjom, arõ gilõ, hanip halõ dam ñig solwara an kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal anig göm ud arõ, am am ram minõn ñig rib gus ga airan pro Kauda a gimidal u, bõn lap araino ninjom hadal kub auaiia u hain ga. Anig gö ninjöl gun, hagno, “Yigõn pro auab rö, ñig magib pro bad u udun,

ñig magib kub migán u ud lun,” a gun, uþham yabih ud lino. ¹⁷ Ñig magib pro bad u ud li aij göm, ñig magib kub u pa jö ginab rö löp, a göm, ñig magib gau nibö gau nibö nagí adiköm, tip gi li pidöñ gila. Pen, “Yigön kub auab i, ñig magib hon u dam kabö kulup Södis a gimidal gau amöm, kabö kulup naj u binin gö, naj ginab,” a göm, sel adikla u hubik yulö, aninin gö pinin göl gi arno. ¹⁸ Yigön kub u apöl gi mideia u me, ruö ñig magib u pita gan, a göm, wim wañib nan gau ud ñig yula. ¹⁹ Ruö u, u rö nöp, yigön ud nöp mideia u me, nan nihön nihön ñig magib mid aij gan a göm raul migán lilö mideia u, magöñhalö ninjebir ud ñig yan yula. ²⁰ Pen hon pör pör sidö gapí gau ninmidagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mideia u me, gasí ap ninjun, hagno, “Ram minöñ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gasí ninjo.

²¹ Pen milö padö kale nan magö ninmidagal. Hainö Pol mideila an au uraköm haga, “Bí gai i, manö yad hagnö u ninjeb rö, hon airan Krir nöp midun, wim wañib nan gau ud ñig yan yuagbnop. ²² Pen yad kalöp hagabin, uri gasí iru ninjagmim; gasí halö midaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naj ginab. ²³ Yad God nip wög gi ñeb bí nipe midpin u me, miñi sib yan God ejol nipe ap yuö, apöm yad midajin sol au apöm yip hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne pinin gagmön! Midmön, bí kub Sisa midöp au ammön, manö kub ninjabin. Pen nibi bí ñig magib raul migán midpal gau, God kalip u rö nöp abad midö umagnaböl. God nipe nöp mög ninjöm, kamij

mıdep magö kale u nape ñöb,' a göp. * 25 Anıb u, bı gai i, kale piñıñ gagmim; gası halö mıdaimim. Yad niñbin, God niþ niñ uđpin u, niþe hagöp rö nöþ gınab. 26 Pen hon am am, ram mıñnöñ ñıg riþ gus ga airan ap arno, ñıg magıb kabö kuþup bıniñ gi þıdöñ gınab,” a ga. *

Ñıg magıb böñ nöþ naij ga

27 Pen yiğön u hanıþ anıg göl ud dam dam ñın unbö sıduñ böñ dañ ara niñöm sıbön yañ me, ñıg solwara Edriadik, a gal u, añ au amöl gun, bı ñıg magıb wög giııdal gau, gası ap niñöm, söl ram mıñnöñ ap apjaknabun rö löp, a gıla. 28 Kale gası anıbu niñöm, kabö kuþup söl söl mıdöp aka göm, nan ñıg lı niñbal ap löm niñla mılö kub kub 40 mida mıdeia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anıbu kuöyañ löm niñla 30 mida mıdeia. 29 Anıg gö, hon kabö kub hałai adö au arun rö löp, a göm, piñıñ göm, aga mıhau mıhau yula niñöm, ñıg magıb þıdöñ ga. Þıdöñ gö niñöl gi, God niþ sabe göm hagla, “Ram yiñıd ruöm sıdö lañ,” a gıla. 30 Pen bı ñıg magıb wög giııdal gau, ram mıñnöñ ñıg riþ gus ga airan anıbu yöp söl anıb au arıg, niþi bı gau niñ mıdeila rö, þiral wai ñöm, hagla, “Ñıg magıb pro u dam ñıg magıb nabıc lau adö yuun, aga riıınap halö yuun,” a gıla. 31 Kale þiral anıg gılö niñöl gi, Pol niñöm, Julias ami bı niþe gau aip kalıþ haga, “Bı ñıg magıb wög gaböl i, kale ñıg magıb pro u udöm þıniñ gi areinaböl u, kale magöñhalö um haknabim,” a ga. 32 Pol anıg

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1

hagö, ami bi gau, ñig magib ñig yan yunig geila nagı u, böñ nöp rıb gı dö gı yulö, ñig an yan luga.

³³ Pen ram runig ga magö u, Pol kalıp haga, “Ñin unbö sidun böñ dan u gası iru niñmim, nan magö ñinagmim, yiħarın nöp mıdpim. ³⁴ Anıb u, uri nan rımnap ñinmim. Wasö u, aige göl gımim mıdeinabim. Nıbi bi añı ap nabıc un añı ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol anig hagöm, bred rımnap udöm, kale mıdeila an au God nıp aij a göm, ud jö göm, nan rımnap ñınıa. ³⁶ Pol nıpe ñınö niñöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan rımnap ud ñınıa. ³⁷ Hon söł ñın juöl unbö sidun böñ dan (276) nıbi bi ñig magib mıgan anıbu mıdaino. ³⁸ Pen nan ñın pıs gun, ñig magib pıta gan, a gun, wid mıdeia gau ud ñig yan yuno.

³⁹ Ram ruö niñöl gun, ram mınöñ anıbu niñno. Pen bi ñig magib wög gımidal gau ram mınöñ anıbu niñön, a göm, niñagla. Pen kale niñıa, ñig solwara lajin waj hak ara u, kabö kułup aij nöp mıdeia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anıbu kabö rö arnabun,” a gıla. ⁴⁰ Anıb u, ñig magib aga yula nagı gau böñ nöp rıb gı dö göm, ñig magib böñ böñ lıla sidia mıhau hubık paliöm, sel kub u hubık lıla u, kauyan dap ran adıköm, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magib mulu adın u, kabö kułup adö u bıniñ göm, paköl gı pıdön ga. Anig göl paköl gı pıdön gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan adın böñ nöp pa jö ma jö gı ud ara.

⁴² Anig gö, ami bi rımnap apöm, bı kub kale Julias nıp hagla, “Ñig magib i naij gab. Bı nagıman gau pıñın gı arlö, hanıp hag gınaböl. Anıb u, kalıp al pak lun,” a gıla. ⁴³ Anig hagla

u pen Julias, Pol nɪp gasɪ nɪŋɔm, kalɪp wasö göm, haga, “Bɪ ñig uɫaŋ pɪrɪk nɪŋbal gau nöd ñig uɫaŋ pɪrɪk aröl. ⁴⁴ Hainö bɪ ñig uɫaŋ pɪrɪk nɪŋaɣpal gau, mab po naböŋ naböŋ gau udöm, ud sɪsɪ löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp ɣɪno. Bɪ ap ñig ñɪŋaɣno; magöŋhalö kamɪŋ arno.

28

Pol ram mɪnöŋ Molda am mɪdeia

¹ Pen hon ram mɪnöŋ ñig rɪb gus ga anɪbu arno, nɪbi bɪ anɪb gau mɪdeila gau hanɪp hagla, “Ram mɪnöŋ i Molda,” a ɣɪla. ² Anɪg hagöm, hanɪp udöm ɣɪ aij ɣɪla. Hanɪp möŋ al kɪɫa ga rö, hanɪp ud aij göm, mab dap laulö, mali aij ɣɪno. * ³ Pol pen am mab lö lö rɪmnap ɫɪhu dapöm lauö nɪŋöl ɣɪ, hauaɫ ap mab lö lö daueia aŋ anɪb au mɪdeia u me, pɪböŋ gö, ap ranöm Pol nɪp ñɪmagö kɪd u hau ij halö la. ⁴ Anɪg gö, nɪbi bɪ ram mɪnöŋ anɪbu mɪdeila gau nɪŋɔm, kale ke hagla, “Bɪ nagɪman i ɣɪ naj göp rö kamɪŋ arnɪm rö lagöp. Ñig solwara aŋ au mɪdöm, ñig magɪb u naj gö umagöp u pen mɪñi umnab,” a ɣɪla. ⁵ Anɪg hagla u pen Pol ñɪmagö nɪpe u pɪpal pakö, hauaɫ anɪbu lugöm, ñöl ina. Pen Pol nɪp nan ap gaga. * ⁶ Anɪg gö, nɪbi bɪ anɪb gau kale ke hagla, “Bɪ i nɪp hauaɫ hauöp u hu ɣɪnɪm aka hu gagö yɪŋɪd umnɪm,” a göm, rapɪn nöp nɪŋ mɪdeila. Pen anɪg ɣɪ nɪŋ mɪdlö, nɪp nan ap gaga, wasö. Kale nɪŋɔm, hagla, “Bɪ anɪbu bɪ yabɪɫ ap wasö; nɪpe god ap,” a ɣɪla. *

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

⁷ Pen bi kub ram minöŋ anibu abad mideia u hib nipe u Pablias. Ram minöŋ nipe u söl anib au mideia u me, hanip dam ram nipe u amun, ñin mihau nigan abad mid aij yabil ga. ⁸ Bi kub anibu nap nipe u hañ roman nipe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mideia. Pen Pol nipe Pablias nap nip niŋöm, God nip sabe göm, nip ñimagö lö niŋöl gi, nan ga anibu böŋ nöp kamij la. ⁹ Anig gö me, nibi bi ram minöŋ anibu nan ga gau aulö niŋöl gi, Pol nipe God nip sabe gö, kalip kamij la. ¹⁰ Pol anig gö me, hanip abad mid aij yabil göm, ñig magib udun arnig gaino ñin u, nan nihön nihön midageia gau hanip hatöwatö ñila.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram minöŋ anibu, ñig magib Aleksadria nibö ap, u rö nöp ap mideia. Ñig magib anibu hib nipe u “Ñi Ramö” a gila. Ñin anibu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anib au mideia. Hon abe ram minöŋ anibu midno, rakin mihau nigan luga. ¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magib Ñi Ramö anibu amun, daun kub Sairakius amjak pidöŋ gino. Amjak pidöŋ gun, ñin mihau nigan anib au midaino. ¹³ Ñig magib anibu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yijid arö me, ñin mihöp nöp ñig an au midun, Pudiolai daun amjak pidöŋ gino. ¹⁴ Ram minöŋ anibu nibi bi Jisas nip niŋ udla rimnap mideila u me, hanip hagla, “Hon aip midmim, armim,” a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jij midun, “Rom arun,” a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip niŋ udla gau,

“Pol bi gau aunaböl,” a gilö, niñöm, rimnap ap hanip Apias Maker an u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Niğan mideia ram minöñ u nable pakla. Pol kalip niñö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom midaino, gapman bi kub u Pol nip haga, “Ram ne ap ke hanmön,” a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap ulhai niñöm han midö niñöl gi, ami bi ap nip abad mideia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mihau niğan midöm, Juda bi kub ram minöñ anibu mideila gau kalip wiñ alö, ap magum geila, haga, “Mam bi. Yad niñi bi hon gau nan naj ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem niñö gau yip ud sist löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm niñla manö it ap midageia. Yip al pak löl rö laga. Anib u, yip, hubik yuun, a göm, niñla u pen Juda kai mideila gau klö yabit göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, ‘Sisa nipe ke manö yad u niñab,’ a ginö. Pen yad niñi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. * ²⁰ Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagi libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim,” a ga. *

²¹ Pol anig hageia, nip pen hagla, “Bi ram minöñ Judia niñö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naj rimnap nöp haglö, niñagpun.

* **28:18-19:** Ap 25:11; 26:31 * **28:20:** Ap 26:6-7

22 Pen hon niŋbun, Juda niŋbi bi gau gau magoŋhalö hagpal, ‘Niŋbi bi gasi ne niŋban rö niŋbal gau, niŋbi bi aij wasö,’ a giŋpal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke niŋjun,” a giŋla. *

23 Pen kale aniŋ hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöŋ, niŋbi bi nöd aula rö wasö, niŋbi bi iru yabiŋ nöŋ Pol miŋdeia ram u sib halö nöŋ ap magum giŋla. Aniŋ göm, ap magum giŋlö niŋjöl gi, Pol niŋpe, God niŋbi bi udnig göm, Ñi niŋpe hag yuö, Kiŋ rö aua manö u hag ñinig, Mosiŋ abe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöŋ Jisas aniŋ aniŋ göm giŋab, a göm, kalı kiŋiŋ rikla manö u kalıŋ hag ña. Jisas manö u hagnö niŋlan, a göm, Pol manö anibu hag miŋdö niŋjöl göm, siŋdö wad ara.

24 Pen manö haga anibu, riŋnap haga rö niŋ udla pen riŋnap niŋ udagla. 25 Pol niŋbi bi niŋ udagla gau kalıŋ haga, “Hadame nöŋ Ana Uŋ niŋpe Aisaia niŋ go? lö, apis bac kale gau kalıŋ manö niŋjöl yabiŋ haga. 26 Manö anibu Aisaia niŋpe God Manö adiŋ ap kalı kiŋiŋ riköm haga,

‘Juda niŋbi bi gau kalıŋ ammön hagnöm,

“Manö hagnaböl niŋnabim u

pen manö hagöp u, a giŋmim, niŋagnabim.

Amgö niŋnabim u

pen nan ap niŋagnabim.

27 Niŋbi bi gai i manö yad hagnin u

kalıŋ iru gö niŋagnal.

God Manö niŋno, hanıŋ gö,

niŋbi bi niŋpe miŋdaiun rö löp a göm,

* 28:22: Ap 24:14

rımıd pıł göm, amgö ju göm nöp mıdpal,” a gımön,’ a ga.

²⁸ “Anıb u, Juda nıbi bı gai i nıñim! Kale Juda kai, God manö aij u arö gıpım rö, nıpe hagö, manö aij anıbu Juda nıbi bı wasö mıgan rımnap arnab nıñöm kale manö anıbu udnaböl,” a ga.

²⁹ Pol kalıp manö anıbu hag pıs gö nıñöl göm, Juda nıbi bı gau kale ke amöl gı, pen hagö pen hagö göl gı arla.

³⁰ Pen Pol daun kub Rom han mıdmıdöp ram u rauöl gı han mıdeia, mı mıhöp ina. Nıbi bı nıp nıñnıg aueila gau kalıp magörhalö hag wıhai udöm, ud aij ga. ³¹ Nıbi bı nıp aula gau, God nıbi bı udnıg göm, Ñı nıpe hag yuö, Kın rö aua manö u kalıp hag ñöm, Bı Kub Jısas Kraıs manö aij u hag ñöm, gımıdöp. Nıpe anıg geia, Rom gapman bı kub gau nıp hag gagla u me, nıbi bı gau kalıp manö kłö gı hagöm, kabö göl nöp hag ñımıdöp.

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d